หมายเหตุเดือนตุลา#๑

ฉบับ

ว่าด้วย ๑๔ ตุลา รำลึก

หมายเหตุเดือนตุลา#๑
ว่าด้วย ๑๔ ตุลา รำลึก

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๒, ๓๖ ปี ๑๔ ตุลา
จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม
ISBN ๙๗๘ - ๙๗๔ - ๒๓๕ - ๒๙๗ - ๔

หนังสือชุด *หมายเหตุเดือนตุลา*
บรรณาธิการ สมิทธ์ ถนอมศาสนะ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ ณัฐพรรษ เตชะบรรณะปัญญา
ลำดับที่ ๑ *ว่าด้วย ๑๔ ตุลา รำลึก*
บรรณาธิการประจำเล่ม สมิทธ์ ถนอมศาสนะ
กองบรรณาธิการ เศรษฐวัฒน์ สุรินทร์คำ, ปฤณ เทพนรินทร์
ออกแบบปกและรูปเล่ม สถิตย์ แหลมกล้า
พิสูจน์อักษร ณัฐพรรษ เตชะบรรณะปัญญา
จัดพิมพ์ มูลนิธิ ๑๔ ตุลา เลขที่ ๑๔/๑๖ ถนนราชดำเนินกลาง
แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๖๒๒-๑๐๑๔-๕ โทรสาร ๐-๒๖๒๒-๑๐๑๖
เว็บไซต์: http://www.14tula.com อีเมล: oct14_f@hotmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
National Library of Thailand Cataloging in Publication Data
หมายเหตุเดือนตุลา#๑ ว่าด้วย ๑๔ ตุลารำลึก.-- กรุงเทพฯ : มูลนิธิ ๑๔ ตุลา, ๒๕๕๒.
๑๔๘ หน้า.
1. ไทย--การเมืองและการปกครอง. 2. ไทย--การเมืองและการปกครอง--กรุงรัตนโกสินทร์, ๒๕๑๖. I. สมิทธ์ ถนอมศาสนะ, บรรณาธิการ. II. ชื่อเรื่อง.
320.9593
ISBN 978 - 974 - 235 - 297 - 4

สนับสนุนการจัดพิมพ์โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

พิมพ์ที่ พี.เอส.ซัพพลาย
โทรศัพท์ ๐-๒๑๘๔-๒๒๔๘ โทรสาร ๐-๒๑๘๔-๒๓๒๗

สาส์นจากมูลนิธิ ๑๔ ตุลา

มูลนิธิ ๑๔ ตุลา ตั้งขึ้นโดยมีพันธกิจเพื่อสืบสานอุดมการณ์ ๑๔ ตุลา และเผยแพร่ประชาธิปไตย ซึ่งหนึ่งในพันธกิจนั้นคือ การสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ประชาธิปไตยและการเมืองภาคประชาชน ทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์และการพัฒนาความรู้

เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ และผลต่อเนื่องหลังจากนั้น นับเป็นความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สำคัญบทหนึ่งในการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมิได้สำคัญแค่ในฐานะจุดเปลี่ยนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังคงส่งผลต่อความคิดและวัฒนธรรมของปัญญาชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปในสมัยนั้นด้วย การศึกษาเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ และผลสืบเนื่อง จึงสามารถก้าวออกจากเรื่องของการเมืองไปสู่ประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมได้

มูลนิธิ ๑๔ ตุลา จึงได้จัดทำหนังสือชุด *หมายเหตุเดือนตุลา* ขึ้น ๔ เล่ม ประกอบด้วย *ว่าด้วย ๑๔ ตุลารำลึก, เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น, การเมืองวัฒนธรรมยุคเดือนตุลา* และ *เขียนประชาธิปไตยสมบูรณ์* โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อเป็นการเปิดพรมแดนความรู้เกี่ยวกับ ๑๔ ตุลา ให้กว้างกว่าที่เป็นอยู่ อนึ่ง คำว่า “๑๔ ตุลา” ในที่นี้ มิได้หมายถึงเพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวันที่ ๖-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงบริบทที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน ไม่ว่าจะเกิดขึ้นก่อนหน้าหรือเป็นผลพวงจากกรณีดังกล่าวก็ตาม และเชื่อว่าความเข้าใจต่อเหตุการณ์นี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้สังคมไทยทำความเข้าใจสภาพการเมืองในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

มูลนิธิ ๑๔ ตุลา หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุด *หมายเหตุเดือนตุลา* ทั้ง ๔ เล่มนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งในการสืบสานเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา และสร้างประโยชน์ทางวิชาการให้แก่ประชาชน อันเป็นหนึ่งในพันธกิจที่มูลนิธิมีต่อสังคมต่อไป

มูลนิธิ ๑๔ ตุลา
เดือนตุลาคม ๒๕๕๒
๓๖ ปี ๑๔ ตุลา

คำนำ

เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ อาจมิได้ถึงขั้นล้มล้างสถาบันทางสังคมแบบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจมากนัก แต่ก็ปฏิเสธมิได้ว่า กรณีดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมอย่างใหญ่หลวงทั้งในด้านความรู้และในด้านของการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้บรรยากาศแห่งเสรีภาพที่ห่างหายไปจากสังคมไทยมาชั่วระยะหนึ่ง เป็นยุคสมัยที่แนวคิดสังคมนิยมสามารถเสนอตัวเป็นทางเลือกได้อย่างเปิดเผย เป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาและปัญญาชนต่างก็รู้สึกว่าตนมีภาระหน้าที่ต่อสังคมและประชาชน และเป็นระยะที่คนงาน กรรมกร ชาวนา ต่างตระหนักได้ว่าตนสามารถเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้

แม้เหตุการณ์และบรรยากาศดังกล่าวจะเลือนหายไปร่วมสามสิบกว่าปี แต่เรื่องราวเหล่านี้ยังได้รับการกล่าวถึงอยู่มิรู้วาย ร่องรอยของคุณค่าและความหมายได้ปรากฏผ่านงานรำลึกและการอ้างถึงในโอกาสต่างๆ จนอาจกล่าวได้ว่า ทุกครั้งที่มีการชุมนุมทางการเมืองของประชาชน ต้องมีคนนึกเชื่อมโยงไปถึงเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ อยู่เสมอ

อย่างไรก็ดี แม้เหตุการณ์เหล่านี้จะได้รับการกล่าวถึง อ้างอิง ผลิตซ้ำอยู่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แต่ก็ยังมีพื้นที่ทางปัญญาอีกมาก ที่การเล่าอดีตเหล่านี้ยังมิได้ก้าวล่วงเข้าไปมากนัก

หนังสือชุด *หมายเหตุเดือนตุลา* ที่ท่านถืออยู่ในมือขณะนี้ เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะเปิดพื้นที่ความรู้เกี่ยวกับกรณีที่เกี่ยวข้องกับ ๑๔ ตุลา ให้กว้างยิ่งขึ้น โดยทางคณะผู้จัดทำ ได้จัดแบ่งหนังสือชุดนี้ออกเป็น ๔ เล่มคือ

เล่ม ๑ *ว่าด้วยงานรำลึก ๑๔ ตุลา* เสมือนเป็นบทเริ่มต้นของการรำลึก ๓๖ ปี ๑๔ ตุลา ด้วยการเล่าอดีตว่าในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา มีการรำลึกแบบใด และผู้ที่ถูกยกย่องว่าเป็น “วีรชน” เหล่านี้อยู่ในสถานะใด ทั้งจากสายตาของรัฐ, ชนชั้นนำ, นักศึกษา หรือกระทั่งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

เล่ม ๒ *เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น* เป็นการอธิบายให้เห็นบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เปิดให้ผู้อ่านได้เห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวมิใช่เกิดขึ้นลอยๆ แต่เกิดขึ้นภายใต้ความพิเศษเฉพาะของบริบทบางประการที่น่าสนใจ

เล่ม ๓ *การเมืองวัฒนธรรมยุคเดือนตุลา* เป็นการทำความเข้าใจ "เดือนตุลา" ในอีกแง่มุมหนึ่ง คือแง่มุมของวัฒนธรรมชาวบ้าน เช่น เพลงลูกทุ่ง หนังตะลุง และขบวนการนักศึกษามุสลิม อันเป็นปริมณฑลที่น้อยคนจะศึกษาภายใต้บริบทของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และสามารถทำความเข้าใจกับการต่อรองอำนาจทางการเมืองได้เป็นอย่างดี

เล่ม ๔ *เขียนประชาธิปไตยสมบูรณ์* ซึ่งจะมิใช่การเล่าเรื่องผ่านรูปแบบของงานวิชาการดังเช่น ๓ เล่มที่ผ่านมา แต่จะเป็นร่องรอยของ ๑๔ ตุลา ที่ปรากฏในความรับรู้ของเด็กนักเรียนในยุคปัจจุบันผ่านสื่อต่างๆ (หนังสือ, ครู ฯลฯ) ปรากฏออกมาเป็นเรียงความในหัวข้อ "ประชาธิปไตยสมบูรณ์" อันเป็นคำกล่าวของปรีดี พนมยงค์ และเป็นหัวข้อการประกวดเรียงความของมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ซึ่งตัดสินไปเมื่อเดือนเมษายน ๒๕๕๒

ตัวผู้เขียนคำนำ ซึ่งเป็นบรรณาธิการผู้รับผิดชอบโครงการจัดทำหนังสือทั้ง ๔ เล่มนี้ ได้รับเป็นบรรณาธิการของเล่มที่ ๑ ขณะที่ในเล่ม ๒ และ ๓ นั้น เกิดขึ้นจากความสามารถของเก่งกิจ กิติเรียงลาภ ดุษฎีบัณฑิตด้านรัฐศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้จัดหาบทความที่มีคุณภาพและตรงกับแนวทางที่ต้องการมารวบรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของการต่อยอดความรู้ สำหรับเล่มที่ ๔ เทวฤทธิ์ มณีฉาย นักศึกษาระดับปริญญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้นำเรียงความของเด็กนักเรียนที่ได้รับรางวัลมาจัดรวบรวมพร้อมจัดหาบทความและบทสัมภาษณ์ต่างๆ มาประกอบเพื่อเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาได้มากขึ้น

การที่หนังสือทั้งหมดสำเร็จเป็นรูปเล่มได้ ย่อมมิได้มีเพียงตัวบรรณาธิการประจำเล่มและตัวผู้เขียนบทความซึ่งเป็น "เบื้องหน้า" เพียงอย่างเดียว แต่ยังมี "เบื้องหลัง" อีกหลายคน ทั้งคุณสถิตย์ แหลมกล้า คุณณัฐพรรษ เตชะบรรณะปัญญา และเจ้าหน้าที่ในโรงพิมพ์ ที่ช่วยกันสร้างสรรค์ให้รูปเล่มหนังสือออกมาสวยงามดังที่เป็นอยู่

สุดท้ายนี้ ต้องขอขอบคุณ คณะกรรมการมูลนิธิ ๑๔ ตุลา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เล็งเห็นประโยชน์ของการจัดทำหนังสือรวมบทความชุดนี้ และหวังว่า หนังสือชุด *หมายเหตุเดือนตุลา* จะทำหน้าที่เป็น "หมายเหตุ" ที่สร้างความเข้าใจต่อวลีที่เรียกว่า "เดือนตุลา" ได้ดีขึ้น

สมิทธ์ ถนอมศาสนะ
บรรณาธิการ

#๑

สารบัญ

สาส์นจากมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ๔

คำนำ ๕

บทนำเสนอเบื้องต้น: ระลึกถึงงานรำลึก ๑๔ ตุลา ๘
สมิทธ์ ถนอมศาสนะ

"วีรชน ๑๔ ตุลา" ในสายตารัฐ:
ว่าด้วยงานพระราชทานเพลิงศพ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ ๒๖
สมิทธ์ ถนอมศาสนะ

เรื่องมากมายของ "หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา" ๖๒
ณัฐพรรษ เตชะบรรณะปัญญา

ย้อนรำลึกการฉลอง ๑๔ ตุลาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ๙๖
สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ

การรำลึก ๑๔ ตุลา ในสถานการณ์สู้รบที่ปฏิวัติ ๑๑๐
ธิกานต์ ศรีนารา

ภาคผนวก:
อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ และมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ๑๓๕

บทนำเสนอเบื้องต้น: ระลึกถึงงานรำลึก ๑๔ ตุลา

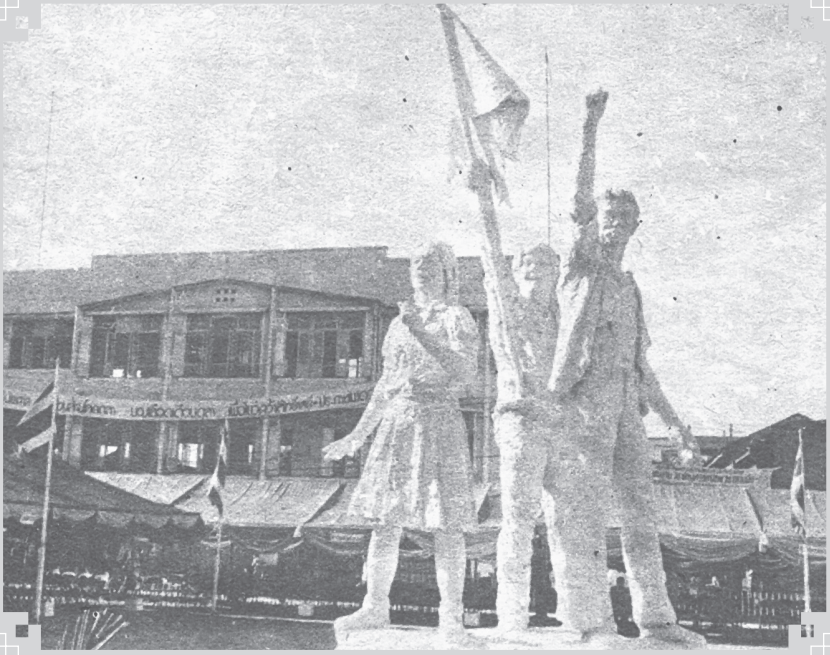

■ รูปจำลองของอนุสาวรีย์วีรชน ในปี ๒๕๑๘
ประชาชาติ ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘)

ในช่วงวันที่ ๑๓-๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้มีงานรำลึกและสดุดีวีรชน เนื่องในโอกาสครบรอบ ๒ ปี เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา โดยมีประชาชนเข้าร่วมงานมากถึง ๕ หมื่นคน ริ้วขบวนยาวกว่า ๑ กิโลเมตร นอกจากนี้ ในวันที่ ๑๔ ตุลาคมของปีนั้น สมเด็จพระสังฆราชยังได้เสด็จมายังบริเวณก่อสร้างอนุสาวรีย์วีรชน ณ สี่แยกคอกวัว เพื่อทรงวางศิลาฤกษ์ ภาพที่ปรากฏผ่านสื่อต่างๆ เวลานั้นเต็มไปด้วยบรรยากาศที่แสนจะยิ่งใหญ่ บนท้องถนนราชดำเนินเรียงรายไปด้วยภาพโปสเตอร์จากแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ข้อความ "อยู่อย่างยิ่งใหญ่ ตายอย่างมีเกียรติ" ถูกนำมากางอยู่ด้านหน้าขบวนพวงหรีดของแต่ละมหาวิทยาลัย[๑]

นายเกรียงกมล เลาหไพโรจน์ เลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศูนย์นิสิตฯ) ได้ขึ้นกล่าวสดุดีในฐานะตัวแทนนักเรียนนักศึกษาและประชาชน ซึ่งตอนหนึ่งมีใจความว่า

> ...เจตนารมณ์ของวีรชนผู้จากไปทุกคนนั้น เป็นเจตนารมณ์ของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพและความเป็นธรรมในสังคมเพื่อประชาชนทั้งชาติ ดังนั้น การสูญเสียชีวิตของวีรชนผู้กล้าหาญเหล่านั้นจึงนำมาซึ่งความวิปโยคโศกเศร้าของไทยทั้งชาติ แต่การสูญเสียนี้ มิได้เป็นการสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ เพราะความตายของวีรชนได้ให้ชีวิตใหม่แก่ปวงชนชาวไทยทั้งชาติ และเป็นปรัชญาการต่อสู้ของประชาชนว่า ที่ใด

---

[๑] โปรดดู "ประชาชน ๕ หมื่น ร่วมสดุดีวีรชน," *เดลินิวส์* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๘); "คนนับหมื่นร่วมงาน สดุดีวีรชน," *เสียงปวงชน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๘).

> มีการต่อสู้ ที่นั่นย่อมมีการเสียสละ และการเสียสละเพื่อประชาชน เป็นการเสียสละอันสูงส่ง เป็นวีรกรรมอันยิ่งใหญ่เฉกเช่นเดียวกับวีรกรรมของเหล่าวีรชน ๑๔ ตุลา[๒]

พิธีกรรมต่างๆ ผ่านไปอย่างยิ่งใหญ่ และยังมีการอภิปรายทางการเมืองอยู่จนเวลาค่ำ

อย่างไรก็ดี ในวันถัดมา งานรำลึกดังกล่าวถูกวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์บางฉบับในแง่ลบว่าจะก่อให้เกิดความแตกแยกแก่บ้านเมือง

ความเห็นต่างที่เกิดขึ้นในงานรำลึก ๑๔ ตุลา ไม่ได้เริ่มต้นขึ้นในปี ๒๕๑๘ ก่อนหน้านั้น ๑ ปี งาน "มหกรรมการเมือง" ที่องค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับองค์กรแนวร่วมอื่นๆ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๗ ก็ได้กลายเป็นงานที่มีการถกเถียงอย่างรุนแรงที่สุดครั้งหนึ่ง โดยฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยถึงกับจัดนิทรรศการ "ผ่าตัดมหกรรมการเมือง" ไว้ในเขตพื้นที่ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เช่นกัน โดยอ้างว่าเพื่อเปิดโปงวัตถุประสงค์ทางการเมืองแอบแฝงของงานดังกล่าว ซึ่งทั้งสองฝ่ายอันเป็นคู่กรณีต่างก็อ้างว่าตนพิทักษ์เจตนารมณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลา

ย้อนไปเมื่อปี ๒๕๑๖ การชุมนุมของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ได้เริ่มต้นขึ้นในวันที่ ๘ ตุลาคม โดยมีข้อเรียกร้องสำคัญคือให้รัฐบาลปล่อยตัวนิสิต นักศึกษา และประชาชนทั้ง ๑๓ คน ที่ถูกจับในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญในวันที่ ๖ ตุลาคม รวมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จในเวลาที่กำหนด

ตราบเท่าที่รัฐบาลยังไม่ตอบข้อเรียกร้อง การชุมนุมยิ่งทวีความยิ่งใหญ่ขึ้น จนถึงช่วงเที่ยงวันที่ ๑๓ นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนภายใต้การนำของศูนย์นิสิตฯ ได้เดินขบวนออกสู่ถนนราชดำเนิน และในช่วงดึกของวันนั้นเอง ที่ได้การขยายข้อเรียกร้องเป็นการขับไล่รัฐบาล

---

[๒] "ประกาศในพิธีสดุดี สังฆราชเสด็จร่วม," *เดลิไทม์* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๘).

■ เหตุการณ์หน้าพระราชวังจิตรลดารโหฐาน ในช่วงเช้าตรู่ของวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อันเป็นจุดแรกที่มีการปะทะจนเกิดลุกลามไปทั่วบริเวณใกล้เคียง ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจากหนังสือพิมพ์ *ไทยรัฐ*

■ เสี้ยวหนึ่งของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖
The Nation (October 15, 1973)

ในช่วงเช้าของวันที่ ๑๔ (ก่อนเกิดเหตุนองเลือด) สถานการณ์ทำท่าว่าจะสงบและคลี่คลายไปได้ด้วยดีเพราะรัฐบาลยอมรับข้อเสนอทั้งหมด การชุมนุมกำลังจะสลาย ประชาชนที่อ่อนเพลียกำลังจะกลับบ้าน ทว่า พล.ต.ท. มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น กลับปิดเส้นทางด้านวังสวนจิตรลดาไว้ จึงเกิดเป็นเหตุปะทะกันขึ้น[๓]

สำหรับสาเหตุแท้จริงและผู้ที่อยู่เบื้องหลังการปิดถนนของ พล.ต.ท. มนต์ชัย นั้น ยังคงเป็นปริศนาอยู่ แต่ไม่ว่าจะเกิดจากอะไรก็ตาม มันได้เปลี่ยนการเรียกร้องโดยสงบเป็นการปะทะกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และลุกลามไปจนทั่วถนนราชดำเนิน, ย่านบางลำพู, สนามหลวง และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต ๖๙ คน พิการ ๔๕ คน จิตฟั่นเฟือน ๒๗ คน ทุพพลภาพ (อาการบาดเจ็บที่ทำให้สมรรถภาพทางกายลดลง) ๑๑ คน และสูญหายอีก ๔ คน (ข้อมูลจากหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๔ ตุลา)

ด้วยความที่การเคลื่อนไหว ๑๔ ตุลา มีจุดเริ่มต้นจากเรียกร้องจากเหตุการณ์เฉพาะหน้า (ปล่อยผู้ถูกจับกุมทั้ง ๑๓ คน, เรียกร้องรัฐธรรมนูญ) มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองนี้เอง ทำให้เปิดโอกาสให้มีการตีความได้อย่างหลากหลาย และด้วยความยิ่งใหญ่ของตัวเหตุการณ์ ทำให้หลายๆ กลุ่มต่างก็มีความต้องการที่จะเติมเต็มช่องว่างของการตีความนี้

การรำลึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา จึงไม่ใช่การรำลึกถึงตัว “เหตุการณ์” เพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการมองผ่านแนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น และก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่แต่ละอุดมการณ์ต่างก็ทำความเข้าใจกับเจตนารมณ์ของ ๑๔ ตุลา แตกต่างกันไป สำหรับบทนำเสนอนี้ (รวมถึงเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้) จะให้ความสำคัญกับการวาดภาพร่างคร่าวๆ ถึงงานรำลึกเป็นหลัก โดยผู้เขียนก็มีข้อสมมติฐานเบื้องต้นว่า งานรำลึกดังกล่าวสามารถสะท้อนภาพเกี่ยวกับตัวเหตุการณ์ในมุมมองต่างๆ ออกมาได้ เพราะถึงที่สุดแล้ว งานรำลึก, ไม่ว่าจะเป็นของเหตุการณ์ใดก็ตาม, คือการทำให้เรื่องราวกลับมีชีวิตและกลายเป็นสิ่งที่ “ถูกพูดถึง” อีกครั้ง

---

[๓] โปรดดู สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “การชำระประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,” ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, (กรุงเทพฯ: ๖ ตุลารำลึก, ๒๕๔๔), หน้า ๗๒-๘๓.

งานรำลึก ๑๔ ตุลา: ต่อต้านจักรพรรดินิยม โค่นล้มศักดินา

ในวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ได้ออกแถลงการณ์ถึงเหตุการณ์ครั้งนี้ ว่าเป็น "การเคลื่อนไหวคัดค้านเผด็จการฟาสซิสต์เรียกร้องประชาธิปไตยของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ปัญญาชน และมวลชนวงการต่างๆ อันมีขอบเขตกว้างขวางและมีจำนวนคนเข้าร่วมนับแสน"[๔] อย่างไรก็ตาม พคท. เชื่อว่าการเคลื่อนไหวในกรณี ๑๔ ตุลา ทำได้เพียงขับไล่ "...หัวโจกเผด็จการฟาสซิสต์..." ออกไปเท่านั้น แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เนื่องเพราะ "...ผลของการต่อสู้ที่แลกมาด้วยเลือดนี้กำลังถูกชนชั้นปกครองปฏิกิริยาอีกส่วนหนึ่งชิงเอาไป รัฐบาลที่ตั้งขึ้นใหม่ไม่ใช่รัฐบาลของประชาชน ไม่ว่าจะพิจารณาจากส่วนประกอบหรือนโยบาย หากยังคงเป็นรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนาง..." และยังแสดงทรรศนะต่อไปอีกว่า

> ...เราเชื่อมั่นว่า นักเรียน นิสิต นักศึกษา ปัญญาชน จักส่งเสริมจิตใจกล้าต่อสู้ กล้าเอาชนะให้สูงยิ่งขึ้น สันทัดในการต่อสู้ด้วยรูปการและวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม สะสมและขยายกำลังของตน โจมตีศัตรูอย่างมีพลังร่วมกับประชาชนที่ปฏิวัติทั่วประเทศ ผลักดันสถานการณ์ปฏิวัติประเทศเราให้ก้าวรุดหน้าไป ช่วงชิงชัยชนะที่ใหญ่หลวงยิ่งขึ้น... คัดค้านจักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนาง ขุดต้นตอแห่งความชั่วร้ายและภัยพิบัติทั้งปวงเหล่านี้ทิ้งเสีย สร้างประเทศไทยใหม่ที่มีเอกราช ประชาธิปไตย และเจริญรุ่งเรืองขึ้น[๕]

คำประกาศหลังเหตุการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พคท. ซึ่งนับเป็นตัวแทนสำคัญของความคิดฝ่ายซ้ายในช่วงเวลานั้น มองเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในฐานะส่วนหนึ่งของการต่อสู้ทางชนชั้นเพื่อทำลายสังคมอันอยุติธรรมที่เป็นอยู่ เพื่อมุ่งไปสู่สังคมใหม่ที่ดีกว่า ซึ่งมีฐานคิดมาจากลัทธิมาร์กซ์ที่ผ่านมาทางจีน หรืออาจเรียกอีกอย่างว่า แนวคิดเหมาเจ๋อตง ที่วิเคราะห์สังคมผ่านมโนทัศน์เรื่องวิถีการผลิต การต่อสู้ทางชนชั้น และการปฏิวัติสังคมนิยมโดยอิงกับสภาพสังคมเกษตรกรรมของจีน

---

[๔] หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ก/ป๗/๒๕๑๖/๑๖ "คำแถลงของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖.

[๕] เรื่องเดียวกัน.

สำหรับการวิเคราะห์สังคมไทยนั้น พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ได้นำทฤษฎีของพรรคคอมมิวนิสต์จีนมาวิเคราะห์ว่าสังคมไทยยังอยู่ในยุค "กึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา" กล่าวคือ เป็นสังคมที่ยังไม่อาจพัฒนาเป็นทุนนิยมได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากจักรพรรดินิยมตะวันตกที่ต้องการผลประโยชน์จากประเทศไทยได้ร่วมมือกับชนชั้นศักดินาเพื่อรักษาสภาพแห่งการกดขี่นี้ไว้[๖] ดังนั้น เป้าหมายที่สำคัญคือการโค่นล้มจักรพรรดินิยม (อเมริกา) รวมถึงศักดินาให้หมดไปจากสังคมไทย เพื่อนำประเทศไปสู่พัฒนาการขั้นต่อไป และจบลงด้วยประชาธิปไตยของชนชั้นกรรมาชีพ

แนวคิดนี้ได้คำขานรับจากนักศึกษาและปัญญาชนจำนวนมากในสมัยนั้น และนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายสิ่งต่างๆ มากมาย[๗] เมื่อมุมมองทางประวัติศาสตร์ของฝ่ายซ้ายอิงอยู่กับการต่อสู้ทางชนชั้น เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาจึงถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการต่อสู้เพื่อนำไปสู่สังคมใหม่ ดังเช่นในบทความของ ชูธง สว่างไทย คอลัมนิสต์คนสำคัญผู้หนึ่งของหนังสือพิมพ์ *อธิปัตย์* (จัดทำโดย ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย) ที่เสนอไว้ในปี ๒๕๑๗ ว่า "...เจตนารมณ์ของการต่อสู้เมื่อ ๑๔ ตุลาคม คือต้องการให้ประเทศเป็นเอกราช ต้องการประชาธิปไตย เจตนารมณ์อันนี้เป็นเจตนารมณ์ที่ศักดิ์สิทธิ์และมีเกียรติ ที่พวกเราทั้งหลายจะต้องเดินตามรอยเลือดของวีรชน..."[๘] หรือในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกัน ก็เน้นย้ำถึงการสืบทอดเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา ที่จะต้องต่อสู้เพื่อเสรีภาพและเพื่อโลกใหม่ที่จะก้าวไปไกลกว่าเดิม[๙]

---

[๖]โปรดดูใน "อรัญ พรมชมพู" (อุดม สีสุวรรณ), *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* (กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสืออุดมธรรม, ม.ป.ป.) คำว่า "จักรพรรดินิยม" เป็นคำที่นิยมใช้กันในหมู่ฝ่ายซ้ายในสมัยนั้น มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า "จักรวรรดินิยม" สำหรับในสมัยนั้นโดยมากจะหมายถึงสหรัฐอเมริกา.

[๗]สำหรับอิทธิพลของ พคท. ที่มีต่อนักศึกษาและปัญญาชนไทยในช่วงเวลานั้น โปรดดู สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "การชำระประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, หน้า ๕๒-๕๙.

[๘]ชูธง สว่างไทย (นามแฝง), "รำลึกถึงวีรชน ๑๔ ตุลาคม," *อธิปัตย์* (๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

[๙]บทบรรณาธิการ, *อธิปัตย์* (๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๓. อย่างไรก็ดี การตีความ ๑๔ ตุลา ของฝ่ายซ้ายก็มิได้ลงรอยกันมากนัก เพราะแม้ว่าหลังเหตุการณ์จบสิ้นลงไม่นาน พคท. จะวิเคราะห์ ๑๔ ตุลา โดยประยุกต์ผ่านหลักการกว้างๆ ของพรรคเท่านั้น แต่หลังจาก

■ บรรยากาศในงานมหกรรมการเมือง เดือนตุลาคม ๒๕๑๗ *ประชาธิปไตย* (ฉบับพิเศษ วันพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๓ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗)

■ งานรำลึก ๑๔ ตุลา ในปี ๒๕๑๘ *ประชาชาติ* ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘)

เช่นเดียวกับในงานรำลึกปี ๒๕๑๘ ที่นิสิตนักศึกษา เดินแจกแผ่นกระดาษสีแดงที่เขียนว่า "เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา จงเจริญ" พร้อมทั้งมีเอกสารขององค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อมธ.) หลายชิ้นที่นำมาแจกจ่าย โดยเนื้อหาของเอกสารดังกล่าว มีทิศทางที่ต่อต้านการรัฐประหารพร้อมกับสนับสนุนการปฏิวัติของประชาชน ซึ่งเป็น "ปฏิบัติการอันดุเดือดรุนแรงที่ชนชั้นหนึ่งโค่นล้มอีกชนชั้นหนึ่ง"[๑๐] เนื่องเพราะ "...ชนชั้นปกครองจะไม่ยอมลงจากเวทีประวัติศาสตร์ง่ายๆ นอกจากจะต้องทุ่มเทกำลังทั้งหมดลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง..."[๑๑]

กล่าวโดยรวมคือ ๑๔ ตุลา ของขบวนการนักศึกษานั้น ไม่ได้มองแค่ว่ามีประชาชนจำนวนมากออกมาต่อต้านรัฐบาล แต่ยังตั้งอยู่บนฐานคิดที่วิพากษ์จักรพรรดินิยม, ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนาง พร้อมทั้งปลุกเร้าให้ต่อสู้เพื่อสังคมใหม่ที่ดีกว่า ดังย่อหน้าสุดท้ายของของ *ประชาชาติ* (รายสัปดาห์) ที่ตีพิมพ์ในช่วงปลายเดือนตุลาคม ๒๕๑๘ ได้กล่าวไว้ว่า

> ...สุนทรพจน์ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘ ได้กล่าวไว้อย่างชัดแจ้งแล้วว่า ชัยชนะของมวลประชาชนจะยังไม่ยุติแค่การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญ แต่ชัยชนะ ๑๔ ตุลาคม เป็นส่วนหนึ่งแห่งการสะสมที่จะพัฒนาคุณภาพของการต่อสู้... คำขวัญที่ว่า 'สามัคคีช่วงชิงชัยชนะอย่างใหญ่หลวงยิ่งขึ้น' ดูจะเป็นคำขวัญที่เป็นเจตนารมณ์ที่ยิ่งใหญ่เพื่อวีรชน ๑๔ ตุลาคมสองปีก่อนที่แล้วมาอย่างแน่นอน[๑๒]

การเชื่อมโยง ๑๔ ตุลา เข้ากับการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม คงสร้างความหวาดระแวงแก่ชนชั้นนำบางกลุ่มอยู่ไม่น้อย

ปลายปี ๒๕๑๗ เป็นต้นมา เมื่อ ผิน บัวอ่อน อดีตสมาชิกพรรคซึ่งกลับกลายเป็นศัตรูคนหนึ่งของพรรคในขณะนั้นออกหนังสือ "แนวทาง ๑๔ ตุลา จงเจริญ" กลับถูก พคท. โจมตีว่าเป็นแนวทางที่ไม่ได้รับการจัดตั้ง และหันไปเชิดชู "จิตใจ" หรือ "เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา" แทน โปรดดู สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "การชำระประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," หน้า ๕๔-๕๘.

[๑๐] "๑๔ ตุลาคม หนุนปฏิวัติ ต้านรัฐประหาร," *ประชาชาติ* ๒ (๑๐๑) (๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๘): ๓๖-๓๗.

[๑๑] เรื่องเดียวกัน: ๓๖.

[๑๒] "จุดหนึ่งของกาลเวลา เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๑๘", *ประชาชาติ* ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘): ๒๑.

งานรำลึก ๑๔ ตุลา: การวิพากษ์วิจารณ์

งานรำลึก ๑๔ ตุลา ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพียงแสดงความเคารพต่อดวงวิญญาณของวีรชนผู้เสียชีวิตเท่านั้น แต่ยังเพื่อแสดงความสืบทอดเจตจำนงของผู้วายชนม์เหล่านั้นด้วย ทว่า เมื่อ "การสืบทอด" ของขบวนการนักศึกษานั้นเอนเอียงไปทางแนวคิดที่เห็นใจประชาชนผู้ถูกกดขี่และต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ก็ย่อมต้องมีบุคคลบางส่วนที่ยังต้องการรักษาโครงสร้างและสถาบันทางสังคมแบบเดิมไว้ ซึ่งจะขอเรียกบุคคลบางส่วนนี้อย่างกว้างๆ ว่า กลุ่มอนุรักษนิยม (หรือคำศัพท์ในสมัยนั้นอาจจะเรียกว่า "พวกปฏิกิริยา")

ตั้งแต่ช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา แนวคิดสังคมนิยมเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น ขบวนการนักศึกษาเริ่มมีการวิพากษ์สังคมและการปลุกเร้าให้ประชาชนลุกขึ้นสู้กับความไม่เป็นธรรมต่างๆ เมื่อผนวกกับสถานการณ์ในประเทศเพื่อนบ้านถูกคุกคามจากคอมมิวนิสต์ (ก่อนจะเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จตั้งแต่ช่วงเดือน เมษายน ๒๕๑๘ เป็นต้นไป) ทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมเกิดความรู้สึกว่าการที่คอมมิวนิสต์จะก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทยไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป และในบรรยากาศทางการเมืองเช่นนี้ ทำให้งานรำลึกทั้ง ๒ ปี มักจะมีข่าวลือแปลกๆ ออกมาอยู่เสมอ

งานมหกรรมการเมืองและงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๔ ตุลา ในปี ๒๕๑๗ มีข่าวลือทั้งการลอบปลงพระชนม์, การเปลี่ยนแปลงการปกครอง, คอมมิวนิสต์จะก่อความวุ่นวายในฝูงชนโดยจะเอานักเรียนนักศึกษาเป็นกองหน้า ฯลฯ ในงานรำลึกวีรชนปี ๒๕๑๘ ก็มีข่าวลือว่าจะมีกลุ่มบุคคลบางกลุ่มเข้าแทรกแซงเพื่อก่อความวุ่นวายในเมือง จนตำรวจต้องตั้งบังเกอร์และเฝ้าระวังคลังแสงเป็นพิเศษเพื่อรองรับเหตุการณ์[๑๓] ซึ่งแม้จะไม่มีมูลและไม่เกิดขึ้นจริงสักเรื่องเดียว แต่การมีข่าวลือแบบนี้เกิดขึ้นในทุกเดือนตุลาคมอาจสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความหวาดระแวงของบางส่วนในสังคมที่มีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ได้

---

[๑๓] "ตร. ตั้งบังเกอร์ รับ ๑๔ ตุลา," *เดลิไทม์* (๘ ตุลาคม ๒๕๑๘); และ "ป้องกันคลังแสงเป็นพิเศษ," *ไทยรัฐ* (๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๘). และเดิมมีข่าวว่า จะกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์ โดยข่าวดังกล่าวได้ตีพิมพ์ทั้งใน *สยามรัฐ, ชาวไทย, ไทยรัฐ,*

นอกจากนี้ ในเดือนตุลาคมของทั้ง ๒ ปี สิ่งหนึ่งที่มีการพูดถึงกันมาโดยตลอด คือ "เจตนารมณ์ของวีรชน"

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า สำหรับนักศึกษาฝ่ายก้าวหน้านั้น "เจตนารมณ์ของวีรชน" คือการต่อสู้กับเผด็จการเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม สร้างสรรค์ประเทศชาติให้เป็นเอกราชและประชาธิปไตย (ขับไล่จักรพรรดินิยม โค่นล้มศักดินา) แต่สำหรับฝ่ายอนุรักษนิยมแล้ว คงเป็นการยากที่จะให้ตีความไปเช่นนั้น การตีความหนึ่งที่นำเสนอในงานพระราชทานเพลิงศพ คือ มองการเคลื่อนไหวในกรณี ๑๔ ตุลา ในฐานะการเคลื่อนไหวที่บริสุทธิ์ปราศจากลัทธิการเมืองใดๆ[๑๔]

ในหน้าหนังสือพิมพ์บางฉบับ ก็มองว่าเจตนารมณ์ของ ๑๔ ตุลา คือการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตย แต่ไม่เห็นด้วยที่จะต้องจับอาวุธขึ้นต่อสู้เพื่อล้มล้างสถาบันทางสังคม[๑๕] นักหนังสือพิมพ์บางคน อย่าง สำเนียง ขันธะชวนะ แห่ง *สยามรัฐ* ได้แสดงความเห็นไปไกลกว่านั้นว่า "...การสืบทอดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา จึงเป็นเสมือนการสืบทอดเจตนารมณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย คือการสร้างความสามัคคีของคนในชาติ ซึ่งหากทำเช่นนั้นได้ การสืบทอดเจตนารมณ์ของ ๑๔ ตุลา จึงจะสมบูรณ์และบริสุทธิ์..." และมองว่า "...เจตนารมณ์ที่ต้องการรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย และบัดนี้เจตนารมณ์ของวีรชนก็ได้บรรลุถึงความสำเร็จไปแล้ว..."[๑๖]

เดลิไทม์ แต่ไม่ปรากฏว่าทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปในวันงานแต่อย่างใด และไม่ทราบว่าได้มีการกราบบังคมทูลจริงหรือไม่ โปรดดู "ศูนย์นิสิตจัดงานฉลอง ๑๔ ตุลาคม," *สยามรัฐ* (๑ กันยายน ๒๕๑๘); "หยุดราชการและมีงานฉลอง เชิญนายกฯ เป็นประธานงาน," *ชาวไทย* (๑ กันยายน ๒๕๑๘); "ประชุมจัดงานวีรชน ๑๔ ตุลา," *ไทยรัฐ* (๘ กันยายน ๒๕๑๘); "กำหนดงานฉลอง ๑๔ ตุลา," *เดลิไทม์* (๔ ตุลาคม ๒๕๑๘); และ "รัฐบาลตัดใจออกเงินซื้อที่ดินอนุสาวรีย์วีรชน," *ชาวไทย* (๖ ตุลาคม ๒๕๑๘). โดยเฉพาะ *เดลิไทม์* ฉบับวันที่ ๔ ตุลาคม นั้น ตีพิมพ์โดยอิงกับหมายกำหนดการงานรำลึก

[๑๔] โปรดดูเพิ่มเติมในบทความของ สมิทธ์ ถนอมศาสนะ และ ณัฐพรรษ เตชะบรรณะปัญญา ในหนังสือเล่มนี้

[๑๕] เช่น รัตนะ ยาวะประภาษ, "พูดไทย" *เสียงปวงชน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๘); "เจตนารมณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลา," *เสียงปวงชน* (๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๘); "นุ้ย บางขุนเทียน" (นามแฝง), "๑๔ ตุลา ปีที่สอง," *เดลิไทม์* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘).

[๑๖] สำเนียง ขันธะชวนะ, "เขียนมั่ง คุยมั่ง," *สยามรัฐ* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๘).

ดังนั้น ประเด็นหนึ่งที่ถูกหยิบยกมาพูดถึง คือการชื่นชม "ความสามัคคี" ที่ร่วมแรงร่วมใจในการขับไล่เผด็จการออกไป ดังที่ถูกกล่าวถึงไว้ในบางคอลัมน์ของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ[๑๗] และเป็นสิ่งถูกเรียกร้องให้มีขึ้นในช่วงเวลาที่หลายฝ่ายรู้สึกว่าสังคมเต็มไปด้วยความแตกแยก แม้แต่คำแถลงเปิดงานรำลึกวีรชนในปี ๒๕๑๘ ของนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ยังให้ความสำคัญกับ "ความสามัคคี" นี้

> ...ยินดีที่ได้เห็นความพร้อมเพรียงของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั้งหลาย เพราะความพร้อมเพรียงเป็นสัญลักษณ์แห่งความสมัครสมานสามัคคี อันเป็นสิ่งที่จะจรรโลงให้ประเทศชาติเกิดสันติสุข ด้วยพลังแห่งความสามัคคีเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ที่จะเสริมสร้างและทำลายทุกสิ่งทุกอย่างได้...[๑๘]

เมื่อความสามัคคีกลายเป็นหนึ่งแนวคิดที่สำคัญ ทั้งในแง่ของพลังที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา รวมถึงถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา จึงไม่น่าประหลาดใจนัก ที่หลังจากงานรำลึกในปี ๒๕๑๘ บทความหลายชิ้นในหนังสือพิมพ์บางฉบับ ได้กล่าวถึงงานครั้งนี้ว่าจะทำให้ "เสื่อมความสามัคคี" และเกิดความ "แตกแยก" ในสังคม ดังที่บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ชั้นนำอย่าง *สยามรัฐ* ได้ติงไว้ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ว่า "...ภาพพจน์ต่างๆ ที่แสดงเป็นนิทรรศการให้ประชาชนได้เห็นนั้น บางภาพก็แสดงให้เห็นถึงความแตกแยกและเป็นการแสดงอย่างจงใจที่จะให้แตกความสามัคคี..." และในบทบรรณาธิการวันถัดมา ได้เสนอว่างานรำลึกนี้ "...ไม่อยู่ในขอบเขตแห่งการที่จะสร้างสรรค์พลังความสามัคคีในพิธีกรรมนั้น โดยถือเอาสิทธิและเสรีภาพแต่อย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้น..."[๑๙] เช่นเดียวกับบทความของ วินัย บุญกิจ ใน *ไทยรัฐ* ที่เห็นว่าศูนย์นิสิตฯ ยังคงตีความเจตนารมณ์ของวีรชนอย่างผิดพลาด และ "...ยังมีหลายสิ่งหลายอย่าง

---

[๑๗] เช่น "พลังแห่งความสามัคคี," บทบรรณาธิการ, *สยามรัฐ* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๘): ๓; "แม้นศรี" (นามแฝง), "เสนอให้คิด," *ชาวไทย* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘); "ก. เฉลิมเกียรติ" (นามแฝง), "เทศกาลบ้านเมือง," *สยามรัฐ* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘).

[๑๘] "นายกมั่นใจไทยเป็นเมืองพุทธ จะมีความสงบสุขไม่ร้อนเป็นไฟ," *ชาวไทย* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘).

[๑๙] "พลังแห่งความสามัคคี," บทบรรณาธิการ, *สยามรัฐ* (๑๕ ตุลาคม, ๒๕๑๘): ๓.

ที่ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ควรให้เป็นส่วนประกอบของงานนี้ เช่นภาพประณามบุคคลในเครื่องแบบ...”[๒๐]

“...ภาพประณามบุคคลในเครื่องแบบ...” ที่ วินัย กล่าวถึง คือภาพโปสเตอร์ขนาดใหญ่บนถนนราชดำเนินอันเป็นฝีมือของศิลปินในสังกัดแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ที่แสดงออกถึงการรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาในรูปแบบของงานศิลปะ ซึ่งก่อนหน้าจะถึงงานรำลึกนี้ไม่นาน ก็ได้มี “มือมืด” ลอบเผาโปสเตอร์บางแผ่นในยามวิกาล[๒๑] นอกจากนี้ ยังมีจดหมายจากผู้ใช้นามปากกาว่า “อะ ดิสกัสเต็ด ไทย” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *บางกอกโพสต์* (*The Bangkok Post*) ที่มองว่าภาพโปสเตอร์บางส่วนที่วิพากษ์จักรพรรดินิยมอเมริกานั้น “...เขียนขึ้นอย่างโง่เง่าและเป็นอันตราย...”[๒๒]

งานรำลึก ๑๔ ตุลา ของขบวนการนักศึกษาที่สืบทอดเจตนารมณ์แห่งการต่อสู้ทางชนชั้นภายใต้อุดมการณ์แบบหนึ่ง จึงกลายเป็นงานที่ก่อให้เกิดความแตกแยกเมื่อมองจากอุดมการณ์อีกแบบหนึ่ง ช่วงเวลาแห่งการรำลึกจึงกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการเผยความรู้สึกที่มีต่อ ๑๔ ตุลา

---

[๒๐]โปรดดู วินัย บุญกิจ, “สืบทอดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา,” *ไทยรัฐ* (๑๙ ตุลาคม ๒๕๑๘); นอกจากนี้ยังมีคอลัมน์ของ “นุ้ย บางขุนเทียน” (นามแฝง), “๑๔ ตุลา ปีที่สอง,” *เดลิไทม์* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘); รัตนะ ยาวะประภาษ, “พูดไทย,” *เสียงปวงชน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๘); “เจตนารมณ์ของวีรชน ๑๔ ตุลา,” *เสียงปวงชน* (๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๘); สมชาย ฤกษ์ดี, “วันรำลึกวีรชน,” *เดลินิวส์* (๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๘). ที่กล่าวถึงไปในทิศทางเดียวกันและหลายชิ้นจะมองว่าเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา ถูกบิดเบือน.

[๒๑]“เผาในราชดำเนิน ถูกไล่ กลับยิงสกัด,” *เดลิไทม์* (๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๘).

[๒๒]“ผู้อ่าน น.ส.พ. ฝรั่งโจมตีโปสเตอร์งานวีรชน,” *ชาวไทย* (๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๘).

■ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีและประธานของงาน ขณะเดินชมนิทรรศการในงานรำลึกวีรชนปี ๒๕๑๘ *ประชาชาติ* ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘)

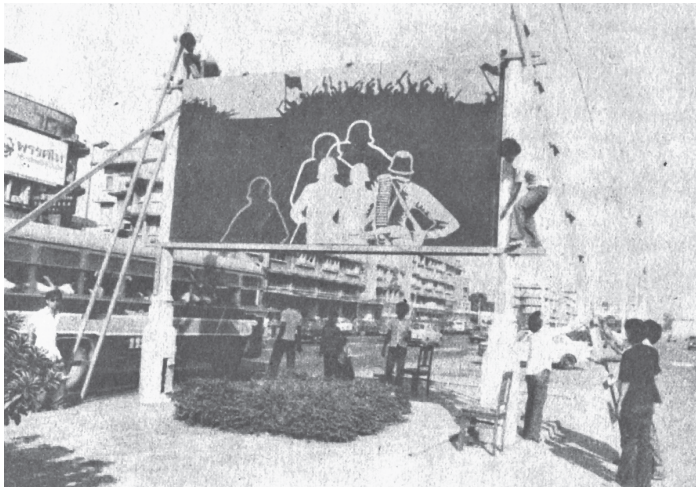

■ นักศึกษาเตรียมติดภาพคัทเอาท์ฉลองงานวีรชน ๒๕๑๘ ซึ่งภาพเหล่านี้เป็นชนวนหนึ่งแห่งความขัดแย้ง *ประชาชาติ* ๒ (๑๐๑) (๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๘)

งานรำลึก ๑๔ ตุลา: การเล่าซ้ำอีกครั้ง

จากความแตกต่างทางความคิดในช่วงเวลานั้น คงไม่น่าประหลาดใจนักที่ทั้งงานรำลึกในปี ๒๕๑๗ (มหกรรมการเมืองและงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน) และงานรำลึกในปี ๒๕๑๘ (งานรำลึกและพิธีวางศิลาฤกษ์) จะเต็มไปด้วยความขัดแย้ง มีข่าวลือร้ายๆ ว่าจะเกิดการนองเลือดโดยกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ดี

งานรำลึกของทั้ง ๒ ปีข้างต้น นอกจากเชิดชูวีรชนที่เสียชีวิตในการต่อสู้แล้ว ยังได้พยายามบรรจุความหมายในเรื่องของการวิพากษ์และการต่อสู้กับจักรพรรดินิยมและศักดินานิยมเอาไว้ด้วย ทำให้ ๑๔ ตุลา ยังคงมีชีวิตและความหมายในเชิงสัญลักษณ์แห่งการต่อสู้ในช่วงเวลานั้น ซึ่งคงเป็นสัญลักษณ์ที่ฝ่ายอนุรักษนิยมไม่ค่อยพอใจนัก และพยายามพูดถึงเจตนาอันบริสุทธิ์และความสามัคคีขึ้นมาแทน

ถ้าหากการรำลึกเป็นเสมือนการ "เล่าซ้ำ" เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา บทความต่างๆ ในเล่มนี้ก็คือสิ่งที่กล่าวถึง การ "เล่าซ้ำ" เหล่านี้ในช่วงเวลาต่างๆ กัน โดยบทความแรก "'วีรชน ๑๔ ตุลา' ในสายตารัฐ: ว่าด้วยงานพระราชทานเพลิงศพ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗" อันเป็นของผู้เขียนเองนั้น เป็นความพยายามที่จะวิเคราะห์ถึงคุณค่าและความหมายของ ๑๔ ตุลาในมุมมองของชนชั้นนำด้วยการมองผ่านองค์ประกอบของพิธีกรรมและความเป็นมาในงานพระราชทานเพลิงศพเมื่อปี ๒๕๑๗ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่าการมองผ่านองค์ประกอบดังกล่าว จะสามารถเผยให้เห็นถึงความย้อนแย้งบางอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นได้ สอดคล้องไปกับบทความ "เรื่องมากมายของ 'หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา'" ของ ณัฐพรรษ เตชะบรรณปัญญา ที่มองหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพในฐานะของ "ผลลัพธ์" ที่มาจากมโนทัศน์ต่างๆ เกี่ยวกับ "ความเป็นวีรชน" ในช่วงเวลานั้น และตั้งคำถามไว้ได้อย่างน่าติดตาม

ในปี ๒๕๑๘ ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ยิ่งแหลมคมมากขึ้นกว่าปี ๒๕๑๗ ขบวนการนักศึกษาในตอนนั้นเริ่มเอียงไปทาง "ซ้าย" มากกว่าปีก่อนหน้า ฝ่ายอนุรักษนิยมก็เริ่มมีการตั้งกลุ่มทางการเมืองเพื่อทำลายขบวนการนักศึกษา พร้อมๆ กันนั้น การต่อสู้เรียกร้องสิทธิของคนงานและกรรมกรก็กำลังเป็นไปอย่างเข้มข้น บริบทเหล่านี้ถูกนำเสนอไว้ได้อย่างน่าสนใจใน "ย้อนรำลึกการฉลอง ๑๔ ตุลาคม เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๘" ของ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ ที่นำเสนอบรรยากาศทางการเมืองช่วงนั้นไว้อย่างชัดเจนทั้งจากแง่มุมของ

นักศึกษา คนงาน กรรมกร และแง่มุมของฝ่ายอนุรักษนิยมที่ต้องการรักษาอำนาจของตัวเองไว้ ทำให้เห็นว่างานรำลึก ๑๔ ตุลา ในปี ๒๕๑๘ ได้ดำเนินการภายใต้ความกดดันทางการเมืองเหล่านี้

หลังการเข่นฆ่านักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ การรำลึก ๑๔ ตุลา ไม่ถูกพูดถึงไปอีกระยะหนึ่ง การรำลึกในปี ๒๕๒๐ ต้องจัดกันอย่างเงียบๆ ที่ห้องประชุมแห่งหนึ่งในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีเดียวกัน ณ พื้นที่ที่สมเด็จพระสังฆราชทรงวางศิลาฤกษ์ไว้เมื่อปี ๒๕๑๘ เพื่อสร้างอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ มีเพียงหญิงสาวนางหนึ่งมาวางพวงหรีดเท่านั้น ไม่เหลือเค้ารางของความยิ่งใหญ่ของงานปี ๒๕๑๘ อีกเลย

แม้งานรำลึกที่ถนนราชดำเนินจะถูกรื้อฟื้นอีกครั้งในปี ๒๕๒๓ (ท่ามกลางความกังวลจากหลายฝ่าย) แต่รูปแบบและเนื้อหาของการจัดเต็มไปด้วยความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น รายละเอียดต่างๆ ของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา รวมถึงผลพวงจากเหตุการณ์นี้ ไม่ใช่เรื่องที่จะวิวาทะกันโดยกว้างขวางอีก

อย่างไรก็ตาม ในป่าเขาอันเป็นเขตต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ๑๔ ตุลา ยังคงมีคุณค่าและความหมายแห่งการรำลึก ดังที่บทความ “การรำลึก ๑๔ ตุลา ในสถานการณ์สู้รบที่ปฏิวัติ” ของ ธิกานต์ ศรีนารา ได้เสนอเอาไว้ โดยธิกานต์ ให้ภาพของการรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในปริมณฑลทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของ พคท. ไม่ว่าจะเป็นด้านบทกวี, หนังสือ, บทความ ฯลฯ ที่ใช้เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในการสร้างแรงบันดาลใจทางการเมืองและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปฏิวัติ ซึ่งตัวอย่างงานหลายชิ้นก็ยังไม่เคยถูกตีพิมพ์ซ้ำที่ไหนมาก่อน

ทั้ง ๔ บทความนี้ ต่างก็ “เลือก” ที่จะหยิบบางประเด็นของงานรำลึกในแต่ละช่วงเวลามากล่าวผ่านวิธีการนำเสนอของผู้เขียนแต่ละคน แต่ทั้งหมดต่างก็มีจุดร่วมกันคือการทำหน้าที่ของงานเขียนประวัติศาสตร์ ที่พยายามทำความเข้าใจสังคมมนุษย์ในบรรยากาศทางเวลาแบบหนึ่งๆ

หวังว่าการทำความเข้าใจคงไม่ได้หยุดอยู่แค่ในบทความเหล่านี้...

สมิทธ์ ถนอมศาสนะ
บรรณาธิการประจำเล่ม
๑ สิงหาคม ๒๕๕๒

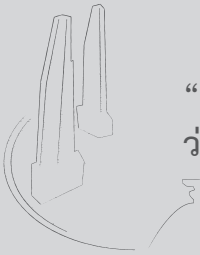

“วีรชน ๑๔ ตุลา” ในสายตารัฐ: ว่าด้วยงานพระราชทานเพลิงศพ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗

สมิทธ์ ถนอมศาสนะ*

*ศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ มูลนิธิ ๑๔ ตุลา.

■ ประชาชนเรือนแสนต่างเข้าร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพจนเนืองแน่นทั่วท้องสนามหลวง ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ *ประชาธิปไตย* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๙)

เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นช่วงครบรอบ ๑ ปีของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในห้วงเวลานั้น นอกจากที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะจัดงาน "มหกรรมการเมือง" เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเดือนเดียวกันของขวบปีที่แล้ว ยังมีพิธีกรรมที่สำคัญอีกพิธีหนึ่ง นั่นคือ "งานพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา" ซึ่งจัดในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗ ที่ท้องสนามหลวง

งานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่และสมเกียรติ องค์ประมุขของประเทศเสด็จพระราชดำเนินร่วมพิธี นายกรัฐมนตรีเป็นผู้กล่าวคำสดุดีและไว้อาลัย เหนือสิ่งอื่นใด ประชาชนนับแสนต่างเข้าร่วมงานจนแน่นขนัด ในวันนั้น ควันที่ลอยจากท้องสนามหลวงสู่ฟ้าเบื้องบนไม่ได้มาจากพระเมรุในการฌาปนกิจพระบรมศพหรือพระศพของสมาชิกในพระราชวงศ์ดังเช่นสมัยก่อนที่เคยปฏิบัติกันมา แต่มาจากอัฐิของวีรชนผู้ซึ่งใช้ร่างกายและเลือดเนื้อแลกมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของสังคมท่ามกลางการสรรเสริญจากประชาชนผู้มาร่วมงาน

หากมองเพียงภาพกว้าง งานพระราชทานเพลิงศพในครั้งนั้นอาจดูเหมือนเป็นพิธีกรรมที่ตอกย้ำความเป็น "วีรชน" ของพวกเขา แต่ในมิติที่ลึกแล้ว งานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ ได้นำไปสู่ข้อสังเกตบางประการที่อาจเผยให้เห็นถึงมุมมองบางอย่างของชนชั้นนำในช่วงเวลานั้นที่มีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ได้

อนึ่ง บทความนี้มิได้มีวัตถุประสงค์ที่จะยกย่องและเชิดชูความเป็น "วีรชน" แต่อย่างใด เพราะความเป็น "วีรชน" นั้น มีคุณค่าในตัวเองโดยไม่

จำเป็นต้องกระพือโหม แต่เป้าหมายหลักคือการเผยให้เห็นถึงความไม่ลงรอยบางอย่างที่เกิดขึ้นกับสถานะของ "วีรชน" ในช่วงเวลานั้น ซึ่งอาจจะมีเบื้องลึกบางอย่างซึ่งไกลเกินกว่าที่บทความนี้จะกล่าวถึง

ก่อนงานพระราชทานเพลิงศพ

หลังจากเหตุการณ์ในวันที่ ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ สิ้นสุดลง หนังสือพิมพ์ในยุคนั้น รวมถึงประชาชนอีกเป็นจำนวนมาก ต่างขนานนามผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตว่าเป็น "วีรชน" ผู้นำมาซึ่งระบอบประชาธิปไตย เสียงแซ่ซ้องในสมัยนั้นดังไปทั่ว ประชาชนบางส่วนยังได้เรียกร้องให้มีการพระราชทานเพลิงศพที่ท้องสนามหลวง ด้วยเหตุผลว่าบุคคลเหล่านั้นยอมสละชีพเพื่อชาติ อีกทั้งการจัดงานพระราชทานเพลิงศพที่ท้องสนามหลวงจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมงานได้ พร้อมทั้งข้อเสนอว่าไม่ควรนำศพของทหารและตำรวจที่เสียชีวิตในเหตุการณ์มาร่วมด้วย[๑] นอกจากนี้ ยังมีการบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลืองานศพและสร้างอนุสาวรีย์ของวีรชนอีกเป็นจำนวนมาก เช่น คนไทยในชิคาโกได้ร่วมกันบริจาคเงิน ๑ แสนบาทเพื่อช่วยเหลืองานศพ[๒] กลุ่มคนขับรถแท็กซี่ได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อสมทบทุนสร้างอนุสาวรีย์วีรชน[๓] หรือกลุ่มชาวอินเดียในไทยได้งดจัดงานวันทีปาลี (เป็นวันที่เชื่อกันว่าพระรามรบชนะทศกัณฑ์) ของตนเพื่อไว้อาลัยแก่ "วีรชน" พร้อมบริจาคเงินช่วยกว่า ๕ แสนบาท[๔] ยังไม่รวมถึงการบริจาคผ่านหนังสือพิมพ์ต่างๆ กันอย่างคึกคัก

ถ้าหากทุกอย่างดำเนินอย่างราบรื่นเพียงนั้น เรื่องทุกอย่างก็คงจะจบลงด้วยดี งานพระราชทานเพลิงศพคงจะมีขึ้นได้ช่วงต้นปีถัดมาหรืออย่างช้าก็ไม่เกินกลางปี อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าเรื่องดังกล่าวข้างต้นจะมิได้ดำเนินไปด้วยความสะดวกดายนัก ในวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๑๗ ได้มีการเข้าร่วมประชุมระหว่างตัวแทนของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ต่อไปนี้จะเรียกว่า "ศูนย์

---

[๑] โปรดดูจดหมายจาก "คนไทยผู้รักชาติกลุ่มหนึ่ง," *ประชาธิปไตย* (๒๑ ตุลาคม ๒๕๑๖): ๕; และ จดหมายจาก "นักศึกษาคนหนึ่ง," *ประชาธิปไตย* (๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๖): ๕.

[๒] *สยามรัฐ* (๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๓.

[๓] *สยามรัฐ* (๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๑.

[๔] *สยามรัฐ* (๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๑.

นิสิตฯ") คือ ชำนิ ศักดิเศรษฐ์ กับผู้แทนกระทรวงกลาโหมซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้พิจารณาดำเนินการเรื่องงานพระราชทานเพลิงศพ การประชุมครั้งนี้มีชำนิ เป็นพลเรือนเพียงคนเดียว นอกนั้นเป็นทหารทั้งสิ้น ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาหรือลงมติเรื่องใดๆ ฝ่ายทหารจะชนะทุกครั้ง

ชำนิได้ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนภายหลังการเข้าประชุมว่า มีหลายเรื่องที่เขาไม่เห็นด้วยคือ

๑. เรื่องเจ้าภาพ ชำนิเห็นว่าเจ้าภาพควรเป็นประชาชนชาวไทย หรือถ้ารัฐบาลต้องการเข้าร่วมก็ควรเป็นสำนักนายกรัฐมนตรี ไม่ใช่กระทรวงกลาโหม

๒. เรื่องชื่องาน เนื่องเพราะฝ่ายทหารได้กำหนดชื่องานว่า "งานพิธีพระราชทานเพลิงศพผู้เสียชีวิตเนื่องจากเหตุการณ์ไม่สงบระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖" ซึ่งชำนิเห็นว่าไม่เหมาะสม เพราะผู้เสียชีวิตทำไปเพื่อกู้ชาติ และการการกระทำนั้นเป็นวีรกรรม จึงควรใช้ชื่อว่า "งานศพของวีรชนกู้ชาติ"

๓. เรื่องการจัดฌาปนกิจศพของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ร่วมกับศพของตำรวจที่เสียชีวิต ซึ่งเขามองว่าการยิงนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนของตำรวจ ถือเป็นอาชญากรรมและไร้มนุษยธรรม แต่วีรชนเป็นผู้ได้กระทำบุญคุณแก่คนไทยทั้งชาติ จึงไม่สมควรจะจัดงานศพร่วมกัน อย่างไรก็ตาม สำหรับข้อนี้อาจต้องฟังเสียงของประชาชนส่วนใหญ่ก่อน

สำหรับกำหนดการจัดงานพระราชทานเพลิงศพนั้น รัฐบาลกำหนดไว้ในวันที่ ๒๗-๒๘ เมษายน ๒๕๑๗ ที่ท้องสนามหลวง[๕]

หลังจากนั้นไม่นาน (๒๓ มกราคม ๒๕๑๗) หนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* ลงข่าวว่าได้มีการกำหนดวันพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตอย่างเป็นทางการ ซึ่งรัฐบาล นิสิต นักศึกษา นักเรียน และประชาชน จะเป็นเจ้าภาพร่วมกัน โดยรัฐบาลรับเป็นผู้จัดงาน และได้มอบหมายให้กระทรวงกลาโหมรับเรื่องนี้ไปดำเนินการ ซึ่งทางกระทรวงกลาโหมได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการเรื่องนี้ขึ้นมาคณะหนึ่ง เดิมชื่อว่า "คณะกรรมการการอำนวยการ

[๕] *ประชาธิปไตย* (๑๘ มกราคม ๒๕๑๗): ๑, ๑๒.

ประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ **ผู้เสียชีวิตเนื่องจากเหตุการณ์ไม่สงบ** ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม" และได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "คณะกรรมการอำนวยการงานพระราชทานเพลิงศพ **วีรชนผู้เสียชีวิต** ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖" (เน้นโดยผู้เขียนบทความ) โดยมีพลเอกทวนชัย โกศินานนท์ ปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นประธาน และกรรมการจากหน่วยราชการอื่นๆ รวมทั้งผู้แทนจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ผู้แทนศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะ อีก ๒๓ คน เข้าร่วมเป็นกรรมการ และมีมติว่าจะจัดให้มีขึ้นที่ท้องสนามหลวง ระหว่างวันที่ ๒๗-๒๘ เมษายน[๖]

ทั้งสองเหตุการณ์ข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่าเรื่องงานพระราชทานเพลิงศพนั้น มีการประชุมและเตรียมการมาตั้งแต่เดือนมกราคมแล้ว และรัฐบาลเองก็ยอมรับเงื่อนไขของนักศึกษา (เปลี่ยนเจ้าภาพ, เปลี่ยนชื่องาน) ดังนั้น ในวันที่ ๓๑ มกราคม ศูนย์นิสิตฯ จึงได้มีหนังสือไปแจ้งญาติวีรชนถึงพิธีพระราชทานเพลิงศพ โดยขึ้นต้นจดหมายว่า

> ด้วยคณะกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ ได้กำหนดงานวันพระราชทานเพลิงศพวีรชนไว้แล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขอทราบรายละเอียดบางอย่าง เพื่อให้งานนี้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย[๗]

รายละเอียดที่ทางคณะกรรมการต้องการได้แก่สภาพของศพ (เผาไปแล้วหรือยังไม่ได้เผา) รวมถึงต้องการให้ส่งภาพถ่ายของวีรชน และแจ้งเรื่องศาสนาที่วีรชนผู้นั้นนับถือ พร้อมทั้งเน้นคำว่า "โดยด่วนที่สุด" เพื่อจะได้ดำเนินการให้เรียบร้อยก่อนวันพระราชทานเพลิงศพที่กำหนดไว้ (ในขณะนั้น) คือ ๒๗-๒๘ เมษายน

อย่างไรก็ดี ในวันที่ ๓๑ มีนาคม ชำนิ ศักดิเศรษฐ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในกรรมการอำนวยการจัดงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ได้แถลงว่างานดังกล่าวจะต้องเลื่อนจากปลายเดือนเมษายนไปเป็นเดือนมิถุนายน เพราะการ

---

[๖] "กำหนดพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิต วันมหาวิปโยค," *สยามรัฐ* (๒๓ มกราคม ๒๕๑๗): ๓.

[๗] เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, จดหมายจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ถึง ผู้ปกครองศพวีรชน" เลขที่ ๘๐๕๖/๒๕๑๖ วันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๑๗.

ตระเตรียมงานต่างๆ ยังไม่พร้อม และคณะอนุกรรมการยังกำลังพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับงบประมาณค่าใช้จ่ายอยู่[๙]

งานในช่วงกลางเดือนมิถุนายนดูเหมือนจะมีเค้าความเป็นจริงมากขึ้น เมื่อ ภิญญพงษ์ สุวาณิชย์กุล รองเลขาธิการฝ่ายสังคมและการศึกษาของศูนย์นิสิตฯ ได้ชี้แจงในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ว่า สัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น รับเป็นประธานกรรมการงานดังกล่าว โดยมีเจ้าหน้าที่จากกระทรวงกลาโหมเป็นฝ่ายดำเนินการ และนายกรัฐมนตรียังรับปากที่จะช่วยติดต่อทางราชสำนักโดยเร่งด่วนเพื่อจะได้ทราบกำหนดวันที่จะเสด็จพระราชดำเนิน ซึ่งคาดว่าจะเป็นประมาณกลางเดือนมิถุนายนนี้[๑๐] อย่างไรก็ตาม ไม่มีข้อมูลที่แน่ชัดว่า ภายในระยะเวลาไม่เกินหนึ่งเดือน (นับจากกลางเดือนพฤษภาคมที่เสนอข่าว) จะสามารถจัดการเรื่องพิธีกรรมดังกล่าวและจัดสร้างเมรุให้ทันการในเดือนมิถุนายนได้อย่างไร

ในวันที่ ๑๑ มิถุนายน (ซึ่งกำลังจะเข้า "กลางเดือน" มิถุนายน) สำนักนายกรัฐมนตรี ได้รับเป็นเจ้าภาพจัดงานพระราชทานเพลิงศพ โดยจะอาราธนาคณะสงฆ์เข้าร่วมเป็นผู้อุปถัมภ์และจะได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินด้วย ส่วนเรื่องการกำหนดวันนั้น "...สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า..."[๑๐]

ข้อความดังกล่าวน่าจะเป็นข่าวสุดท้ายเกี่ยวกับงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน เพราะหลังจากนั้นไม่มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ในหน้าหนังสือพิมพ์อีกจนกระทั่งปลายเดือนสิงหาคม ๒๕๑๗ ศูนย์นิสิตฯ จึงได้มีหนังสือถึงญาติของวีรชนเพื่อเชิญเข้าร่วมประชุมในวันที่ ๑ กันยายน "...เพื่อจะได้ปรึกษาหารือในบางสิ่งบางอย่างอันเกี่ยวเนื่องกับการจัดงานพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน..." ซึ่งในการประชุมครั้งนั้น ที่ประชุมได้ข้อสรุปเรื่องงานศพว่า

> ...ถ้าหากทางรัฐบาลไม่ดำเนินการแต่อย่างใด คณะผู้ปกครองศพวีรชนเต็มใจและยินดีที่จะร่วมกับศูนย์ฯ ในการเป็นเจ้าภาพประกอบพิธีศพให้สมเกียรติตามประเพณี ถ้าหากรัฐบาลจะดำเนินการ ก็ขอให้จัดงานพิธีใน

---

[๙] *ประชาธิปไตย* (๒ เมษายน ๒๕๑๗): ๓.

[๑๐] *ประชาธิปไตย* (๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๗): ๒.

[๑๐] *ประชาธิปไตย* (๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๗): ๑.

วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ และขอให้ใช้บริเวณท้องสนามหลวงเป็นสถานที่จัดงานพิธี[๑๑]

ทางศูนย์นิสิตฯ ได้แจ้งผลการประชุมพร้อมเข้าพบรัฐบาลในวันที่ ๒ กันยายนเพื่อเจรจาเรื่องสถานที่จัดพิธีศพ ส่งผลให้วันต่อมา (๓ กันยายน) ทางคณะรัฐมนตรีได้มีการประชุมและลงมติเห็นชอบให้ใช้ท้องสนามหลวงเป็นที่พระราชทานเพลิงศพ พร้อมกับตั้งคณะกรรมการอำนวยการ (อีกครั้ง?) โดยมีสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นประธานกรรมการ

แม้คณะรัฐมนตรีจะมีมติเห็นชอบให้จัดงานพร้อมใช้ท้องสนามหลวงเป็นที่ประกอบพิธี แต่ดูเหมือนว่างานครั้งนี้จะมิได้ราบรื่นนัก เมื่อพลอากาศเอก บัว ศิริทรัพย์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และเป็นหนึ่งในคณะกรรมการอำนวยการพิธีพระราชทานเพลิงศพ ได้ชี้แจงกับหนังสือพิมพ์ว่า ทางประธานกรรมการ (ซึ่งก็คือสัญญา ธรรมศักดิ์) ยังไม่ได้กำหนดวันประชุม แต่คาดว่าน่าจะประชุมในเร็วๆ นี้ ซึ่งอาจจะไม่ทันวันที่ ๑๓-๑๕ ตุลาคมตามที่ฝ่ายนิสิตกำหนดไว้ เนื่องเพราะต้องใช้เวลาเตรียมการสร้างเมรุซึ่งต้องประดิษฐ์ประดอยให้สวยงาม[๑๒] ดังที่หนังสือพิมพ์ *ประชาธิปไตย* ได้อ้างอิงคำพูดของเขาว่า "...ไม่ทันแน่ เพราะเวลานี้ยังไม่ได้ตกลงรายละเอียด และกว่าจะสร้างเมรุให้สวยๆ ต้องใช้เวลานาน นอกจากจะสามารถเนรมิตได้จึงจะทัน..."[๑๓]

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ได้พยายามแก้ไขปัญหานี้ด้วยการลดขนาดของเมรุลงจาก ๒๖ เมตรเหลือ ๑๖ เมตร[๑๔] และเร่งก่อสร้างเพื่อให้ทันวันงาน

ในวันที่ ๙ กันยายน รัฐบาลได้สั่งให้สถาบันการศึกษาทุกแห่งเลื่อนการสอบเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนและนักศึกษาได้เข้าร่วมพิธี[๑๕] แต่กลับมิได้

---

[๑๑]เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, จดหมายจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ถึง ผู้ปกครองวีรชน เรื่องเชิญประชุม วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๑๗. (บริจาคโดย คุณกิมเตียง ฤทธิ์วานิช).

[๑๒]*ชาวไทย* (๕ กันยาน ๒๕๑๗): ๑๖.

[๑๓]*ประชาธิปไตย* (๖ กันยายน ๒๕๑๗).

[๑๔]*ประชาชาติรายวัน* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗).

[๑๕]*ประชาธิปไตย* (๑๐ กันยายน ๒๕๑๖): ๑.

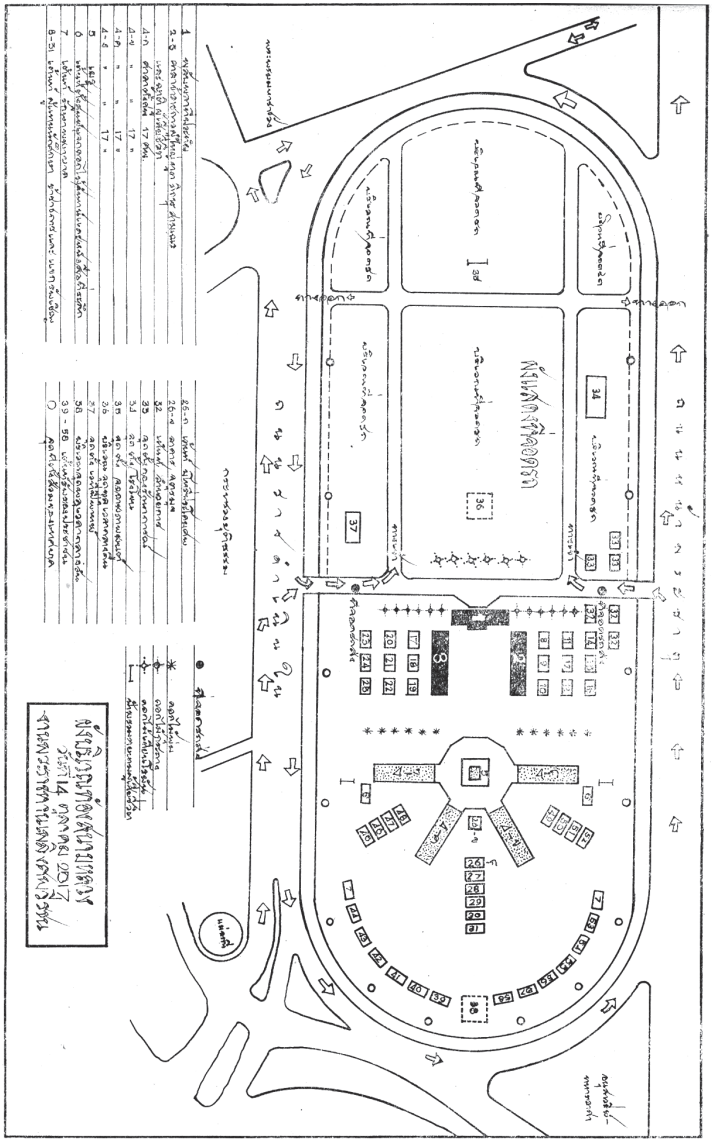

■ แผนผังบริเวณงานพระราชทานเพลิงศพ
ในวันที่ ๑๓ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗
บริจาคโดย คุณกิมเตียง ฤทธิ์วานิช

วันอาทิตย์ ที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๗

เวลา ๐๘.๐๐ น. เชิญศพวีรชนจากวัดโสมนัสวิหาร ไปสู่เมรุท้องสนามหลวง

เวลา ๑๕.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดมาติกา บังสุกุล

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

การแต่งกาย ข้าราชการ, ทหาร, ตำรวจ เครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ หรือสากลไว้ทุกข์

วันจันทร์ ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗

เวลา ๑๐.๐๐ น. สมเด็จพระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์
พระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล

เวลา ๑๒.๐๐ น. พระสงฆ์ ๒๕ รูป สวดมาติกา บังสุกุล

เวลา ๑๖.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ

การแต่งกาย ทหาร, ตำรวจ เครื่องแบบปกติขาว คาดกระบี่ ไว้ทุกข์
พลเรือน เครื่องแบบปกติขาวไว้ทุกข์ หรือ สากลไว้ทุกข์

วันอังคาร ที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗

เวลา ๐๘.๐๐ น. เก็บอัฐิ

คณะรัฐมนตรี เจ้าภาพ
โดยความอุปถัมภ์ของคณะสงฆ์

■ บัตรเชิญเข้าร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ
สำหรับญาติวีรชน บริจาคโดย
คุณกิมเตียง ฤทธิ์วานิช

สร้างความมั่นใจให้แก่ศูนย์นิสิตฯ ซึ่งเป็นผู้ประสานงานสักเท่าไรนัก เพราะในวันที่ ๑๒ กันยายน ศูนย์นิสิตฯ ได้มีหนังสือถึงญาติวีรชน ซึ่งนอกจากจะแจ้งว่าทางรัฐบาลได้ตอบตกลงที่จะจัดพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนให้ทันในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ แล้ว ยังกล่าวถึงแผนสำรอง ด้วยการเตรียมงานพิธีศพซ้อนไว้ในส่วนของศูนย์นิสิตฯ เอง "...ซึ่งถ้าทางฝ่ายรัฐบาลจะพยายามหลีกเลี่ยงด้วยวิธีการใดก็ตาม ทางศูนย์ก็จะสามารถจัดงานนี้แทนได้ทันที..."[๑๖] เนื่องเพราะ "...จากบทเรียนที่ทางศูนย์เองได้รับเสมอมา คือการพยายามหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้ของทางฝ่ายรัฐบาลเสมอมา..."[๑๗]

เดือนตุลาคม, งานพระราชทานเพลิงศพ และข่าวลือร้ายๆ ที่เกิดขึ้น

แม้ในวันที่ ๑ ตุลาคม การก่อสร้างเมรุในงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ ท้องสนามหลวงจะกำลังคืบหน้าไปด้วยดีและน่าจะเสร็จทันงานในวันที่ ๑๔ แต่วิกฤตการณ์เรื่องรัฐธรรมนูญ และข่าวลือสับสนที่ติดตามมา ทำให้หลายวงการชักไม่แน่ใจว่างานพระราชทานเพลิงศพวีรชนจะมีขึ้นตามกำหนดหรือไม่[๑๘] โดยเฉพาะข่าวลือที่ว่า วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๗ อันเป็นวันที่สภานิติบัญญัติกำหนดการประชุมลงมติร่างรัฐธรรมนูญวาระที่ ๓ นั้น อาจเกิดเหตุรุนแรงขึ้น เนื่องจากนักศึกษาไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ และต้องการให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขก่อนที่จะผ่านวาระ ขณะที่นักเรียนอาชีวะกลับไม่เห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวของนักศึกษา และถ้านักศึกษาจะประท้วงพวกตนก็จะออกมาต่อต้านการประท้วงนั้น

อย่างไรก็ตาม ในวันดังกล่าวไม่เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้นดังที่หลายฝ่ายกังวล เพราะนักศึกษาตกลงว่าจะงดการประท้วงเพื่อไม่ให้มีผู้ฉวยโอกาสก่อเหตุ

---

[๑๖]เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, จดหมายจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ถึงผู้ปกครองศพวีรชน วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๑๗. (บริจาคโดย คุณกิมเตียง ฤทธิ์วานิช).

[๑๗]เรื่องเดียวกัน.

[๑๘]*ประชาธิปไตย* (๒ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑.

รุนแรง นักเรียนอาชีวะจึงไม่เคลื่อนไหวตอบโต้ แต่ข่าวลือในทางร้ายอื่นๆ ก็ยังคงไม่จบสิ้น โดยเฉพาะข่าวที่ว่าจะมีการลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน จนเริ่มมีจดหมายจากผู้อ่านหนังสือพิมพ์บางส่วนที่แสดงความเป็นห่วงความปลอดภัยของพระองค์ในการเสด็จพระราชดำเนินไปร่วมพิธีครั้งนี้[๑๙] นอกจากนี้ ในวันที่ ๘ ตุลาคม พลตรีชาติชาย ชุณหะวัน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ยังได้นำใบปลิวเข้าไปอ่านให้คณะรัฐมนตรีฟังในการประชุม ว่าจะมีกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และผู้ไม่พอใจในรัฐธรรมนูญฉบับนี้วางแผนที่จะลอบปองร้ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวันเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพวีรชน[๒๐] ข่าวลือเหล่านี้ส่งผลให้ตำรวจและทหารต้องเตรียมติดอาวุธร้ายแรงเพื่อรักษาการณ์ในวันงาน รวมถึงศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะก็ได้ระดมกำลังนักเรียนอาชีวะประมาณ ๓ พันคน เพื่อรักษาความสงบและถวายการอารักขาในวันนั้นอีกด้วย[๒๑]

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนี้ องค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และองค์กรแนวร่วมได้จัดงาน “มหกรรมการเมือง” ขึ้นระหว่างวันที่ ๙-๑๓ ตุลาคม เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ในปีที่แล้ว พร้อมทั้งสัมภาษณ์วีรชนผู้บาดเจ็บและญาติของวีรชนผู้เสียชีวิต ซึ่งมีผู้ไปร่วมงานเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การจัดงานครั้งนี้ได้มีเค้าความวุ่นวายเกิดขึ้นหลายประการ โดยศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะประกาศไม่ร่วมงานนี้ด้วยเหตุผลว่าเป็นงานที่มีเบื้องหลังและรายชื่อหัวข้อการอภิปรายและการแสดงไม่เหมาะสม ต่อมา ศูนย์นิสิตฯ ก็ขอถอนตัวจากการเข้าร่วมด้วยเช่นกันโดยอ้างว่าสภาวะหลายอย่างขององค์กรตนไม่เอื้ออำนวย

ในวันที่ ๑๐ ตุลาคม ได้เริ่มมีแถลงการณ์ของกลุ่มที่ใช้ชื่อว่า “กลุ่มพิทักษ์ความมั่นคงแห่งชาติ” อันประกอบไปด้วยกลุ่มของนักศึกษาหลายสถาบันรวมทั้งหมด ๑๖ กลุ่ม เช่น พรรคพิทักษ์ธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, แนวร่วมนักศึกษารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ขบวนการนักศึกษารามคำแหงเพื่อเอกราช, สมาพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่ง

---

[๑๙]โปรดดู *ประชาธิปไตย* (๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕; และ *ประชาธิปไตย* (๙ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๖.

[๒๐] “ใบปลิวระบุ มีผู้ปองร้ายในหลวงในวันเสด็จพระราชทานเพลิง,” *ชาวไทย* (๙ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑.

[๒๑]*เสียงใหม่* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๓.

ประเทศไทย และพรรคธรรมจักร เป็นต้น ได้โจมตีงานมหกรรมการเมืองว่าเป็นการเผยแพร่ลัทธิที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบการปกครองของประเทศ ยั่วยุปลุกระดมมวลชน มอมเมาลัทธิต่างๆ แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน[๒๒] นอกจากนี้ กลุ่มดังกล่าวยังได้จัดนิทรรศการ "ผ่าตัดมหกรรมการเมือง" ขึ้นที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อต่อต้านงานมหกรรมการเมือง และกล่าวหาว่ามีโปสเตอร์บางแผ่นของงานดังกล่าวที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ จนศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะได้นำโปสเตอร์ดังกล่าวไปแสดงต่อสื่อมวลชน สำหรับกรณีนี้ นายกองค์การนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ตอบโต้ว่าโปสเตอร์แผ่นนั้นเคยตีพิมพ์มาแล้วใน *มหาราษฎร์* และถ้าหมิ่นพระบรมเดชานุภาพจริง ก็เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ไม่ใช่หน้าที่ของศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะ[๒๓]

ปัญหาต่างๆ ในงานมหกรรมการเมือง ถูกเชื่อมโยงเข้ากับงานพระราชทานเพลิงศพ ผ่านแถลงการณ์ของผู้ที่ใช้ชื่อว่า "สภาผู้ปกครองคนหนึ่ง" ที่ส่งไปตามโรงเรียนต่างๆ ซึ่งนอกจากจะกล่าวหาว่า การจัดงานมหกรรมการเมืองที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อปลุกระดมมวลชนในอันที่จะโค่นล้มระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแล้ว ยังมีข้อความบางส่วนอ้างว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ขอให้ผู้ปกครองและครูอย่าได้ส่งนักเรียนเข้าร่วมงาน เพราะนักศึกษาจะใช้เป็นแนวหน้าในการยึดอำนาจ[๒๔]

นอกจากนี้ ยังมีข่าวว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจบางส่วนยังได้ข่มขู่ไม่ให้กลุ่มชาวนาเดินทางมาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพที่กรุงเทพฯ เพราะกลัวว่าจะก่อความไม่สงบ หากฝ่าฝืนจะถูกจับกุม จนตัวแทนชาวนาจากสุพรรณบุรีและชัยนาทต้องร้องเรียนกับหนังสือพิมพ์ *อธิปัตย์* ของศูนย์นิสิตฯ ขณะที่ทางเลขานุการของอธิบดีกรมตำรวจได้แถลงว่าน่าจะเป็นเรื่องเข้าใจผิด เพราะทางตำรวจไม่มีสิทธิสั่งห้ามการเดินทางภายในประเทศของพลเมืองไทยได้[๒๕]

---

[๒๒] *ประชาธิปไตย* (๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๖.

[๒๓] *ประชาธิปไตย* (๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๗).

[๒๔] *ประชาธิปไตย* (๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๒.

[๒๕] "ชาวนาจะถูกกัก ห้ามเข้าร่วมงานศพวีรชน," *อธิปัตย์* (๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑, ๑๒.

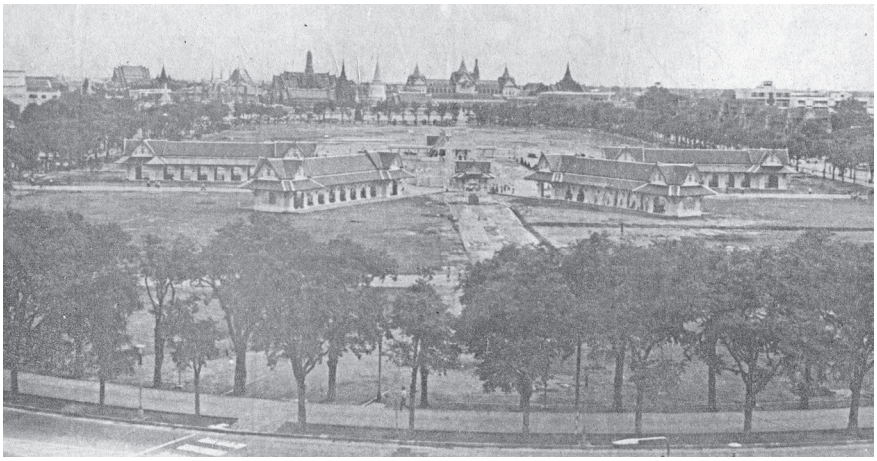

■ เมรุและศาลาตั้งอัฐของวีรชนกลางท้องสนามหลวง ซึ่งเริ่มสร้างในเดือนกันยายน ๒๕๑๗ *ประชาธิปไตย* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗)

■ งานมหกรรมการเมือง ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๗ ชนวนเหตุหนึ่งในความขัดแย้งช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๑๗ *ประชาธิปไตย* (ฉบับพิเศษ วันพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๓ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗)

งานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ จึงเกิดขึ้นท่ามกลางความบรรยากาศแห่งความวุ่นวายข้างต้น โดยเฉพาะข่าวลือเรื่องการลอบปลงพระชนม์และการโค่นล้มระบอบกษัตริย์เป็นสิ่งที่หลายฝ่ายกังวลมากที่สุด สถานการณ์ในขณะนั้นเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและขาดความมั่นคง ความรู้สึกหวาดระแวงนี้ยังคงมีตลอดงานพิธี แม้ว่าทางเจ้าหน้าที่จะเตรียมตัวป้องกันเหตุร้ายเป็นพิเศษ แต่เมื่อมีเสียงไซเรนของรถพยาบาลดังขึ้นในช่วง ๕ โมงเย็นของวันที่ ๑๔ เพื่อลำเลียงผู้เป็นลม ก็สามารถสร้างข่าวลือว่ามีเหตุร้ายจนเกิดความชุลมุนวุ่นวายกันขึ้นชั่วคราวในหมู่ผู้ร่วมงานด้านนอก ขณะเดียวกัน บรรดาร้านค้าที่ตั้งอยู่ในแถบบริเวณท่าพระจันทร์ ศิริราช และริมคลองหลอดต่างก็พากันปิดร้านเพราะเข้าใจผิดว่ามีเหตุการณ์นองเลือดขึ้น จนเวลา ๖ โมงเย็น กนก วงศ์-ตระหง่าน อดีตรองเลขาธิการศูนย์นิสิตฯ ต้องประกาศทางไมโครโฟนกล่าวย้ำให้ทุกคนอยู่ในความสงบ อย่าเข้าใจผิด เพราะอาจจะมีผู้สวมรอยก่อเหตุการณ์ขึ้นได้ เหตุการณ์จึงค่อยๆ คลี่คลายลง[๒๖] ขณะที่งานมหรสพในวันที่ ๑๔ ซึ่งตามกำหนดการจะเริ่มตั้งแต่ ๑ ทุ่มจนถึงเที่ยงคืน ต้องงดไปเพื่อป้องกันเหตุการณ์ไม่เรียบร้อยที่อาจเกิดขึ้น[๒๗]

สาเหตุแห่งความล่าช้า: ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

แม้ในคำสดุดีและไว้อาลัยของ สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีในงานพระราชทานเพลิงศพ จะบอกว่านักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลานั้น ได้ "...สละชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม จึงเป็นคุณธรรมอันควรแก่การคารวะ เพราะเป็นการเสียสละอันสูงสุดที่บุคคลจะกระทำได้ โดยเฉพาะเมื่อการเสียสละนั้นเป็นไปเพื่อชาติบ้านเมือง..."[๒๘] แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้เสียชีวิตเหล่านี้ในการปกป้องระบอบประชาธิปไตยและประเทศชาติ แต่จากหัวข้อที่แล้ว พบว่างานฌาปนกิจของวีรชนเหล่านี้ต้องพบกับอุปสรรคมาตลอด และมีอันต้องเลื่อน

---

[๒๖] *ประชาชาติรายวัน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๒.

[๒๗] *ประชาธิปไตย* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๒.

[๒๘] "คำประกาศสดุดีและไว้อาลัยแก่ผู้เสียชีวิต," *ประชาชาติรายวัน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๒, ดูภาคผนวก.

จากกำหนดเดิม (๒๗-๒๘ เมษายน) มาเป็นระยะเวลากว่าครึ่งปีโดยไม่มีความกระจ่างชัด ข้อสันนิษฐานเดียวที่ผู้เขียนพบในหนังสือพิมพ์สมัยนั้นคือความเห็นของผู้นำนักศึกษาคนหนึ่งที่มองว่าน่าจะเป็นเพราะรัฐบาลไม่ต้องการการให้นิสิต นักศึกษา นักเรียน และประชาชนมารวมตัวกัน จึงไม่ยอมดำเนินการเรื่องงานพระราชทานเพลิงศพเสียที[๒๙]

แม้แต่กลุ่มญาติวีรชนก็ยังไม่ทราบแน่ชัดถึงสาเหตุที่งานนี้ต้องเลื่อนไปโดยที่ไม่มีกำหนดแน่ชัด ดังปรากฏในหนังสือจากกลุ่มญาติวีรชนถึงนายกรัฐมนตรีว่า

> ...บัดนี้ เวลาเกือบ ๑ ปีล่วงมาแล้ว ศพของวีรชนยังมิได้มีการประกอบพิธีให้สมเกียรติตามประเพณี **โดยปราศจากเหตุผลใดๆ ซึ่งยังความสงสัยและประหลาดใจมาสู่ปวงชนเป็นอย่างยิ่ง** โดยเฉพาะพวกกระผมผู้ปกครองของวีรชนเหล่านั้น...[๓๐]

แต่ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การที่ตัวแทนศูนย์นิสิตฯ ได้เข้าพบนายกรัฐมนตรีในวันที่ ๒ กันยายนนั้น ส่วนหนึ่งก็คือเพื่อการเจรจาเรื่องสถานที่ และในวันที่ ๓ กันยายน คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้ใช้ท้องสนามหลวงเป็นสถานที่จัดงานพระราชทานเพลิงศพได้ ดังนั้น ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่น่าจะทำให้เกิดการล่าช้าคือเรื่องของ “สถานที่ที่ใช้จัดงาน”

ประเด็นที่ ๑ ข้อติดขัดในเรื่องของสถานที่

นับตั้งแต่มีการเรียกร้องให้จัดพิธีศพอย่างสมเกียรติแก่วีรชนผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์วันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น สถานที่หนึ่งที่ถูกพูดถึงมาตลอดก็คือ “ท้องสนามหลวง” และข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ตั้งแต่เดือนมกราคมก็ชวนให้ตีความว่า จะใช้ท้องสนามหลวงเป็นที่จัดงานอย่างแน่นอน

---

[๒๙] “ผู้นำ น.ศ. โจมตีรัฐบาล ที่ยังไม่จัดงานศพวีรชน,” *สยามรัฐ* (๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๗): ๑.

[๓๐] เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, เรื่อง งานศพวีรชนและอนุสาวรีย์วีรชน จากคณะผู้ปกครองวีรชน ถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๑๗. (บริจาคโดยคุณกิมเตียง ฤทธิ์วานิช), เน้นโดยผู้เขียนบทความ.

เพียงแต่ยังไม่ชัดเจนเท่านั้นว่าเป็นเวลาใด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ในช่วงครึ่งปีแรกของปี ๒๕๑๗ ค่อนข้างชี้ชัดในเรื่องของ "สถานที่" แต่ไม่แน่ใจเรื่อง "เวลา"

อย่างไรก็ดี ในกรณีนี้ ความไม่แน่ชัดที่แท้จริงคือเรื่องของ "สถานที่" (ซึ่งทำให้ "เวลา" ไม่แน่ชัดตามไปด้วย) เนื่องเพราะท้องสนามหลวงนั้น ไม่ใช่เพียงแค่ทุ่งโล่งกว้างที่เหมาะแก่การจัดพิธีใหญ่โต เดินทางสะดวก และพร้อมที่จะรองรับผู้คนจำนวนมากเท่านั้น แต่ยังมีความหมายอันศักดิ์สิทธิ์บางประการครอบคลุมพื้นที่นี้ไว้ นั่นคือ เป็นสถานที่จัดงานพระบรมศพและงานพระศพของกษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงเท่านั้น ซึ่งหมายความว่า สามัญชนทั่วไปไม่มีสิทธิใช้ท้องสนามหลวงในการประกอบพิธีศพ แม้ว่าจะเป็นผู้ที่เสียชีวิตในราชการหรือการปฏิบัติงานเพื่อชาติอย่างทหารและตำรวจก็ตาม

กรณีนี้ไม่ใช่ครั้งแรกที่จะมีการเผาศพของสามัญชนที่ท้องสนามหลวง แต่ในช่วงปลายปี ๒๔๗๖ (หรือนับอย่างปัจจุบันก็คือต้นปี ๒๕๗๗) นั้น รัฐบาลของคณะราษฎรได้เคยกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ให้ใช้ท้องสนามหลวงเป็นสถานที่ประกอบพิธีปลงศพทหารฝ่ายรัฐบาลที่เสียชีวิตจากกรณีกบฏบวรเดชนั้น ในครั้งแรก พระองค์เสนอให้เลือกสถานที่อื่น เช่น สวนลุมพินีหรือทุ่งพญาไท แต่เมื่อรัฐบาลยืนยันข้อเสนอเดิม พระองค์ก็พระราชทานพระบรมราชานุญาตอย่างไม่เต็มใจนัก[๓๑]

กลไกหนึ่งที่ทำให้ "อดีต" กลายเป็น "ประวัติศาสตร์" คือการรองรับจากสถาบันทางสังคม ที่ทำหน้าที่ผลิตซ้ำอดีตออกสู่การรับรู้ของสาธารณชน ซึ่งมิได้เกิดขึ้นเพียงเพราะมีปัจเจกบุคคลจำนวนหนึ่งเคยมีประสบการณ์มาเท่านั้น แต่จะต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งในความทรงจำของประชาชนทั่วไป ในแง่นี้ ความพยายามช่วงชิงพื้นที่ "ท้องสนามหลวง" ในการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพนั้น จึงไม่ใช่แค่เพราะท้องสนามหลวงสามารถรองรับผู้คนได้เป็นจำนวนมากและเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้เสียชีวิตเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะทำให้ผู้เสียชีวิต หรือ "วีรชน" เหล่านี้ปรากฏ

---

[๓๑] รายละเอียดเรื่องการโต้ตอบระหว่างรัชกาลที่ ๗ และรัฐบาลคณะราษฎร โปรดดูใน ชาตรี ประกิตนนทการ, "เมรุคราวกบฏบวรเดช เมรุสามัญชนครั้งแรกกลางท้องสนามหลวง," *ฟ้าเดียวกัน* ๕ (๒) (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๐): ๒๑๘-๒๒๒.

ในความรับรู้ของผู้คนผ่านพื้นที่ที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญ ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการนี้ได้ดำเนินควบคู่ไปกับกระบวนการเรียกร้องให้สร้างอนุสาวรีย์และการเรียกร้องให้วันที่ ๑๔ ตุลาคม เป็นวันสำคัญของชาติ ดังนั้น ความต้องการใช้ท้องสนามหลวงจึงไม่ใช่แค่เรื่องของการช่วงชิงสถานที่อย่างดื้อดึง แต่เป็นกระบวนการหนึ่งของความพยายามที่จะทำให้เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา อยู่ในความทรงจำของคนในสมัยนั้น

ขณะเดียวกัน บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งก็ไม่ต้องการให้มีงานพระราชทานเพลิงศพวีรชนที่ท้องสนามหลวงก็มองด้วยฐานคิดนี้เช่นกัน เนื่องเพราะในการรับรู้ทางประวัติศาสตร์ของพวกเขา พื้นที่แห่งนี้เป็นพื้นที่ของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ดังที่บทความ "พระราชทานเพลิงศพวีรชน" ซึ่งตีพิมพ์ใน *ชาวไทย* เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๑๗ (หลังการประชุมของคณะรัฐมนตรี ๒ วัน) ได้กล่าวไว้ว่า มีการแตกความคิดเห็นในเรื่องของสถานที่เป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งต้องการให้สร้างเมรุที่ท้องสนามหลวงเพราะมีบริเวณกว้างขวาง เดินทางสะดวก อีกทั้งใกล้กับสถานที่เสียชีวิต ขณะที่อีกฝ่ายก็เห็นว่าท้องสนามหลวงนั้นปกติใช้สำหรับถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น ควรจะใช้วัดพระศรีมหาธาตุเป็นสถานที่ฌาปนกิจจะดีกว่า[๓๒]

นอกจากนี้ บทความ "การพระราชทานเพลิงศพวีรชน กว่าจะจัดกันได้ที่ท้องสนามหลวง" ซึ่งตีพิมพ์ใน *ประชาชาติรายวัน* วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ ก็ได้กล่าวไว้ในทิศทางเดียวกันว่า ความล่าช้าในเรื่องงานพระราชทานเพลิงศพนั้น เป็นเพราะต้องผจญปัญหา "โยนกันไปมา" ในเรื่องกำหนดสถานที่ ซึ่งแม้ศูนย์นิสิตฯ ต้องการให้จัดที่ท้องสนามหลวง "...แต่ก็ได้รับการคัดค้านจากวงการหลายแหล่ง รวมทั้งข้าราชการบางนายในหน่วยราชการว่าไม่เหมาะสม เนื่องจากท้องสนามหลวงเคยจัดการพระราชทานเพลิงแต่เฉพาะพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น..."[๓๓] ดังนั้น

---

[๓๒] "ขันเงิน" (นามแฝง), "พระราชทานเพลิงศพวีรชน," *ชาวไทย* (๕ กันยายน ๒๕๑๗): ๔.

[๓๓] "การพระราชทานเพลิงศพวีรชน กว่าจะจัดกันได้ที่ท้องสนามหลวง," *ประชาชาติรายวัน* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๑.

[๓๔] เรื่องเดียวกัน.

"...ปัญหาขัดแย้งเรื่องสถานที่พระราชทานเพลิงศพวีรชนจึงต้องกลายเป็นเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี และมติของคณะรัฐมนตรีที่ออกมาในวันที่ ๓ กันยายนนั้นตกลงจะให้จัดขึ้นที่ท้องสนามหลวง..."[๓๔]

สำหรับกรมยุทธโยธาทหารบก ซึ่งได้รับมอบหมายให้ออกแบบเมรุพระราชทานเพลิงศพจากทางรัฐบาลตั้งแต่เดือนมกราคม ก็มิได้เตรียมออกแบบเมรุไว้ที่ท้องสนามหลวง ตรงกันข้ามกลับเตรียมออกแบบเมรุไว้ที่วัดพระศรีมหาธาตุแทน ดังในบทความ "เมรุพระราชทานเพลิงศพวีรชน กว่าจะได้มาก็ทุลักทุเล" ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติรายวัน* ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ เช่นกัน ได้กล่าวไว้ว่า

> ...ก่อนมีมติคณะรัฐมนตรีชี้ขาดปัญหาโต้เถียงเรื่องการจัดพระราชทานเพลิงศพวีรชน [ในเดือนกันยายน] นั้น กรมยุทธโยธาทหารบกได้รับมอบให้เป็นผู้ดำเนินการจัดเตรียมงานด้านเมรุดังกล่าว และโดยเสียงทั่วไปที่เห็นว่างานนี้น่าจะจัดขึ้นที่วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน อันปกติเคยใช้เป็นสถานที่จัดงานเมรุสำหรับกรณีผู้ที่เสียชีวิตเพื่อชาติโดยทั่วไปนับแต่ทหารไปจนถึงตำรวจ กรมยุทธโยธาจึงเตรียมการที่จะจัดสร้างโดยอาศัยเมรุถาวรของวัดเป็นแกนกลาง... ต่อมาเมื่อมีมติของคณะรัฐมนตรีกำหนดการพระราชทานเพลิงศพขึ้นที่ท้องสนามหลวง และจัดตั้งคณะกรรมการงานนี้ขึ้น หน้าที่ของการสร้างเมรุได้ตกเป็นของกรมโยธาธิการ...[๓๕]

ถ้าข้อความข้างบนเป็นเรื่องจริง ก็ไม่เป็นที่แน่ชัดว่า กรมยุทธโยธาทหารบกรับคำสั่งจากใคร จึงได้เตรียมการก่อสร้างเมรุเผาศพที่วัดพระศรีมหาธาตุ เพราะข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ต่างก็ระบุตรงกันว่า จะมีการจัดงานพระราชทานเพลิงศพที่ท้องสนามหลวงในเดือนเมษายน (ก่อนจะเลื่อนไปเป็นเดือนมิถุนายน และเดือนตุลาคม ตามลำดับ)

นอกจากนี้ จากการเข้าเจรจาเรื่องสถานที่ในวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๑๗ เหตุผลหนึ่งที่ตัวแทนศูนย์นิสิตฯ ได้ใช้อ้างกับรัฐบาล ก็คือท้องสนามหลวงนั้น

---

[๓๕] "เมรุพระราชทานเพลิงศพวีรชน กว่าจะได้มาก็ทุลักทุเล," *ประชาชาติรายวัน* (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗).

[๓๖] "ศูนย์นิสิตฯ จะร่วมกับญาติจัดงานศพวีรชน ๑๔ ต.ค. นี้," *สยามรัฐ* (๒ กันยายน ๒๕๑๗).

"...เคยใช้ประกอบพิธีสามัญชนมาแล้ว..."[๓๖] (หมายถึงคราวพิธีปลงศพทหารที่เสียชีวิตในการปราบกบฏบวรเดชของคณะราษฎรที่กล่าวมาแล้ว) การอ้างเหตุผลนี้ ยิ่งอนุมานได้ว่ามีปัญหาเรื่อง "ความไม่เหมาะสม" ของการใช้พื้นที่จริง ทว่าความขัดแย้งเรื่องสถานที่กลับไม่เคยเป็นข่าวหรือถูกพูดถึงในหน้าหนังสือพิมพ์ก่อนเดือนกันยายน (อย่างน้อยก็ใน *ประชาธิปไตย*, *สยามรัฐ* และ *ชาวไทย*) รัฐบาลเองก็ไม่เคยออกมาให้ความกระจ่างถึงความล่าช้าที่เกิดขึ้น ซึ่งหากมิใช่เพราะความบกพร่องของตัวรัฐบาลเอง ก็อาจเป็นเพราะมี "สาเหตุ" บางประการที่รัฐบาลไม่สะดวกในการอธิบายต่อสาธารณะได้

ประเด็นที่ ๒ ว่าด้วย "บุคคล/กลุ่มบุคคล" ที่ไม่อาจทราบได้

มีหลักฐานบางส่วนที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ในช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๗ รัฐบาลน่าจะมีความแน่ชัดในเรื่องของสถานที่อยู่พอสมควรแล้ว เพราะหากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ทั้งหมดไม่คลาดเคลื่อน นายกรัฐมนตรีได้รับที่จะติดต่อกับทางราชสำนักอย่างน้อย ๒ ครั้ง คือในเดือนพฤษภาคม และในเดือนมิถุนายน โดยเฉพาะในเดือนมิถุนายนนั้น เป็นการประชุมคณะรัฐมนตรีที่เห็นชอบให้สำนักนายกรัฐมนตรีเป็นเจ้าภาพ "...โดยจะอาราธนาคณะสงฆ์เข้าร่วมอุปถัมภ์ และจะได้กราบบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินด้วย ส่วนกำหนดวันเวลานั้น สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า..."[๓๗] ซึ่งก่อนหน้านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เคยพระราชทานพระราชดำรัสสั้นๆ เพื่อตีพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพวีรชนตั้งแต่วันที่ ๕ เมษายน ๒๕๑๗[๓๘] ความว่า

> ผู้กล้าตายเพื่อชาติด้วยเจตนาบริสุทธิ์ เป็นตัวอย่างอันเลิศแก่ผู้ที่อยู่ข้างหลัง ผู้ที่อยู่ข้างหลังจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะรักษาเจตนาบริสุทธิ์ให้ดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไป
>
> พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
> วันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๗

---

[๓๗] *ประชาธิปไตย* (๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๗): ๑.

[๓๘] พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" ใน *พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการชุดที่ ๗ คณะกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๒๕๑๗), ไม่มีเลขหน้า.

พระราชดำรัสนี้ น่าจะพระราชทานเพื่อเตรียมทำหนังสือสำหรับงานพระราชทานเพลิงศพในเดือนมิถุนายน (เพราะช่วงเวลานั้น ทุกคนต่างทราบกันดีว่าไม่มีทางจัดพิธีพระราชทานเพลิงศพได้ทันในกำหนดเดิม คือ ปลายเดือนเมษายน) แต่จนถึงขณะนั้น ก็ยังไม่มีการเตรียมการที่ท้องสนามหลวงแม้แต่น้อย

การที่นายกรัฐมนตรีเตรียมกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินในเดือนมิถุนายน ย่อมแสดงให้เห็นว่าในเวลานั้นรัฐบาลน่าจะมีสถานที่ประกอบพิธีแน่ชัดแล้ว (คงเป็นไปได้ยากที่จะกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินโดยที่ยังไม่ได้กำหนด "สถานที่") และน่าจะเป็นที่ท้องสนามหลวง ดังคำให้สัมภาษณ์ของตัวแทนของศูนย์นิสิตฯ ที่ได้เข้าพบนายกรัฐมนตรีในช่วงต้นเดือนมิถุนายนว่า "...การเผาศพวีรชนที่ตายในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กำหนดเป็นการแน่นอนว่าจะทำเป็นพิธีใหญ่ที่ท้องสนามหลวง..."[๓๙] ซึ่งคงจะไม่ใช่การให้สัมภาษณ์ไปเองโดยพลการ เพราะไม่ได้มีข่าวแย้งจากทางรัฐบาลแต่อย่างใด

ดังนั้น ในช่วงเดือนมิถุนายน รัฐบาลน่าจะกำหนดให้ท้องสนามหลวงเป็นสถานที่ประกอบพิธี และเตรียมกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ไม่ทราบเพราะเหตุใด โครงการดังกล่าวจึงเงียบหายไปเสียเฉยๆ แม้ว่า "ขันเงิน" ซึ่งเป็นคอลัมนิสต์ของ *ชาวไทย* จะเสนอว่า นอกจากคณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ทำงานกันไม่คืบหน้าแล้ว ศูนย์นิสิตฯ ยังมีภาระด้านอื่นต้องจัดทำอยู่อีกหลายเรื่อง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหาร[๔๐] ซึ่งไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าสถานการณ์เป็นดังที่ "ขันเงิน" กล่าวหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ถึงศูนย์นิสิตฯ จะมีข้อบกพร่องดังกล่าวจริง ก็ไม่ใช่เหตุผลให้รัฐบาลวางเฉยต่องานพระราชทานเพลิงศพที่คณะรัฐมนตรีรับเป็นเจ้าภาพไปแล้ว

ดังนั้น สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นดังที่บทความ "การพระราชทานเพลิงศพกว่าจะจัดกันได้ที่ท้องสนามหลวง" ที่กล่าวถึงไปแล้ว ได้เสนอว่ามี "...วงการหลายแหล่ง รวมทั้งข้าราชการบางนายในหน่วยราชการ..." คัดค้านเรื่องการใช้

---

[๓๙] *ประชาธิปไตย* ๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๗: ๑.

[๔๐] "ขันเงิน" (นามแฝง), "พระราชทานเพลิงศพวีรชน," *ชาวไทย* (๕ กันยายน ๒๕๑๗): ๔.

สถานที่ แต่อาจตั้งข้อสงสัยได้ว่า เพียงแค่กลุ่มคนเหล่านี้จะสามารถกดดันรัฐบาลที่กำลังจะกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินได้เชียวหรือ? เป็นไปได้หรือไม่ว่ายังมีผู้มีอำนาจอื่นในช่วงนั้นที่ไม่ต้องการให้จัดพิธีพระราชทานเพลิงศพที่ท้องสนามหลวงเช่นกัน นอกจากนี้ ยังไม่มีความแน่ชัดว่า การเข้าเฝ้าฯ ของนายกรัฐมนตรีในเดือนมิถุนายน (ถ้าได้เข้าเฝ้าฯ จริง) นั้น มีรายละเอียดอย่างไร? และทำไมข่าวเรื่องนี้จึงเงียบหายไป?

ในที่นี้ขอสันนิษฐานเบื้องต้นไว้ก่อนว่า เพียง "...วงการหลายแหล่งและข้าราชการบางนาย..." ไม่น่าจะกดดันรัฐบาลที่เพิ่งให้ข่าวที่แสดงถึงความแน่ชัดของพิธีกรรม ("...นายกรัฐมนตรีรับเป็นประธานจัดงาน... คณะรัฐมนตรีรับเป็นเจ้าภาพ... จะอาราธนาคณะสงฆ์เข้าร่วมเป็นผู้อุปถัมภ์... จะกราบบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว..."[๔๑]) ได้ ดังนั้น การที่เรื่องงานพระราชทานเพลิงศพเงียบหายไป จึงน่าจะเป็นการถูกกดดันโดยบุคคล/กลุ่มบุคคลที่มี "เสียง" ดังพอที่จะสร้างความลังเลให้แก่รัฐบาล (ตัวอย่างเช่น กลุ่มอำนาจเก่า หรือชนชั้นนำอื่นๆ ที่มีอำนาจเพิ่มขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นต้น แต่ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดในส่วนนี้)

ยิ่งไปกว่านั้น หากเนื้อหาของบทความ "เมรุพระราชทานเพลิงศพวีรชน กว่าจะได้มาก็ทุลักทุเล" ในหนังสือพิมพ์ *ประชาธิปไตย* เป็นเรื่องจริง ก็หมายความว่ากรมยุทธโยธาทหารบกได้เตรียมออกแบบเมรุไว้ที่วัดพระศรีมหาธาตุ มิใช่ที่ท้องสนามหลวงดังที่รัฐบาลให้ข่าวมาตลอด ซึ่งน่าจะสะท้อนถึงความลักลั่นในการจัดงานครั้งนี้ได้พอสมควร

ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่เดือนมิถุนายนก็คือ การเงียบหายไปของพิธีพระราชทานเพลิงศพโดยไม่ทราบสาเหตุแน่ชัด จนกระทั่งศูนย์นิสิตฯ และกลุ่มญาติวีรชนได้ยื่นคำขาดในเดือนกันยายนว่า ถ้ารัฐบาลไม่จัด พวกตนก็จะจัดกันเอง ถ้าจะจัด ก็ให้เป็นวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ ณ ท้องสนามหลวงเท่านั้น

แน่นอนว่า ศูนย์นิสิตฯ ย่อมไม่มีอำนาจที่จะกดดันรัฐบาลได้มากนัก แต่การยื่นคำขาดในครั้งนี้ ก็เป็นการจำกัดทางเลือกของรัฐบาลให้เหลือเพียง ๒ ทางคือ

---

[๔๑] "คำประกาศสดุดีและไว้อาลัยแก่ผู้เสียชีวิต," *ประชาชาติรายวัน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๒, ดู ภาคผนวก.

๑. จัดพิธีพระราชทานเพลิงศพที่ท้องสนามหลวงในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ตามที่ศูนย์นิสิตฯ และญาติวีรชนเรียกร้อง โดยอาจจะต้องประนีประนอมกับผู้ที่คัดค้านการใช้ท้องสนามหลวงเป็นพื้นที่พระราชทานเพลิงศพ

๒. เงียบหายไปโดยไม่ดำเนินการใดๆ กล่าวคือ ปล่อยให้ศูนย์นิสิตฯ และญาติวีรชนจัดงานกันเอง ซึ่งคงไม่ใช่งานพระราชทานเพลิงศพ ไม่มีพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินมาร่วมพิธี เป็นเพียงการฌาปนกิจธรรมดาที่น่าจะมีประชาชนไปเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก และคงไม่ส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของรัฐบาลสักเท่าไรนัก เพราะนอกจากเสี่ยงต่อการถูกมองว่าผิดสัญญาที่เคยให้ไว้มาตลอด ๑ ปีและทอดทิ้งผู้ที่ประชาชนต่างยกย่องว่าเป็น "วีรชน" แล้ว ยังเป็นการทำให้ประชาชนจำนวนมากมารวมตัวกันโดยไม่ได้อยู่ในความดูแลของรัฐบาลอีกด้วย (สังเกตได้จากข่าวลือต่างๆ ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๗ ที่ได้กล่าวไปแล้ว เป็นตัวสะท้อนได้อย่างดีถึงความหวาดกลัว "การรวมกลุ่มของฝูงชน" ในช่วงเวลานั้น)

สำหรับการฌาปนกิจที่วัดพระศรีมหาธาตุ (ซึ่งฝ่ายทหารเตรียมออกแบบเมรุไว้แล้ว) คงจะไม่ใช่ทางเลือกที่ดี เพราะหากใช้วิธีพบกันครึ่งทางเช่นนี้ รัฐบาลจะต้อง "อธิบาย" ว่าเพราะเหตุใดจึงไม่สามารถทำการฌาปนกิจ "วีรชน" เหล่านั้นที่ท้องสนามหลวงตามเสียงของประชาชนทั่วไปได้

ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงทำการประชุม และลงมติให้ใช้ท้องสนามหลวงเป็นสถานที่ประกอบพิธี[๔๒] ด้วยเหตุนี้ เมรุของงานพระราชทานเพลิงศพวีรชนจึงได้เริ่มต้นสร้างขึ้นที่ท้องสนามหลวงอย่างจริงจังเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่มีการประชุมเรื่องนี้กันในเดือนมกราคม

การเมืองในคำอาลัยถึง "ผู้เสียชีวิต"

แม้ปัญหาเรื่องการใช้สถานที่จะจบลงพร้อมมติของคณะรัฐมนตรีให้ใช้ท้องสนามหลวงเป็นที่ประกอบพิธีอย่างสมเกียรติ ยังความปลาบปลื้มให้แก่

---

[๔๒] ด้วยข้อจำกัดบางประการของผู้เขียนในขณะนี้ ทำให้ไม่สามารถเข้าไปค้นข้อมูลการประชุมคณะรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาลได้ หากปัจจัยต่างๆ เอื้ออำนวย อาจมีการนำเสนอประเด็นนี้อีกในโอกาสต่อไป.

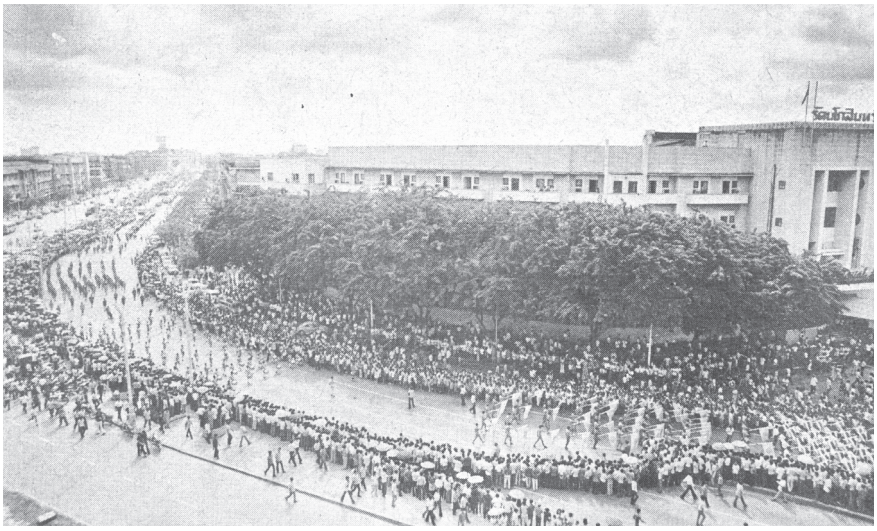

■ ถนนราชดำเนินในวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๗
ประชาธิปไตย (ฉบับพิเศษ วันพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๓ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗)

■ ญาติของวีรชนผู้เสียชีวิตถือพวงหรีดนำหน้าขบวน *ประชาธิปไตย* (ฉบับพิเศษ วันพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๓ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗)

ญาติมิตรของผู้เสียชีวิตและประชาชนทั่วไปเป็นอันมาก แต่นอกจากความยิ่งใหญ่ในด้านรูปแบบแล้ว งานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ยังมีข้อสังเกตในด้านเนื้อหาบางประการที่สมควรจะกล่าวถึง

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ในช่วงเดือนมกราคม ปัญหาขัดแย้งข้อหนึ่งที่นักศึกษามีต่อตัวแทนของรัฐบาล (กระทรวงกลาโหม) คือเรื่องของการใช้ "คำ" ในการเรียกผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ซึ่งทางทหารต้องการให้ใช้คำว่า "ผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ไม่สงบ" ขณะที่ฝ่ายนักศึกษาเห็นว่า คำ "วีรชนกู้ชาติ" น่าจะเป็นการเหมาะสมกว่า

"คำ" จึงไม่ใช่เป็นเพียงรูปศัพท์ที่เอาไว้เรียกสิ่งรอบตัว แต่เต็มไปด้วยคุณค่าและความหมายที่จะนำไปสู่ความเข้าใจ โดยเฉพาะในการสื่อสารถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม ดังนั้น ในหลายกรณี การใช้คำเรียกชื่อเหตุการณ์หนึ่งๆ จึงมักจะสอดแทรกอุดมการณ์หรือความหมายทางสังคมและการเมืองไว้ด้วยเสมอ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการเรียกชื่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ไม่ว่าจะเป็น "วันมหาวิปโยค," "วันมหาปิติ," "วันเสรีภาพ," "วันประชาธิปไตย" ซึ่งแต่ละชื่อต่างมีกำเนิดในบริบทที่แตกต่างกันทั้งสิ้น

สำหรับในกรณีของคำว่า "ผู้เสียชีวิต" กับ "วีรชน" นั้น มีระดับของการยกย่องที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยคำว่า "วีรชน" ดูเหมือนจะประสบชัยชนะในการนำเสนอนิยามความหมายของบุคคลที่เข้าร่วมและประสบภัยจากเหตุการณ์นั้น ผ่านทั้งหนังสือพิมพ์และจากคำพูดของประชาชนทั่วไป แต่แน่นอนว่าการยกย่องผู้เสียชีวิตในวันดังกล่าวว่าเป็น "วีรชน" ผู้สละชีพเพื่อสิ่งที่ดีและถูกต้องย่อมเป็นเรื่องแสลงใจต่อกลุ่ม "ผู้กระทำ" ในวันนั้น (ทหาร ตำรวจ) โดยเฉพาะถ้ากลุ่มผู้กระทำดังกล่าว มองว่า ๑๔ ตุลา เป็นเพียงแค่ "เหตุการณ์ไม่สงบ" ที่คร่าชีวิตของทหารและตำรวจบางส่วนไป การยกย่องประชาชนผู้เสียชีวิตว่าเป็น "วีรชน" คงจะสร้างความกระอักกระอ่วนอยู่บ้างไม่มากก็น้อย และเป็นเรื่องน่าประหลาดใจเช่นกัน ที่รัฐบาลได้มอบให้ "คู่กรณี" อย่างกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ดูแลงาน ด้วยเหตุผลที่ว่ากระทรวงกลาโหมมีความถนัดในเรื่องการจัดงานพระราชทานเพลิงศพ[๔๓]

กรณีหนึ่งที่สามารถสะท้อนทรรศนะของตำรวจและทหารบางส่วนที่มีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ได้เป็นอย่างดี คือการที่ตำรวจและทหารกลุ่มหนึ่งได้กระทำการก่อกวน ข่มขู่ ทำร้าย ในการจัดนิทรรศการและประกอบพิธีรำลึกของ

---

[๔๓] *ประชาธิปไตย* (๖ กันยายน ๒๕๑๗).

นักศึกษาทางภาคเหนือใน ๑๑ จังหวัด ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ เช่นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้มีกลุ่มทหารเข้าไปจดรายชื่อผู้จัดนิทรรศการโดยไม่ทราบสาเหตุ ที่จังหวัดน่านได้มีตำรวจนำตัวนักเรียนไปสอบสวน ส่วนที่ลำพูนนั้นตำรวจบางส่วนได้ต่อต้านงานนิทรรศการและจดข้อความบางส่วนไป สำหรับการฉายหนังเรื่อง "ฆ่าแล้วเผา" และ "วันมหาวิปโยค"[๔๔] ก็ถูกระงับ นอกจากนี้นักศึกษายังถูกข่มขู่ว่าการจัดงานครั้งนี้เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ยิ่งไปกว่านั้น ในข่าวเดียวกันยังกล่าวว่า ค่ายทหารแห่งหนึ่งในจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้มีป้ายปรากฏข้อความ "๑๔ ต.ค. เป็นวันทรชน" อีกด้วย[๔๕]

แม้ในวันงานพระราชทานเพลิงศพ จะมีการนำแถลงการณ์ซึ่งอ้างว่ามาจากทหารและตำรวจมาแจกที่บริเวณท้องสนามหลวง ซึ่งมีสาระสำคัญว่าทหารและตำรวจขอสนับสนุนการจัดนิทรรศการ ๑๔ ตุลาคมหรือมหกรรมการเมืองที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และเห็นด้วยที่มีการจัดงานศพวีรชนที่เสียชีวิต นอกจากนี้ยังกล่าวด้วยว่า การเรียกร้องรัฐธรรมนูญของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนนั้น เป็นการถูกต้องตามวิถีประชาธิปไตยแล้ว แต่การที่พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก และ พลตำรวจเอกประจวบ สุนทรางกูร อธิบดีกรมตำรวจ ไม่เข้าร่วมงานพระราชทานเพลิงศพวีรชนครั้งนี้ก็น่าจะบ่งบอกบางสิ่งบางอย่างได้ นอกจากนี้ การนำแถลงการณ์ดังกล่าวมาแจก ก็น่าจะเป็นตัวสะท้อนมุมมองของสังคมส่วนใหญ่ ที่มองว่าทหารและตำรวจไม่เห็นด้วยกับงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ (จึงต้องออกแถลงการณ์มาแก้ต่าง)

ดังที่ได้กล่าวไปในหัวข้อที่แล้วว่า มีความเป็นไปได้สูงที่ผู้มีอำนาจบางคนหรือบางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับการใช้ท้องสนามหลวงเป็นสถานที่จัดงานพระราชทานเพลิงศพ เมื่อผนวกกับการที่ทหารและตำรวจเองก็อาจจะมีปัญหากับงานดังกล่าวด้วยเช่นกัน (การเตรียมออกแบบเมรุไว้ที่วัดพระศรีมหาธาตุของกรมยุทธโยธาทหารบกไม่ใช่เรื่องบังเอิญ) จึงอาจส่งผลให้ใน

---

[๔๔] ภาพยนตร์เรื่อง *วันมหาวิปโยค* นั้น เป็นภาพยนตร์ ๑๖ มิลลิเมตร ขาวดำ ซึ่งถ่ายและตัดต่อจากเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ใช้เทคนิคใดๆ นอกจากมีเสียงบรรยายประกอบ ในช่วงกลางปี ๒๕๑๗ มีข่าวว่าจะเข้าฉายในโรงภาพยนตร์ทั่วไป แต่ถูกกองเซ็นเซอร์ของกรมตำรวจสั่งห้าม จึงนำมาฉายที่หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงเดือนมิถุนายนแทน.

[๔๕] *ประชาธิปไตย* (๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑, ๑๒.

งานพระราชทานเพลิงศพครั้งนั้น นายกรัฐมนตรีได้กล่าวคำประกาศสดุดีและไว้อาลัยแก่ผู้เสียชีวิต โดยที่ไม่ปรากฏคำว่า "วีรชน" แม้แต่คำเดียว แต่เลือกใช้คำอย่าง "ผู้เสียชีวิต," "ผู้ล่วงลับ," "ท่านผู้จากไป" แทน คำสดุดีฯ ดังกล่าวจึงอาจจะเป็นความพยายามที่จะประนีประนอมต่อกลุ่มเหล่านี้ ด้วยการผลักสถานะของ "วีรชน" ให้ออกนอกปริมณฑลของพิธี (โปรดเปรียบเทียบกับคำไว้อาลัยของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และจินตา บุณยอาคม ประธานศาลฎีกา ในหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพที่ใช้คำว่า "วีรชน" อย่างยกย่องชัดเจนกว่ามาก ขณะที่นายกรัฐมนตรีนั้น แม้แต่คำสดุดีฯ ในหนังสือดังกล่าว ก็มีคำว่า "วีรชน" แค่ในชื่องานพิธีเท่านั้น)

นอกจากคำสดุดีที่ปราศจากคำว่า "วีรชน" แล้ว เนื้อหาของคำสดุดียังแสดงให้เห็นถึงทรรศนะหรือมุมมองของชนชั้นนำที่มีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา (หรืออย่างน้อยก็เป็นสิ่งที่พยายามจะสื่อ) ว่าเป็นการเคลื่อนไหวด้วยเจตนาที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองใดๆ ทั้งสิ้น ดังเช่นในคำสดุดีและไว้อาลัยผู้เสียชีวิตที่นายกรัฐมนตรีได้กล่าวในงานพระราชทานเพลิงศพนั้น มีข้อความบางส่วนที่ว่า

> เจตนารมณ์ของท่านผู้จากไปทุกคนนั้น กล่าวได้ว่ามุ่งหวังจะได้มีชีวิตอยู่ในบ้านเมืองอันมีการปกครองที่เที่ยงธรรม มีกติกา และสุจริต ปวงชนมีสิทธิเสรีภาพโดยทั่วหน้า และอย่างเสมอภาค... **ซึ่งนับว่าเป็นเจตนาอันบริสุทธิ์ มิได้ปรารถนาอ้างอิงส่งเสริมลัทธิความเชื่อแบบหนึ่งแบบใดโดยเฉพาะ...**[๔๖]

การเสนอว่า บุคคลผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา คือผู้ที่มีเจตนาอันบริสุทธิ์ มิได้ต้องการอ้างอิงหรือส่งเสริมลัทธิความเชื่อแบบหนึ่งแบบใดโดยเฉพาะ[๔๗] จึงมีนัยด้านกลับว่า การเคลื่อนไหวที่อยู่ภายใต้ "ลัทธิความเชื่อแบบหนึ่งแบบใด" นั้น ไม่ใช่สิ่งที่พึงปรารถนา คำสดุดีฯ จึงทำหน้าที่เป็น

---

[๔๖] "คำประกาศสดุดีและไว้อาลัยแก่ผู้เสียชีวิต," *ประชาชาติรายวัน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๒, เน้นโดยผู้เขียนบทความ, ดู ภาคผนวก.

[๔๗] การยกย่อง "เจตนาอันบริสุทธิ์" ของผู้เสียชีวิตเหล่านี้ เป็นแนวคิดเดียวกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานให้แก่หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ ที่มีข้อความว่า "ผู้กล้าตายเพื่อชาติด้วยเจตนาบริสุทธิ์ เป็นตัวอย่างอันเลิศแก่ผู้ที่อยู่ข้างหลัง ผู้ที่อยู่ข้างหลังจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะรักษาเจตนาบริสุทธิ์ให้ดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไป."

คำประกาศทางการเมืองที่ทั้งให้ความหมายของ ๑๔ ตุลา ในทรรศนะของชนชั้นนำ และมีนัยในการตอบโต้แนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ในช่วงเวลานั้น ที่ได้วิเคราะห์เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ภายใต้มโนทัศน์กว้างๆ ของพรรคที่ว่า "ชนชั้นปกครองกดขี่ปราบปราม," "ประชาชนยืนหยัดต่อสู้," "การต่อสู้ต้องใช้ความรุนแรง"[๔๘] ซึ่งสัมพันธ์กับโครงเรื่องทางประวัติศาสตร์ของตน และมีอิทธิพลต่อปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าในยุคนั้น ดังเช่น บทความ "รำลึกวีรชน ๑๔ ตุลาคม" ที่ตีพิมพ์ใน *อธิปัตย์* ช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๑๗ ได้แสดงทรรศนะว่า นักศึกษาและประชาชนนั้น

> ...จะต้องเดินตามรอยเลือดของวีรชน เราจะต้องสร้างประเทศใหม่ที่เป็นเอกราช พ้นจากต่างชาติเข้ามาครอบงำพวกเราให้จงได้ เราจะต้องสร้างประเทศใหม่ที่ให้ประชาชนมีสิทธิทางประชาธิปไตยขึ้นมาให้ได้ ชัยชนะของประชาชนรออยู่เบื้องหน้า เราจะเดินไปสู่จุดนั้นให้ได้ ขอให้ประชาชนจงเจริญ...[๔๙]

เมื่อเปรียบเทียบกับการตีความของฝ่ายซ้ายที่ให้กรณี ๑๔ ตุลา เป็นการต่อสู้ขั้นแรกของประชาชนภายใต้คำขวัญ "เอกราชและประชาธิปไตย" (ต่อต้านจักรพรรดินิยม โค่นล้มศักดินา) แล้ว คำประกาศสดุดีฯ ในงานพระราชทานเพลิงศพดังกล่าว จึงเสมือนคำโต้แย้งทางการเมืองที่ตีความให้ ๑๔ ตุลา เป็นการเคลื่อนไหวอันบริสุทธิ์ที่มิได้ต้องการจะอ้างอิงส่งเสริมลัทธิการเมืองแบบใด (โดยเฉพาะลัทธิคอมมิวนิสต์) และน่าจะเป็นตัวแทนทรรศนะส่วนหนึ่งของชนชั้นนำที่พยายามช่วงชิงนิยามกับขบวนการฝ่ายซ้ายสมัยนั้น ที่ใช้เหตุการณ์ "๑๔ ตุลาอันยิ่งใหญ่" เป็นตัวอย่างการลุกขึ้นสู้โดยมีประชาชนเป็นปัจจัยชี้ขาด[๕๐] (คำประกาศสดุดีในงานพระราชทานเพลิงศพนี้ได้ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ทุกฉบับของเช้าวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗)

---

[๔๘] สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "การชำระประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง* (กรุงเทพฯ: ๖ ตุลารำลึก, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔.

[๔๙] ชูธง สว่างไทย (นามแฝง), "รำลึกถึงวีรชน ๑๔ ตุลาคม," *อธิปัตย์* (๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

[๕๐] อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา (ประมาณปี ๒๕๑๘) ฝ่าย พคท. เริ่มมีการตีความเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ต่างไปจากเดิม โดยให้ความสำคัญกับ "เจตนารมณ์" มากกว่า

■ นักเรียนอาชีวะขายเหรียญ "ฟันเฟือง" เพื่อรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน พ.ศ. ๒๕๑๗ *ประชาธิปไตย* (๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๗)

■ ประชาชนทั่วไปวางดอกไม้จันทน์ในงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน *ประชาธิปไตย* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗)

■ ความโศกสลดของผู้สูญเสีย *ประชาธิปไตย* (ฉบับพิเศษ วันพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๓ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗)

งานพระราชทานเพลิงศพวีรชนจึงเป็นเสมือนพื้นที่ปะทะของความหมายทางการเมือง ที่ในด้านหนึ่ง ก็เป็นการจัดพิธีอย่างยิ่งใหญ่และสมเกียรติ ณ ท้องสนามหลวงตามที่ประชาชนต้องการ แต่อีกด้านหนึ่ง ก็หลีกเลี่ยงการใช้คำว่า "วีรชน" ในคำสดุดีฯ เพื่อประนีประนอมแก่บุคคลที่ไม่เห็นด้วย พร้อมกันนั้น ก็ประกาศ "ความหมาย" ของ ๑๔ ตุลา ในฐานะของการเคลื่อนไหวอันมีเจตนาบริสุทธิ์ที่ไม่ได้อ้างอิงหรือส่งเสริมลัทธิความเชื่อแบบหนึ่งแบบใด

ความย้อนแย้งทั้งหมดนี้ คือสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงที่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเพิ่งจบไปไม่ถึงขวบปีดี และสังคมยังคงมีความทรงจำไม่ว่าจะชื่นชมหรือขมขื่นกับเหตุการณ์นี้อย่างล้นหลาม สังเกตได้จากประชาชนเรือนแสนที่ไปร่วมพิธีศพ ณ ท้องสนามหลวง

ดังนั้น คงไม่น่าประหลาดใจนัก ที่กว่าอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ จะได้สร้างขึ้นก็ต้องเกือบ ๓๐ ปีต่อมา หรือกว่าเหตุการณ์นี้จะได้เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือเรียนก็เพิ่งจะราวทศวรรษ ๒๕๔๐ การช่วยเหลือจากรัฐบาลต่อญาติวีรชนก็เป็นการช่วยเหลือด้านการสงเคราะห์เพียงเท่านั้น ไม่ใช่ความพยายามที่จะให้เรื่องเหล่านี้อยู่ในความทรงจำของสังคมแต่อย่างใด

ในช่วงงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้สื่อข่าวจำนวนหนึ่งได้ซักถามนายกรัฐมนตรีถึงกรณีที่มีการเสนอให้วันที่ ๑๔ ตุลาคม เป็นวันสำคัญของชาติ สำหรับคำถามนี้ ไทยรัฐตีพิมพ์คำตอบว่า "...ผมขอไปคิดดูก่อน..."[๕๑] ขณะที่สยามรัฐและชาวไทยตีพิมพ์คำตอบจากนายกรัฐมนตรีคนเดียวกันว่า "...ไม่มีผู้ใดเรียกร้อง..."[๕๒]

และแน่นอนว่า... รัฐบาลในสมัยนั้นก็ไม่คิดที่จะคิดริเริ่ม

"แนวทาง" ซึ่งสาเหตุสำคัญคือการวิวาทะกับผิน บัวอ่อน ศัตรูของพรรคในขณะนั้น โปรดดู สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "การชำระประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, หน้า ๔๕-๘๙.

[๕๑] *ไทยรัฐ* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๖.

[๕๒] *สยามรัฐ* (๑๕ ตุลาคม, ๒๕๑๗): ๑๕; และ *ชาวไทย* ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗. อันที่จริงแล้ว อย่างน้อยๆ ก็มีศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทยที่เรียกร้องให้วันที่ ๑๔ ตุลาคมของทุกปี เป็นวันเยาวชนแห่งชาติ โปรดดู *ประชาธิปไตย* (๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๖. ไม่นับจดหมายจากผู้อ่านจำนวนมากในช่วงปลายปี ๒๕๑๖ ที่เสนอให้วันนี้เป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่ง.

ส่งท้าย

> ใครจะไปรอเผาพร้อมรัฐบาล ขืนรอศพก็เน่าอยู่กลางถนน หีบเอย ค่าพิธีรีตองเอย เราออกเองหมดไป ๗-๘ พันบาท... ลุงไม่เคยได้ยินข่าวที่แน่นอนมาก่อนเลยว่า รัฐบาลจะเป็นเจ้าภาพเมื่อไร มีแต่ข่าวลมๆ แล้งๆ[๕๓]

> [รัฐบาล] เขาช่วย [เรื่องเงิน] มาแค่นี้ก็แล้วแต่เขา จะพูดอย่างไรก็ไม่ได้... ผมเผาไปแล้ว ใช้เงินไปหมื่นกว่าบาท... เหตุที่ผมไม่เผาพร้อมรัฐบาล เพราะรัฐบาลเขามีจดหมายมาว่า ต้องการกระดูกเพียง ๑๖ ชิ้นเท่านั้น... ถ้าเป็นเช่นนี้ส่วนที่เหลือผมก็ต้องไปเผาอยู่ดี ผมจึงตัดสินใจเผาเองดีกว่า แล้วค่อยส่งไปร่วมในตอนหลัง[๕๔]

> เรื่องสถานที่ในการเผาสำคัญมาก ที่สนามหลวงสมควรแล้ว วันนั้นจะมีคนไปมาก... ที่มีข่าวว่าพวกทหารตำรวจบ่นน้อยใจที่พวกเขาไม่ได้รับเกียรติเช่นนี้... ความจริงทหารตำรวจก็เป็นคนไทย น่าจะภูมิใจที่เด็กไทยรักชาติเช่นนี้[๕๕]
>
> (เสียงส่วนหนึ่งจากญาติของวีรชน)

ในสายตาของประชาชนทั่วไปในปี ๒๕๑๗ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นเรื่องราวที่ยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่งในชีวิตของพวกเขา หนังสือพิมพ์ได้เรียกผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บว่า “วีรชน” มาตั้งแต่หลังเหตุการณ์ เงินบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้บาดเจ็บมอบให้ญาติของผู้เสียชีวิต และสมทบทุนสร้างอนุสาวรีย์ได้หลั่งไหลมาเป็นจำนวนมาก ประชาชนบางส่วนได้เรียกร้องให้จัดงานที่ท้องสนามหลวง ทว่า ในสายตาของชนชั้นนำบางส่วนนั้น “วีรชน” เหล่านี้อาจไม่เคยอยู่ในฐานะของวีรชนอย่างแท้จริง ชื่อเดิมของงานที่ว่า “พิธีพระราชทานเพลิงศพผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ไม่สงบช่วง ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖” นั้น คงจะบอกถึงระดับความยอมรับที่กระทรวงกลาโหมมีต่อเหตุการณ์นี้ดี และเสียงจากญาติวีรชนส่วนหนึ่งในตอนต้นของบทส่งท้ายนี้ก็คงบอกระดับความเอาใจใส่ของรัฐบาลที่มีต่อพวกเขาได้

---

[๕๓] สัมภาษณ์ นายบัญญัติ สนองสง่า, *ประชาชาติ* ๑ (๔๘) (๑๗ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๓๙.

[๕๔] สัมภาษณ์ นายลู่เต็งพุ้ย แซ่ลู่, *ประชาชาติ* ๑ (๔๘) (๑๗ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๔๐.

[๕๕] สัมภาษณ์ นางระเบียบ เพชรเพ็ง, *ประชาชาติ* ๑ (๔๘) (๑๗ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๓๗.

ในหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน แม้นายกรัฐมนตรีจะกล่าวยกย่องว่านักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนเหล่านี้ได้ "...อุทิศชีวิตแล้ว เพื่อระบอบประชาธิปไตยและเพื่อประเทศชาติ ประชาชนชาวไทยจะจารึกไว้ในความเสียสละของท่านเหล่านี้ไว้มิรู้ลืม..."[๕๖] แต่ในความเป็นจริงดูเหมือนว่าเรื่องเหล่านี้จะถูก "ลืม" ไปเสียสิ้น ซึ่งสะท้อนอย่างเห็นได้ชัดผ่านข้อติดขัดต่างๆ ในการกำหนดวันและสถานที่พระราชทานเพลิงศพ การหลีกเลี่ยงคำว่า "วีรชน" ในคำสดุดีฯ รวมถึงการปฏิเสธที่จะยกย่องให้ ๑๔ ตุลา เป็นวันสำคัญของชาติ

จะมีก็เพียงแต่อนุสาวรีย์วีรชนเท่านั้น ที่รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ได้ลงมติเห็นชอบในเดือนธันวาคม ๒๕๑๗ มีการวางศิลาฤกษ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๘ (รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช) และกระทรวงการคลังได้มีหนังสือขอซื้อที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในเดือนมิถุนายน ๒๕๑๙ (รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช) แต่โครงการถูกล้มเลิกไปหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา (รัฐบาล ธานินทร์ กรัยวิเชียร) ก่อนที่จะมีข่าวในปี ๒๕๒๑ (รัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันท์) ว่าสถานที่นั้นอาจถูกสร้างเป็นศูนย์การค้า ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้จะมีความคืบหน้าอยู่บ้างในช่วงแรก แต่จนถึงปลายปี ๒๕๑๙ (เกือบ ๒ ปี หลังการอนุมัติ) อนุสาวรีย์ก็ยังมิได้เริ่มต้นสร้างแต่อย่างใด

สถานะของ "วีรชน" เหล่านี้จึงมีความขัดแย้งกันเอง กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง รัฐบาลยกย่องว่าบุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ "สละชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม" แต่ในอีกด้านหนึ่ง ก็เหมือนไม่ต้องการให้คนรุ่นหลังจดจำพวกเขาได้...

---

[๕๖] สัญญา ธรรมศักดิ์, "คำสดุดีและไว้อาลัย ของ ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี," ใน *พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน, ไม่มีเลขหน้า.

ภาคผนวก

คำประกาศสดุดีและไว้อาลัย[๕๗]

โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ ท้องสนามหลวง
วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗

ในโอกาสที่เราทั้งหลายมาประชุมกัน เพื่อร่วมในพิธีพระราชทานเพลิงศพผู้เสียชีวิตเนื่องในเหตุการณ์ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ นี้ เป็นการสมควรที่เราจะได้ตั้งจิตน้อมรำลึกพิจารณาคุณประโยชน์อันผู้ล่วงลับไปทั้งหลายนั้นได้บำเพ็ญแล้วเพื่อชาติล้านเมืองด้วยความเสียสละอันยิ่ง ทั้งนี้นอกจากเพื่อสดุดีวีรกรรมอันพึงสรรเสริญและจารึกจดจำแล้ว ย่อมก่อให้เกิดคติธรรมสำหรับเราทั้งหลายผู้ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อที่จะนำไปพิจารณาร่วมสมัครสมานสามัคคี สร้างสรรค์ความสงบสุข ความวัฒนาถาวรให้เกิดขึ้นในชาติสืบไปด้วย

ชีวิตเป็นที่รักและหวงแหนของมนุษย์ และสัตว์ทุกรูปทุกนาม การมีชีวิตอยู่นั้น นอกจากหมายความถึงการได้มีโอกาสสัมผัสชื่นชมในสรรพสิ่งอันน่าพึงใจของโลกนี้แล้ว ยังหมายความถึงการมีความสัมพันธ์สนิทสนมกับพ่อ แม่ พี่น้อง สามี ภรรยา และญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลาย ความตายย่อมทำลายเสียสิ้นซึ่งโอกาสและความสัมพันธ์ทั้งหลายเหล่านี้ตลอดไป ความตายจึงเป็นทุกข์ใหญ่อันมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายปรารถนาจะหลีกหนี และก็ใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะรักษาชีวิตและคามสัมพันธ์ทั้งหลายกับโลกนี้ไว้ โดยเหตุที่ชีวิตเป็นที่รักยิ่งนี่เอง การที่บุคคลยอมสละชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม จึงเป็นคุณธรรมอันควรแก่การคารวะ เพราะเป็นการเสียสละอันสูงสุดที่บุคคลจะกระทำได้ โดยเฉพาะเมื่อการเสียสละนั้นเป็นไปเพื่อชาติบ้านเมือง

เมื่อเราทั้งหลายหวนระลึกถึงเหตุการณ์อันได้ผ่านมาแล้วครบปีพอดี เราย่อมตระหนักถึงความปรารถนาอันรุนแรงของประชาชนชาวไทยทั่วไปในอันที่จะให้ชาติบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพการปกครองอันดีและ

---

[๕๗] "คำประกาศสดุดีและไว้อาลัยแก่ผู้เสียชีวิต," *ประชาชาติรายวัน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๒.

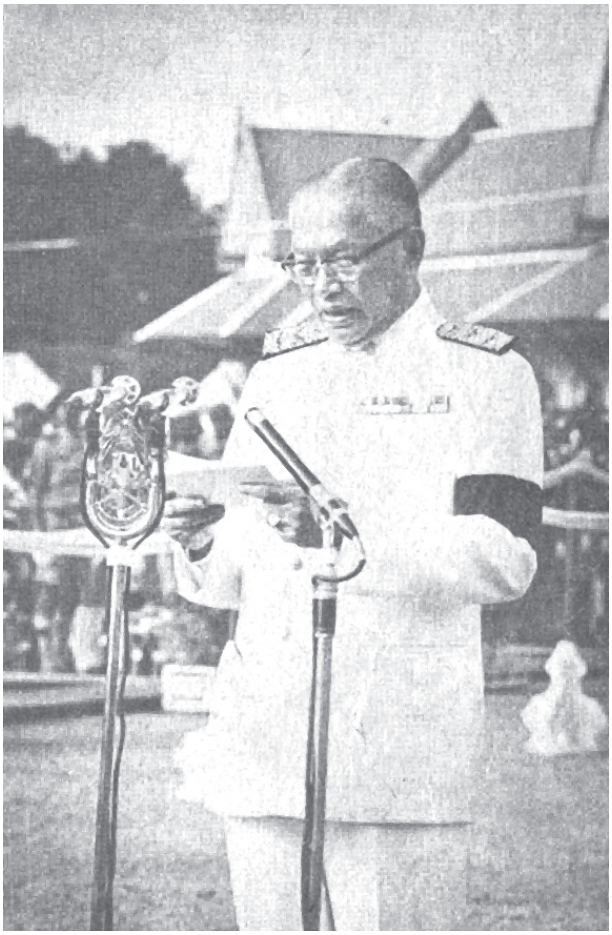

■ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี อ่านคำประกาศสดุดีและไว้อาลัยให้แก่ผู้เสียชีวิต *ประชาธิปไตย* (ฉบับพิเศษ วันพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๓ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗)

ถูกต้อง แต่ละคนที่เสียเลือดเนื้อและชีวิตไปนั้น ได้เป็นตัวแทนของคนทั้งชาติในการต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งวิถีชีวิตของปวงชนตามระบอบประชาธิปไตย ท่านได้ยืนหยัดเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ และความเป็นธรรมเพื่อปวงชน

แต่เราคนไทยทั้งชาติก็มิได้สูญเสียท่านไปโดยเปล่าประโยชน์ เพราะความตายของท่านนั้นได้ให้ชีวิตใหม่แก่ประชาธิปไตย ซึ่งเราทั้งหลายจะได้พิทักษ์รักษาไว้ตลอดกาลนาน การเสียสละของท่านและของทุกคนที่ร่วมกับท่านนั้น เป็นเกียรติประวัติของชาติไทย และทำให้เราทุกคนภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย สำหรับพ่อแม่พี่น้อง ญาติสนิทมิตรสหายของท่านนั้นแม้จะเศร้าโศกเสียใจในการจากไปของท่าน แต่ก็ภาคภูมิใจที่ท่านสิ้นชีพอย่างมีเกียรติ

ขอให้การที่เราได้ร่วมกันระลึกถึงท่านนี้ ได้ให้พลังแก่เราที่จะร่วมกันต่อสู้อุปสรรคต่างๆของชาติบ้านเมืองทั้งปัจจุบันและอนาคต ขอให้เราเข้มแข็งพอที่จะสละสิทธิและประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม และสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบของเราแต่ละคน ขอให้เรามีสามัคคีธรรม สามารถขบขจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผลและความเข้าอกเข้าใจกัน และขอให้เรามีจิตใจกว้างขวาง สามารถรักเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายได้อย่างแท้จริง

เจตนารมณ์ของท่านผู้จากไปทุกคนนั้น กล่าวได้ว่ามุ่งหวังจะได้มีชีวิตอยู่ในบ้านเมืองอันมีการปกครองที่เที่ยงธรรม มีกติกา และสุจริต ปวงชนมีสิทธิเสรีภาพโดยทั่วหน้า และอย่างเสมอภาคซึ่งนับว่าเป็นเจตนารมณ์อันบริสุทธิ์มิได้ปรารถนาอ้างอิงส่งเสริมลัทธิความเชื่อแบบหนึ่งแบบใดโดยเฉพาะ เราทั้งหลายจึงควรตระหนักและสืบทอดเจตนารมณ์อันมีค่าและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตลอดไป

ในขณะเมื่อเปลวเพลิงพระราชทานชำระสรีระอันยังคงเหลือของท่านผู้จากไป ให้แตกทำลายเป็นดินน้ำลมไฟอันบริสุทธิ์ดั้งเดิมนั้น ขอให้ชาวไทยทั้งหลายตั้งปณิธานว่า เราจะร่วมใจกันดำรงคงไว้ซึ่งวิถีประชาธิปไตย รักษาอำนาจอธิปไตยของปวงชนชาวไทย พร้อมที่จะเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม สืบต่อไปชั่วนิรันดร ■

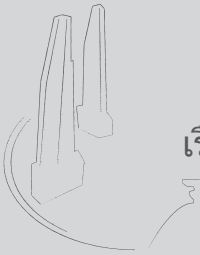

เรื่องมากมายของ “หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา”*

ณัฐพรรษ เตชะบรรณะปัญญา

---

*ขอขอบคุณ มูลนิธิ ๑๔ ตุลา และคุณสมิทธ์ ถนอมศาสนะ ศูนย์ข้อมูล ๑๔ ตุลา มูลนิธิ ๑๔ ตุลา ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลที่จำเป็นสำหรับบทความนี้

ข้อแนะนำก่อนการอ่านบทความนี้ โปรดอ่านบทความ สมิทธ์ ถนอมศาสนะ, “‘วีรชน ๑๔ ตุลา ในสายตารัฐ’: ว่าด้วยงานพระราชทานเพลิงศพ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗” ในหนังสือเล่มนี้ เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมและปัญหาของงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๔ ตุลา ที่จัดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ อันเกี่ยวโยงถึง “หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา” ที่อยู่ภายในอาณาบริเวณแห่งความยุ่งยากนี้ด้วย.

■ หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ฉบับทางการ ทั้งฉบับปกแข็ง และฉบับปกอ่อน

เลือด

ยะเยือกเย็นสิสยาม ยามกาลีระเริงร่าน
บรรเลงเพลงบทสาธารณ์ กรรโชกและประจานคุณธรรม
เหน็บหนาวดวงจิต มวลชีวิตระส่ำ
ประชาธิปไตยแห่งเวรกรรม ถูกย่ำเหยียบทั่วแผ่นดิน
ระดมพลดวงจิตพรั่งพร้อม ยอมสละเลือดเนื้อดับดิ้น
ชีพอยู่มันสูบเลือดกิน ชีพสิ้นอาจเฉาความทราม

วิรุณ ตั้งเจริญ[๑]

เริ่มเรื่องราว

ตามธรรมเนียมประเพณีการฌาปนกิจศพของคนไทย เจ้าภาพหรือญาติผู้เสียชีวิตมักจะมีการให้ "ทาน" แก่บุคคลที่มาร่วมงานศพ ซึ่งจะเรียกอย่างคุ้นปากเคยหูกันว่า "ของชำร่วยงานศพ" และเมื่อมีการพิมพ์หนังสือในสยามก็ได้เกิดธรรมเนียมการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นที่ระลึกหรือเป็นอนุสรณ์แก่ผู้เสียชีวิตด้วยเช่นกัน โดยมักจะเรียกกันว่า "หนังสืออนุสรณ์งานศพ" หรือ "หนังสืองานศพ" โดยญาติของผู้เสียชีวิตจะแจกหนังสืองานศพแก่ผู้ที่มาร่วมงานฌาปนกิจศพ[๒] เนื้อหาในหนังสืองานศพ นอกจากจะมีข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของผู้เสียชีวิต และเต็มไปด้วยคำไว้อาลัยของญาติมิตรของผู้เสียชีวิตแล้ว ก็ยัง

---

[๑]วิรุณ ตั้งเจริญ, "เลือด," ใน *พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการชุดที่ ๗ คณะกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๒๕๑๗), ไม่มีเลขหน้า.

[๒]ดู Grant A. Olson, "Thai Cremation Volumes: A Brief History of a Unique Genre of Literature," in *Asian Folklore Studies* 51 (2) (1992): 281.

นิยมคัดสรรสาระความรู้ต่างๆ มาผนวกรวมไว้ในหนังสืองานศพ เพื่อเป็นวิทยาทานอุทิศแด่ผู้เสียชีวิตและเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้รำลึกนึกถึงผู้เสียชีวิตด้วย

"งานศพวีรชน ๑๔ ตุลา" หรือชื่อที่ค่อนข้างเป็นทางการก็คือ "พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖" ที่จัดขึ้น ณ เมรุท้องสนามหลวง ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ หรืออีก ๑ ปีนับจากเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ก็มีการจัดพิมพ์และแจกหนังสืองานศพด้วยเช่นเดียวกัน "หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา" ฉบับทางการ จัดพิมพ์โดยคณะอนุกรรมการชุดที่ ๗ อันเป็นคณะอนุกรรมการชุดที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำหนังสือที่ระลึก โดยมีสมบัติ ธำรงธัญวงศ์ เป็นประธานอนุกรรมการและสมภพ ผ่องสว่าง เป็นเลขานุการ คณะอนุกรรมการชุดนี้เป็น ๑ ในคณะอนุกรรมการรวม ๑๐ ชุดของคณะกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่มีสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการอำนวยการ

เรื่องมากมายของหนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ฉบับทางการนี้ เริ่มต้นที่มีการจัดพิมพ์ออกมาด้วยกัน ๒ รูปแบบฉบับพิมพ์ (edition) อันได้แก่ ฉบับปกแข็งและฉบับปกอ่อน ความแตกต่างหาได้เป็นเพียงแค่ปกและรูปเล่มเท่านั้น หากแต่ว่าองค์ประกอบและเนื้อหาภายในแต่ละฉบับพิมพ์ก็จัดพิมพ์ออกมาให้แตกต่างอย่างมากมาย นอกจากนั้น เนื้อหาต่างๆ ที่ถูกรวมไว้ภายในเล่มและในแต่ละฉบับพิมพ์ก็มีความลักลั่นสับสน ซึ่งไม่น่าจะเป็นเหตุผลเพียงแค่ความเร่งร้อนในการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อให้ทันแจกในวันงานเพียงเท่านั้น

งานชิ้นนี้เป็นผลจากการ "อ่าน" หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ฉบับทางการ ทั้งฉบับปกแข็งและฉบับปกอ่อนเป็นหลัก โดยพิจารณาหนังสืองานศพในฐานะร่องรอยที่หลงเหลือจากของเหตุการณ์ในอดีต เพื่อสืบย้อนกลับไปถึงเรื่องราวต่างๆ มากมายที่เกี่ยวกับการจัดงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๔ ตุลาคม ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ รวมไปถึงสถานะของความเป็น "วีรชน" และสถานะทางประวัติศาสตร์ของกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ในช่วงหลังเหตุการณ์ผ่านไป ๑ ปี[๓]

---

[๓] เนื่องจากผู้เขียนมีข้อจำกัดเรื่องประสบการณ์และการรับรู้เหตุการณ์ร่วมสมัย และยังไม่มีโอกาสในการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิมพ์หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ดังนั้น บทความนี้จึงสุ่มเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะเกิดข้อบกพร่องได้มากมาย ในฐานะผู้ที่พยายามจะอ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ และจะปรับปรุงในโอกาสต่อไป.

เรื่องชื่อชื่อ: จากชื่อหนังสือ ถึงชื่องานศพ และชื่อเรียกขานสมัญญา "วีรชน"

หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ฉบับทางการ ในคราวงานพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุท้องสนามหลวง ในวันจันทร์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗ นั้น หากพิจารณาโดยผิวเผินก็ดูเหมือนหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพหรือหนังสืองานศพโดยทั่วไป อันมีองค์ประกอบของเนื้อหาไล่เรียงตั้งแต่ รายละเอียดของพิธีการและหมายกำหนดการพระราชทานเพลิงศพ คำไว้อาลัย ประวัติผู้เสียชีวิต ตลอดจนเนื้อหาหรือความรู้ที่ถูกคัดสรรมาประกอบภายในเล่ม แต่เมื่อพบว่ามีการจัดพิมพ์หนังสือขึ้นถึง ๒ ฉบับพิมพ์ (edition) อันได้แก่ ฉบับปกแข็งและฉบับปกอ่อน ทั้งยังพบความแตกต่างกันระหว่าง ๒ ฉบับพิมพ์ ก็เริ่มมีข้อสงสัยตามมามากมาย ตั้งแต่ปกหนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ทั้งสองปก ในฐานะผู้อ่านก็เริ่มตั้งคำถามจากชื่อหนังสือที่แตกต่างกัน โดยฉบับปกแข็งใช้ชื่อ

พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน
ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗[๔]

ส่วนฉบับปกอ่อนใช้ชื่อ

พระราชทานเพลิงศพวีรชน
ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗[๕]

จากจุดนี้ก็โยงไปสู่ประเด็นที่ใหญ่กว่าปกหนังสือหรือชื่อหนังสือ เพราะคำถามที่ตามมาก็คือ ถึงที่สุดแล้วชื่องานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๔ ตุลา อย่างเป็นทางการคืออะไรกันแน่ มีคำว่า "พิธี" นำหน้าหรือไม่

---

[๔] *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการชุดที่ ๗ คณะกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๒๕๑๗).

[๕] *พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการชุดที่ ๗ คณะกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๒๕๑๗).

■ *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน*
ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗,
ฉบับปกแข็ง

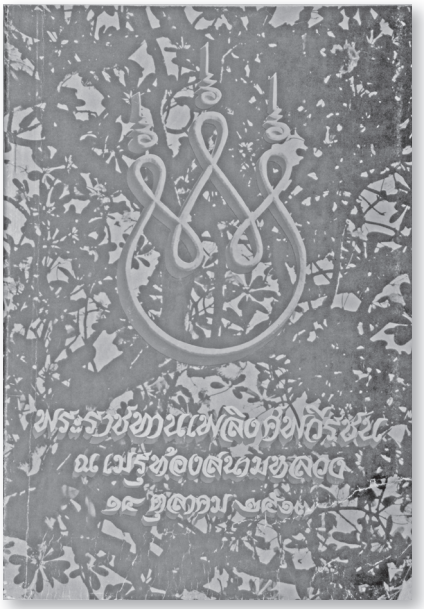

■ *พระราชทานเพลิงศพวีรชน*
ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗,
ฉบับปกอ่อน

เมื่อตรวจสอบกับชื่อคณะกรรมการอำนวยการจัดงานที่ทางรัฐบาลแต่งตั้งขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นประธานกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการนี้จัดตั้งตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่ใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า

คณะกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิต
ระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖[๖]

เมื่อเวลาการจัดงานพระราชทานเพลิงศพกระชั้นเข้ามา กว่าคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการครบทุกชุดจนครบอย่างเป็นทางการก็ล่วงมาถึงวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยใช้ชื่อคณะอนุกรรมการว่า

คณะอนุกรรมการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิต
ระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๗[๗]

อย่างน้อยที่สุด ก็ค่อนข้างชัดเจนว่ามีคำว่า “พิธี” ในชื่องานศพอย่างเป็นทางการ แต่คำว่า “พิธี” กลับหายไปในหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ โดยหลักการแล้วชื่องานศพที่เป็นทางการก็น่าจะตรงกัน แต่กลับเป็นว่า ชื่อของหมายกำหนดการที่ตีพิมพ์ในหนังสืองานศพนั้นกลับต่างออกไป คือ

---

[๖]คำสั่งประธานกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิต ระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ ๑/๒๕๑๗, เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและประธานอนุกรรมการดำเนินการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิต ระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๑๐ กันยายน ๒๕๑๗, ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๗]คำสั่งประธานกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิต ระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ ๒/๒๕๑๗, เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิต ระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๗, ๑๖ กันยายน ๒๕๑๗, ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า. อนึ่ง ชื่อคำสั่งที่ระบุปีพุทธศักราชของเหตุการณ์ที่มีวีรชนเสียชีวิตในปี “๒๕๑๗” นั้นเป็นไปตามต้นฉบับ ซึ่งน่าจะเป็นความผิดพลาดในการจัดพิมพ์.

หมายกำหนดการ
พระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖
ณ เมรุท้องสนามหลวง กรุงเทพมหานคร
วันจันทร์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗[๙]

และเมื่อตรวจสอบกับสูจิบัตรที่แจกในงาน[๙] ก็พบว่าชื่อหมายกำหนดการทั้งในหนังสืองานศพและในสูจิบัตรงานตรงกัน คำถามจึงตามมาว่า ในเมื่อชื่อคณะกรรมการและชื่องานที่ทางรัฐบาลตั้งขึ้น รวมไปถึงชื่อหนังสืองานศพฉบับปกแข็งล้วนเป็นไปในทิศทางเดียวกันที่มีคำว่า "พิธี" นำหน้า แต่อีกฟากหนึ่งชื่อหนังสือปกอ่อนและชื่อหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินกลับไม่มีคำว่า "พิธี" ปรากฏนั้นจะสื่อนัยอะไรได้บ้าง

จากจุดนี้ ก็ต้องตรวจสอบความเป็นทางการของชื่องานให้ลึกลงไปอีก อย่างเช่น ข่าวในพระราชสำนักจาก *ราชกิจจานุเบกษา* ซึ่งรายงานว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง "ไปพระราชทานเพลิงศพผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุท้องสนามหลวง"[๑๐] นอกจากไม่มีคำว่า "พิธี" เนื่องมาจากรูปประโยคไม่อำนวยแล้ว คำว่า "วีรชน" ก็หายไปด้วย ทั้งๆ ที่ชื่องานที่เป็นทางการจะเรียกผู้เสียชีวิตว่า "วีรชนผู้เสียชีวิตระหว่าง..."

ปัญหาความไม่เป็นเอกภาพและไม่สอดคล้องของชื่องาน ก็เป็นร่องรอยที่พามาถึงปัญหาของการขานเรียก "วีรชน" ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสืองานศพด้วย เพราะส่วนที่รวบรวมภาพและประวัติของผู้เสียชีวิตรวมจำนวน

---

[๙] "หมายกำหนดการพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุท้องสนามหลวง กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๙] เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, *หมายกำหนดการพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุท้องสนามหลวง กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, สูจิบัตร, เอกสารแผ่นพับ.

[๑๐] "ข่าวในพระราชสำนัก: วันจันทร์ที่ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗," *ราชกิจจานุเบกษา* ๙๑ (๑๗๖ง) (๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๓๘๔๔-๓๘๔๕.

๖๙ ราย ก็ใช้ชื่อหัวข้อว่า "นามผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖"[๑๑] ซึ่งจะมีเหตุผลยากเย็นเพียงใด ถึงกับไม่ใช้ชื่อหัวข้อว่า "นาม **วีรชน** ผู้เสียชีวิตจาก..." หรืออาจจะรู้สึกนึกลำบากใจที่ไม่ได้นับรวมเอาผู้ที่ไม่ได้เสียชีวิต แต่ได้รับบาดเจ็บทั้งร่างกายและจิตใจจากเหตุการณ์ก็เป็น "วีรชน" ด้วย ดังหัวข้อ "นามผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖" อันมีทั้งประเภทพิการจำนวน ๔๕ ราย ประเภทจิตฟั่นเฟือน ๒๗ ราย ประเภททุพพลภาพ ๑๑ ราย และประเภทสูญหาย ๔ ราย[๑๒] ซึ่งได้รวบรวมไว้ในหนังสืองานศพเล่มเดียวกัน

อย่างไรก็ดี ก็ต้องกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า การยกย่องเป็น "วีรชน" ในกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ นั้นจะต้องผ่านการรับรองอย่างเป็นทางการจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศูนย์นิสิตฯ หรือ ศนท.) โดยมีการเสียชีวิตเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะได้รับการพิจารณาให้เป็น "วีรชน" ดังที่นิติกร กีรติภากร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ที่ได้ผ่านเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เคยกล่าวอย่างน้อยใจไว้ในช่วงก่อนเสียชีวิตว่า

> คนตายแล้วเป็น "วีรชน" มีเกียรติ มีคนรู้จัก
> คนที่ยังอยู่ไม่ได้เป็น "วีรชน" ไม่มีคนรู้จัก[๑๓]

ในขณะที่กล่าวความข้างต้น นิติกร กำลังเผชิญกับภาวะความเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงอันเป็นผลสืบเนื่องจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หลังจากนั้นไม่นานนัก นิติกร ก็เสียชีวิตในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๖ และก็ได้เป็น "วีรชน" ในท้ายที่สุด โดยทางญาติของนิติกร ก็ได้ยื่นเรื่องให้ทาง

---

[๑๑] "นามผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๑๒] "นามผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๑๓] เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, "ประวัติ นายนิติกร (จั่น) กีรติภากร," ใน *อนุสรณ์วีรชน นิติกร กีรติภากร ๙ มีนาคม ๒๕๑๗* (กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๒. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจวีรชน นิติกร (จั่น) กีรติภากร วัดป้อมวิเชียรโชติการาม ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๗).

ศูนย์นิสิตฯ ได้ "พิจารณาในฐานะวีรชน" จนได้รับการรับรองจากทางศูนย์นิสิตฯ โดยได้ "...รับไว้เป็นวีรชน..." เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗[๑๔]

จากชื่อหนังสืองานศพ ชื่องานศพ และสมัญญา "วีรชน" ที่มีการใช้ไม่สอดคล้องกัน ขาดความเป็นเอกภาพ ซึ่งก็สามารถเป็นคำถามที่ตั้งถึงประเด็นเรื่องความเป็นเอกภาพในการจัดงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน ๑๔ ตุลา

เรื่องระหว่างปก: ฉบับปกแข็งกับฉบับปกอ่อน

นอกเหนือจากชื่อหนังสือและการออกแบบปกที่แตกต่างกันระหว่างฉบับปกแข็งและฉบับปกอ่อนแล้ว เนื้อหาภายในเล่มก็มีรายละเอียดต่างกันอย่างมาก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางแสดงความแตกต่างของเนื้อหาในหนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา
ระหว่างฉบับปกแข็งและฉบับปกอ่อน

ลำดับ	ชื่อบทความ	ปกแข็ง	ปกอ่อน	หมายเหตุ
(๑)	[โอวาทและคำไว้อาลัย]			
	- พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	◎	◎	
	- พระดำรัสสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาล	◎	◎	
	- พระโอวาทสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก	◎	◎	
	- "ร่มพรหม" สมเด็จพระมหาวีรวงศ์	◎	◎	
	- "คำสดุดีและไว้อาลัย" ของ ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี	◎	◎	

[๑๔]เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, จดหมายจากตัวแทนของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ถึงคุณนิวัตร กีรติภากร, เรื่อง การรับนายนิติกร กีรติภากร เป็นวีรชน, วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๑๗, ใน *อนุสรณ์วีรชนนิติกร กีรติภากร ๙ มีนาคม ๒๕๑๗*, ไม่มีเลขหน้า.

ลำดับ	ชื่อบทความ	ปกแข็ง	ปกอ่อน	หมายเหตุ
	- "เกียรติวีรชน" โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ	◎	◎	
	- "คำไว้อาลัยแด่วีรชนของชาติ" ของ นายจินตา บุณยอาคม ประธานศาลฎีกา	◎	◎	
(๒)	**ผังบริเวณงานพระราชทานเพลิงศพวีรชน**	◎	◎	หน้าพิเศษแผ่นพับ
(๓)	**หมายกำหนดการพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุท้องสนามหลวง กรุงเทพ-มหานคร วันจันทร์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗**	◎	◎	
	"จากเพื่อน... ถึงเพื่อน" โดย ชลธี วิสุทธิรานนท์		◎	บทกวี
(๕)	**[รายนามผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บ]**			
	- นามผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖		◎	
	- [ภาพผู้เสียชีวิตพร้อมประวัติ]		◎	๒ รายต่อหน้า มีเพิ่มอีก ๒ ราย รวม ๗๑ ราย
	- [ภาพผู้เสียชีวิตพร้อมประวัติ และคำไว้อาลัยจากญาติผู้เสียชีวิต]	◎		๑ รายต่อหน้า รวม ๖๙ ราย
	"ร่วงเหมือนใบไม้ร่วงในหน้าแล้ง" โดย ขรรค์ชัย บุนปาน	◎		บทกวี
	"เจ้าขุนทอง" โดย สุจิตต์ วงษ์เทศ	◎		บทกวี
	- นามผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖	◎	◎	
(๖)	**[ลำดับเหตุการณ์ระหว่าง ๕ - ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖]**			

ลำดับ	ชื่อบทความ	ปกแข็ง	ปกอ่อน	หมายเหตุ
	- “เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕ - ๑๖ ตุลาคม ๑๖”	◎	◎	ฉบับปกอ่อน ใช้เดือนปีเป็น “ต.ค. ๑๗”
	- “เหตุการณ์ต่างจังหวัด”	◎		
(๗)	**[ประมวลบทความและบทกวี]**			
	- “ประชาธิปไตยในจิตใจ” โดย ดร. กมล สมวิเชียร		◎	
	- “ลัทธิการเมือง” จาก “ศัพท์วิชาการทางรัฐศาสตร์” โดย รองศาสตราจารย์จรูญ สุภาพ		◎	
	- “สัมมนาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” โดย พุทธทาส ภิกขุ		◎	
	- “คำวิงวอนของชาวบ้าน” โดย พลกูล อังกินันท์		◎	
	- “ถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๑๖” โดย ศริพงษ์ จันทน์หอม		◎	บทกวี
	- “ประชาชน เส้นทางสายไหนที่จะให้เดิน” โดย ไพบูลย์ สุขสุเมฆ		◎	
	- “รอยยิ้มที่เปื้อนเลือด!” โดย พ.ต.ต. อนันต์ เสนาขันธ์		◎	
	- “เลือด” โดย วิรุณ ตั้งเจริญ		◎	บทกวี
(๘)	**[รายละเอียด] คณะกรรมการอำนวยการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพผู้เสียชีวิตระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖**	◎		รวมคณะอนุกรรมการทุกชุด
	[รายนาม] คณะกรรมการชุดที่ ๗ มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำหนังสือที่ระลึก		◎	

ภาพรวมที่แตกต่างระหว่างฉบับปกแข็งและฉบับปกอ่อนที่เด่นชัดที่สุดก็คือลักษณะความเป็นทางการของฉบับปกแข็ง ซึ่งไม่ได้เกิดจากความบังเอิญอย่างแน่นอน อย่างน้อยที่สุด หนังสืองานศพฉบับปกแข็งก็น่าจะได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานในพิธี ตลอดจนแจกจ่ายให้ข้าราชการระดับสูง แขกผู้มีเกียรติ และญาติวีรชน ที่มาร่วมงานในวันนั้น เนื้อหาจึงได้แตกต่างไปจากหนังสือฉบับปกอ่อนอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะส่วนที่ประมวลบทความและบทกวี ที่ไม่ปรากฏในฉบับปกแข็งเลย ทั้งนี้ บนสมมติฐานที่จัดพิมพ์พร้อมกันและจ่ายแจกหนังสืองานศพทั้ง ๒ ปกพร้อมกันในวันงานพระราชทานเพลิงศพ ก็คงเป็นเรื่องแปลกที่จะมีการเซ็นเซอร์ตัวเอง โดยจัดพิมพ์ให้ฉบับปกแข็งที่เป็นทางการมีลักษณะปลอดภัยและสบายใจแก่ทุกฝ่าย แต่ข้อสงสัยที่ตามมา การปล่อยให้ฉบับปกอ่อนมีลักษณะมุ่งหวังที่จะสื่อสารและให้ความรู้แก่มวลชนวงกว้าง ทั้งยังต้นทุนการจัดพิมพ์ที่ย่อมเยากว่าฉบับปกแข็ง จึงได้สอดแทรกเนื้อหาสารพัดยัดลงไปในเล่ม แต่ถ้าหากสมมติฐานเรื่องเวลาการจัดพิมพ์และเวลาการแจกจ่ายเปลี่ยนไป โดยมีการจัดพิมพ์แยกทีละคราว รวมไปถึงจ่ายแจกไม่พร้อมกัน ก็ต้องพิจารณากันในประเด็นอื่นต่อไป

นอกจากนั้น ก็เป็นที่เข้าใจได้ไม่ยากนัก หากการจัดพิมพ์หนังสืองานศพต้องดำเนินงานในระยะเวลาอันสุดแสนจะจำกัด ทำให้มีข้อผิดพลาดให้เห็นแม้แต่ส่วนชื่อบทความที่สำคัญอย่างเช่น บทความลำดับเหตุการณ์ในฉบับปกอ่อนที่ชื่อ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ต.ค. ๑๗"[๑๕] ก็ลงเลขปีพุทธศักราช "๑๗" แทนที่จะเป็นปี "๑๖" ซึ่งก็พอเข้าใจได้ถึงเหตุความผิดพลาด แต่กลับต่างไปจากฉบับปกแข็งที่ชื่อบทความเดียวกันนั้นเป็น "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ต.ค. ๑๖"[๑๖] อย่างถูกต้อง จากจุดนี้ก็น่าจะอนุมานได้ว่า อย่างน้อยที่สุดฉบับพิมพ์ปกแข็งก็น่าจะได้ความเอาใจใส่ในการจัดพิมพ์มากกว่า และอาจจะคาดเดาไปได้ว่า ฉบับพิมพ์ปกแข็งอาจจะพิมพ์ทีหลังจากฉบับปกอ่อนก็เป็นได้ แต่ก็มีพิรุธที่สามารถแย้งประเด็นนี้อีกว่า ในฉบับปกอ่อนมีการเพิ่มรายชื่อวีรชน "ที่ได้รับแจ้งเพิ่มเติมอีก ๒ ราย เมื่อ ๓ ต.ค. ๑๗" จากเดิม ๖๙ ราย

---

[๑๕] "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ต.ค. ๑๗," ใน *พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน, ไม่มีเลขหน้า.

[๑๖] "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

เรียกร้องรัฐธรรมนูญ 5-16 ต.ค.17

ศุกร์ที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๖

ด้วยหัวใจอันคุกรุ่นของคนหนุ่มสาวที่มีความสำนึกทางการเมือง และปณิธานอันแน่วแน่ที่มีความต้องการแรงกล้าที่จะให้สังคมไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริง ฉะนั้นบุคคลที่ประกอบด้วยหัวใจอันแข็งแกร่ง ซึ่งคุกรุ่นด้วยคำว่า "เสรีภาพประชาธิปไตย" จึงได้ผนึกกำลังเข้าด้วยกัน ภายใต้การประสานงานของนายธีรยุทธ บุญมี (อดีตเลขาธิการศูนย์) นายประพันธ์ศักดิ์ กมลเพชร (หัวหน้าพรรคขบวนการรัฐบุรุษ) และนายประสาร มฤคพิทักษ์ ซึ่งเมื่อรวมกลุ่มขึ้นแล้วก็เริ่มรณรงค์ในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ โดยเรียกตนเองว่า "กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ" เพราะเห็นว่าถ้าหากประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญ และการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงแล้ว อาจจะช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดลงได้บ้าง

■ ภาพหน้าเปิดบทความลำดับเหตุการณ์ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ต.ค. ๑๗" ในฉบับปกอ่อน ที่มีการระบุปีผิดแทนที่จะเป็นปี "๑๖"

รวมเป็น ๗๑ ราย โดยที่ตัวเลขที่ตีพิมพ์ก่อนหน้านี้ยังคงนิ่งอยู่ ๖๙ รายอยู่เหมือนเดิม[๑๗] แต่ในฉบับปกแข็งก็ไม่มีการเพิ่มวีรชนอีก ๒ รายดังเช่นฉบับปกอ่อนเลย น้ำหนักจึงน่าจะเป็นว่า ฉบับปกอ่อนอาจจะพิมพ์ภายหลัง

อย่างไรก็ดี เท่าที่พบหลักฐานจากหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติรายวัน* ในคอลัมน์แนะนะหนังสือก็ได้ความว่า หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ได้จัดพิมพ์นับแสนเล่ม โดยพิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว และมีการแจกหนังสืองานศพฉบับปกแข็งในงานจริง ส่วนฉบับปกอ่อนไม่ได้ถูกกล่าวถึงในบทความนั้นด้วย[๑๘] ซึ่งก็ยังมาซึ่งความสงสัยอีกว่า ถ้าหากหนังสือฉบับปกอ่อนจัดพิมพ์และแจกจ่ายหรือจำหน่ายทีหลัง แล้วเหตุใดจึงจัดพิมพ์ให้มีเนื้อหาที่ไม่เหมือนฉบับปกแข็ง โดยเฉพาะการตัดหลายๆ ส่วนที่ได้รับการตีพิมพ์ในฉบับปกแข็งออกไป ไม่ว่าจะเป็น ส่วนเกริ่นนำของลำดับเหตุการณ์ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖" การประมวล "เหตุการณ์ต่างจังหวัด" บทกวี "ร่วงเหมือนใบไม้ร่วงในหน้าแล้ง" ของขรรค์ชัย บุนปาน และบทกวี "เจ้าขุนทอง" ของสุจิตต์ วงษ์เทศ[๑๙] ทั้งหมดน่าจะเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นพิษเป็นภัยกับผู้อ่านไม่มากไม่น้อยไปกว่าประมวลบทความและบทกวีที่ได้ตีพิมพ์ในหนังสืองานศพฉบับปกอ่อน

ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งก็คือ บทอาศิรวาท "ถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๑๖"[๒๐] ที่ปรากฏเฉพาะในฉบับปกอ่อน โดยบทอาศิรวาทมีใจความสรรเสริญพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในช่วงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นการเฉพาะ โดย

---

[๑๗] "นามผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน, ไม่มีเลขหน้า. เฉพาะในฉบับปกอ่อน มีการเพิ่มภาพและประวัติของวีรชน "ที่ได้รับแจ้งเพิ่มเติมอีก ๒ ราย เมื่อ ๓ ต.ค. ๑๗."

[๑๘] "เอกสารทางประวัติศาสตร์ไทย," *ประชาชาติรายวัน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๐.

[๑๙] "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖"; "เหตุการณ์ต่างจังหวัด"; ขรรค์ชัย บุนปาน, "ร่วงเหมือนใบไม้ร่วงในหน้าแล้ง"; และ สุจิตต์ วงษ์เทศ, "เจ้าขุนทอง," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๒๐] "ถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๑๖," ใน *พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน, ไม่มีเลขหน้า.

แทรกเข้ามา ๑ หน้าด้านท้ายๆ ของส่วนประมวลบทความและบทกวีในหนังสืองานศพ คำถามไม่ได้อยู่ที่ว่าหนังสือเล่มนี้จะมีส่วนในการถวายพระพรย้อนหลังถึง ๑๐ เดือน หรือลงปีผิดไปเช่นเดียวกับบทความลำดับเหตุการณ์ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ต.ค. ๑๗" แต่น่าจะเป็นการนำบทอาศิรวาทนี้มาตีพิมพ์ซ้ำเพื่อเผยแพร่อีกครั้งหนึ่ง แต่สิ่งที่ฉุกคิดตามมาด้วยก็คือ มีจารีตที่ใส่บทอาศิรวาทเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาเข้าไปในหนังสือ "หนังสืองานศพ" ด้วยหรือไร ถ้าหากมี ก็คงจะเป็นส่วนที่จะแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทาง "เจ้าภาพ" จะบรรจงใส่ไว้ในช่วงต้นของหนังสืองานศพ ซ้ำบทอาศิรวาทยังปรากฏอยู่ในหน้าท้ายๆ ของส่วนประมวลบทความและบทกวี แทนที่จะเป็นหน้าเปิดของหนังสือดังเช่นจารีตของวงการหนังสือไทยปฏิบัติเสมอมา

และหากจะพิจารณาทิศทาง น้ำเสียง หรือจุดยืนของบทความและบทกวีทั้งหลายที่คัดสรรประมวลมารวมกันในหนังสืองานศพฉบับปกอ่อนก็มิอาจห้ามไม่ให้คิดตามต่อไปว่า เหตุอันใดจึงปรากฏความลักลั่นสับสนชอบกลนัก นับไล่มาตั้งแต่ปกหน้าจนถึงเนื้อใน เงื่อนงำของการจัดพิมพ์หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ที่แยกออกเป็นฉบับพิมพ์ปกแข็งและปกอ่อนก็ต้องรอการสะสางต่อไป

เรื่องของการไว้อาลัยกับการหายไปของ "วีรชน"

เมื่อเปิดหนังสืองานศพขึ้นมา เมื่อพลิกผ่านใบรองปกซึ่งได้ถูกออกแบบด้วยสีดำอันแสดงถึงการไว้อาลัย ผู้อ่านก็จะได้พบกับหน้าเปิดที่ได้อัญเชิญพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาไว้ดังนี้

> ผู้กล้าตายเพื่อชาติด้วยเจตนาบริสุทธิ์ เป็นตัวอย่างอันเลิศแก่ผู้ที่อยู่ข้างหลัง ผู้ที่อยู่ข้างหลังจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะรักษาเจตนาบริสุทธิ์ให้ดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไป
>
> พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
> วันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๗[๒๑]

---

[๒๑]พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ["พระราชดำรัส"], ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

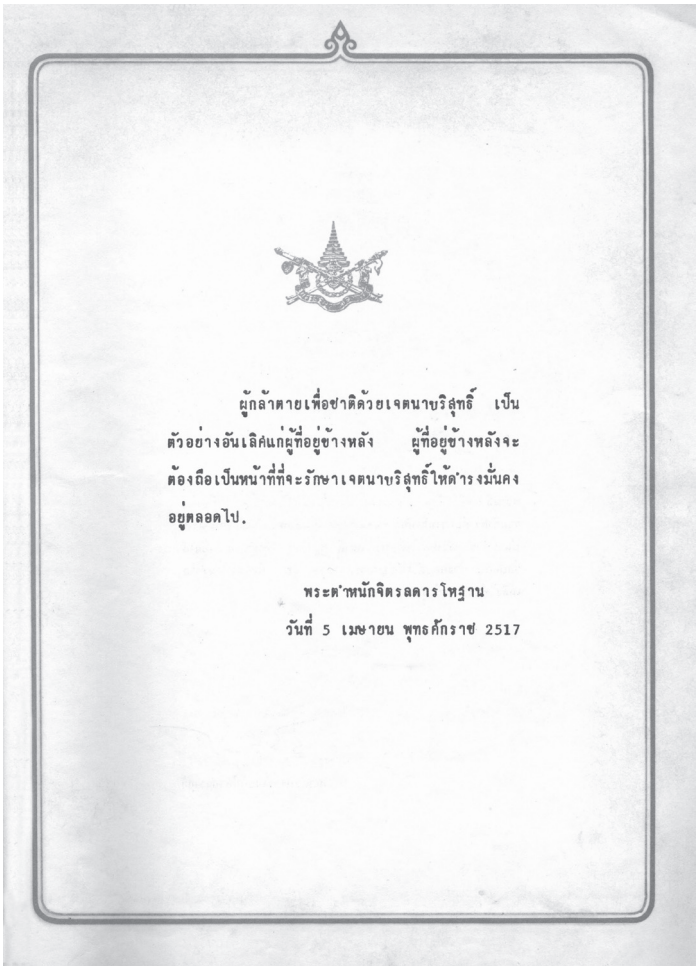

ผู้กล้าตายเพื่อชาติด้วยเจตนาบริสุทธิ์ เป็นตัวอย่างอันเลิศแก่ผู้ที่อยู่ข้างหลัง ผู้ที่อยู่ข้างหลังจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะรักษาเจตนาบริสุทธิ์ให้ดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไป.

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2517

■ พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในหนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา

และตามมาด้วยพระดำรัสสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ (สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี)

> ความสำเร็จที่ดี ที่ถูก ที่เหมาะสม ที่เราทั้งหลายต้องการ จำเป็นต้องรวมกำลัง คือความสามัคคี ตั้งสมาธิให้ดี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งใจมั่นแน่วแน่ ตั้งใจดี ปรารถนาดี ปฏิบัติดี ใช้สติระลึกนึกคิดให้รอบคอบ ประกอบด้วยปัญญาและความรู้ควบคุม เพื่อไม่ให้หลงหรือเหลิง ก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ของเรา
>
> สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์[๒๒]

สังเกตได้ว่าพระราชดำรัสและพระดำรัสทั้งสององค์นี้มีใจความลักษณะที่เปิดกว้าง ไม่ได้เฉพาะเจาะจงกับเหตุการณ์หรือบุคคลใดๆ แต่ด้วยลักษณะที่เปิดกว้างนี้เอง ก็แสดงนัยทางการเมืองต่อกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ และ "วีรชน" ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะประเด็น "เจตนาบริสุทธิ์" หรือ "ตั้งใจดี ปรารถนาดี ปฏิบัติดี" ที่มีลักษณะเป็นพระบรมราโชวาทหรือคำสอนที่มุ่งสื่อสารไปยัง "คนเป็น" อันต่างจากลักษณะคำไว้อาลัยหรือสดุดีวีรกรรมของวีรชน ๑๔ ตุลา ที่ได้จากโลกนี้ไปแล้ว และหากสังเกตให้ดี ก็จะไม่ปรากฏคำขานเรียก "วีรชน" ด้วย ซึ่งเป็นข้อสังเกตที่สอดคล้องกับข่าวในพระราชสำนักใน *ราชกิจจานุเบกษา* ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ลักษณะทางการเมืองนี้ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับข้อสังเกตจากคำไว้อาลัยที่แตกต่างกันของสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ระหว่างใน "คำสดุดีและไว้อาลัย" ที่ตีพิมพ์ในหนังสืองานศพ กับใน "คำประกาศสดุดีและไว้อาลัย" ที่สัญญาอ่านในงานพระราชทานเพลิงศพ โดยใน "คำสดุดีและไว้อาลัย" ที่ตีพิมพ์ในหนังสืองานศพ เกริ่นนำไว้ว่า

> ในโอกาสการจัดงานพระราชทานเพลิงศพ **วีรชนผู้เสียชีวิต** จากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญระหว่างวันที่ ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในครั้งนี้ ข้าพเจ้าของแสดงความอาลัยอย่างสุดซึ้ง และขอสดุดี **วีรกรรม** ของบรรดานักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน...[๒๓]

---

[๒๒]สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์, ["พระดำรัส"], ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๒๓]สัญญา ธรรมศักดิ์, "คำสดุดีและไว้อาลัย ของ ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์

แต่เมื่อร่าง "คำประกาศสดุดีและไว้อาลัย" เพื่ออ่านในงานพระราชทานเพลิงศพ คำว่า "วีรชน" ในชื่องานพระราชทานเพลิงศพก็กลับหายสาบสูญไปดังนี้

> ในโอกาสที่เราทั้งหลายมาประชุมกัน เพื่อร่วมในพิธีพระราชทานเพลิงศพ **ผู้เสียชีวิต** เนื่องในเหตุการณ์ ๑๔ ถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ นี้ เป็นการสมควรที่เราจะได้ตั้งจิตน้อมรำลึกพิจารณาคุณประโยชน์อันผู้ล่วงลับไปทั้งหลายนั้นได้บำเพ็ญแล้วเพื่อชาติบ้านเมืองด้วยความเสียสละอันยิ่ง ทั้งนี้ นอกจากเพื่อสดุดี **วีรกรรม** อันพึงสรรเสริญและจารึกจดจำแล้ว....[๒๔]

หากจะตั้งข้อสังเกตว่า การเขียน "คำสดุดีและไว้อาลัย" เพื่อการตีพิมพ์ในหนังสืองานศพนั้น อาจจะต้องเตรียมการล่วงหน้า ก็เป็นไปได้ว่าชื่องานพระราชทานเพลิงศพจึงอาจจะยังไม่ลงตัวชัดเจน ดังปรากฏข้อความในชื่องานศพว่า "จากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ" และเลขวันที่ของเหตุการณ์เป็นวันที่ "๑๔-๑๕" แทนที่จะเป็นวันที่ "๑๔-๑๖" ตุลาคม ดังชื่องานแบบที่เป็นทางการ ซึ่งก็พอเข้าใจได้ แต่ถ้าหากลองเปรียบเทียบคำไว้อาลัยของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และคำไว้อาลัยของจินตา บุณยอาคม ประธานศาลฎีกา ที่ตีพิมพ์ในหน้าถัดๆ มา ก็สามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า สัญญา ธรรมศักดิ์ ใช้คำว่า "วีรชน" ในคำไว้อาลัยเพียงแห่งเดียวเท่านั้น และกล่าวให้เฉพาะเจาะจงลงไป สัญญา ใช้คำว่า "วีรชน" ในการเกริ่นเพื่อระบุเพียงชื่องานศพอย่างจำใจต้องระบุแบบพอเป็นพิธีไปเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ใช้คำว่า "วีรชน" ถึง ๑๑ ครั้ง และจินตา บุณยอาคม ที่ใช้รวม ๕ ครั้งในคำไว้อาลัยของตน และทั้งสองต่างก็ใช้คำว่า "วีรชน" เป็นส่วนหนึ่งของชื่อคำไว้อาลัยด้วย[๒๕]

นายกรัฐมนตรี," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า, เน้นโดยผู้เขียน.

[๒๔]สัญญา ธรรมศักดิ์, "คำประกาศสดุดีและไว้อาลัย," *ประชาชาติรายวัน* (๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๒, เน้นโดยผู้เขียน.

[๒๕]ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, "เกียรติวีรชน"; และ จินตา บุณยอาคม, "คำไว้อาลัยแด่วีรชนของชาติ," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

ความชัดเจนในเรื่องการเลือกที่จะไม่ใช้คำว่า “วีรชน” ของสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็ได้ตอกย้ำออกมาใน “คำประกาศสดุดีและไว้อาลัย” ที่สัญญาอ่านในพิธีการในวันงานจริง โดยชื่องานพระราชทานเพลิงศพกลับไม่มีคำว่า “วีรชน” ทั้งๆ ที่ชื่องานพระราชทานเพลิงศพอย่างเป็นทางการอันสอดคล้องกับชื่อคณะกรรมการอำนวยการจัดงานที่สัญญา ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลเป็นผู้ลงนามแต่งตั้งขึ้นมาเอง รวมไปถึงในหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินต่างก็มีคำว่า “วีรชน” อยู่ในชื่องานด้วยกันทั้งนั้น หรืออย่างน้อยที่สุดใน “คำสดุดีและไว้อาลัย” ที่สัญญา เป็นผู้เขียนขึ้นเพื่อตีพิมพ์ในหนังสืองานศพก็มีคำว่า “วีรชน” ในชื่องานด้วย โดยคำประกาศสดุดี สัญญา เลี่ยงไปใช้คำว่า “วีรกรรม” ที่มุ่งยกย่องแค่การกระทำ แทนที่จะใช้คำว่า “วีรชน” ที่ถูกใช้อย่างแพร่หลายจนยกระดับเป็นวิสามานยนามที่เป็นคำที่หมายเฉพาะถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา (ที่ไม่นับศพทหาร-ตำรวจเข้ามารวมไว้โดยเด็ดขาด) ซึ่งก็ยากที่จะจินตนาการไปว่าที่นักกฎหมายระดับอดีตองคมนตรี ระดับอดีตประธานศาลฎีกา และระดับอดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ที่ต้องแม่นยำในอรรถภาษาและคุ้นชินกับหลักปฏิบัติราชการมามากกว่าค่อนชีวิตอย่างสัญญา ธรรมศักดิ์ จะหลงลืมการใช้คำว่า “วีรชน” ในชื่อที่เป็นทางการนี้ไป

การหายไปของคำว่า “วีรชน” ก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่นๆ ที่ได้นำเสนอมาแล้ว ที่คงจะไม่ใช่เรื่องบังเอิญในประวัติศาสตร์อย่างแน่นอน เพราะหากเชื่อมโยงประเด็นที่ยกย่อง “เจตนาอันบริสุทธิ์” ของผู้เสียชีวิตในพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระดำรัสสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ที่ได้อัญเชิญมาตีพิมพ์ในหนังสืองานศพ ควบรวมไปถึงการพยายามเลี่ยงการใช้คำว่า “วีรชน” ของสัญญา ธรรมศักดิ์ และก็ต้องไม่ลืมว่าข่าวในพระราชสำนักจาก *ราชกิจจานุเบกษา* ก็ไม่ปรากฏคำว่า “วีรชน” ด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งหมดล้วนเป็นส่วนหนึ่งของยุคสมัยแห่งการต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางการเมืองไทยระหว่าง “ซ้าย-ขวา” โดยกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่มีการปะทะกันทางอุดมการณ์หลากหลายครั้ง หากจะเจาะเฉพาะประเด็น “เจตนาอันบริสุทธิ์” ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา จากเสียงของฝ่ายราชสำนักและรัฐบาลนั้น ความมุ่งหมายนั้นต้องการสื่อไปถึงด้านนิเสธหรือด้านตรงกันข้าม นั่นคือ “เจตนาอันไม่บริสุทธิ์” ซึ่งเป็นใครผู้ใดไม่ได้หากไม่ได้มุ่งหมายถึงฝ่ายซ้ายที่ขั้วตรงกันข้ามทางการเมือง อันมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เป็นแกนหลัก ดังเช่นในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาใหม่ๆ ก็เคยมีวิวาทะในการพยายามตีความเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ว่าเป็น “วัน

มหาวิปโยค" ของฝ่ายราชสำนักและ/หรือฝ่ายขวา กับการชูให้เป็น "วันมหาปิติ" ของขบวนการนักศึกษาและ/หรือฝ่ายซ้าย[๒๖] รวมไปถึงความยุ่งยากสารพัดและอุปสรรคสารพันกว่าที่จะต่อรองให้สามารถจัดงานพระราชทานเพลิงศพจะมีขึ้นมาได้[๒๗]

แม้เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา จะผ่านพ้นไปแล้ว ความชุลมุนวุ่นวายก็หาได้คลี่คลายลงไป แม้แต่งานศพที่มุ่งหมายเพื่อสดุดีและไว้อาลัยแก่ผู้ที่จากไป ก็ยังเป็นเวทีแสดงการประลองยุทธอุดมการณ์ทางการเมืองอยู่นั่นเอง

เรื่อง "วีรกรรม" ของ "วีรชน" ในหนังสืองานศพ

ในหนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ไม่ว่าจะเป็นฉบับปกแข็งหรือฉบับปกอ่อน ต่างมีเนื้อหาส่วนที่สำคัญและน่าสนใจ ๒ ส่วนก็คือ ประมวลภาพผู้เสียชีวิตพร้อมประวัติ[๒๘] และลำดับเหตุการณ์ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖"[๒๙] ทั้งสองส่วนนี้เป็นวิธีการเล่าประวัติศาสตร์กรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ในรูปแบบหนังสืองานศพได้อย่างน่าสนใจ

เฉพาะส่วนของประมวลภาพผู้เสียชีวิตพร้อมประวัติ ที่มีภาพของวีรชนผู้เสียชีวิต ชื่อ วันเดือนปีเกิดและเสียชีวิต อายุ ภูมิลำเนาเดิม ชื่อบิดาและมารดา จำนวนพี่น้องและลำดับความอาวุโส ประวัติการศึกษาและการทำงาน ที่อยู่ก่อนจะเสียชีวิต และปิดท้ายด้วยสาเหตุที่เสียชีวิต โดยในฉบับปกแข็งจะมีคำไว้อาลัยของญาติอยู่ข้างๆ ประวัติของวีรชนด้วย แม้ข้อมูล

---

[๒๖] ดู ประเด็น "วันมหาวิปโยค" กับ "วันมหาปิติ" ใน สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "การชำระประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง* (กรุงเทพฯ: ๖ ตุลารำลึก, ๒๕๔๔), หน้า ๕๒-๕๓.

[๒๗] ดู สมิทธ์ ถนอมศาสนะ, "'วีรชน ๑๔ ตุลา ในสายตารัฐ': ว่าด้วยงานพระราชทานเพลิงศพ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗" ในหนังสือเล่มนี้.

[๒๘] "นามผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๒๙] "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า; "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ต.ค. ๑๗," ใน *พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน, ไม่มีเลขหน้า.

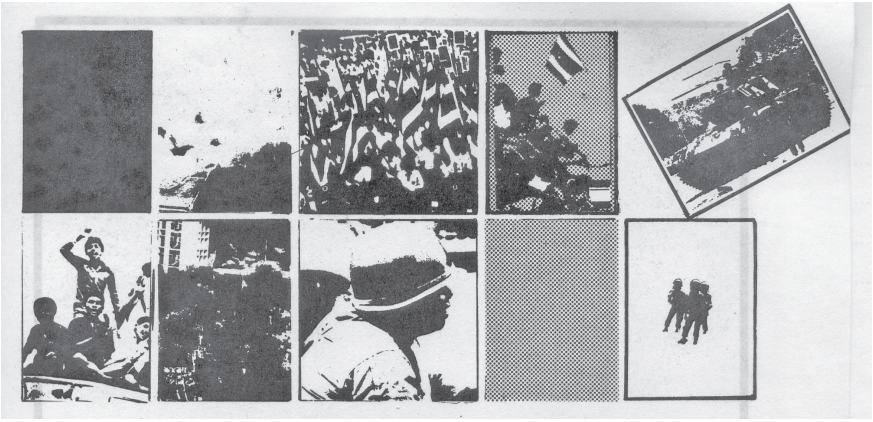

■ ภาพประกอบบทความ “เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ต.ค. ๑๗” ในฉบับปกอ่อน

เหล่านี้จะบอกเล่าอะไรได้ไม่มาก แต่หากพิจารณาในส่วนข้อมูลตัวหนังสือที่บอกเล่าสาเหตุที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา นั้น ผู้อ่านไม่เพียงแต่จะเห็นภาพความเกี่ยวพันระหว่างวีรชนแต่ละรายกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในลักษณะที่ชวนหดหู่เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง ภาพเสี้ยววินาทีของการปราบปรามของทหารและตำรวจที่เต็มไปด้วยความโหดร้ายอันเป็นเหตุที่มาของการเสียชีวิต รวมไปถึงภาพชะตากรรมอันน่าเวทนาสงสารในช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตวีรชนเหล่านั้น เมื่ออ่านข้อมูลสาเหตุเสียชีวิตของวีรชนไล่เรียงไปทีละรายๆ จนครบ ๖๙ รายในฉบับปกแข็ง และเพิ่มมาอีก ๒ ราย รวมเป็น ๗๑ รายในฉบับปกอ่อน ภาพชะตากรรมเล็กๆ ของวีรชนแต่ละรายก็ผสานรวมประหนึ่งเป็นภาพปะติดปะต่อที่อธิบายแง่มุมความโหดร้ายและความยิ่งใหญ่ของกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้อย่างมีพลัง ซึ่งสามารถกระตุ้นเร้าอารมณ์ความเคียดแค้นชิงชังที่มีต่อผู้ปราบปรามได้เป็นอย่างดี

และส่วนของลำดับเหตุการณ์ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖" ซึ่งก็เล่าลำดับเหตุการณ์เป็นฉากๆ ไล่เรียงตามลำดับเวลาก่อนหลังในระยะเวลารวม ๑๒ วัน ตั้งแต่การรวมตัวของกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญในวันศุกร์ที่ ๕ ตุลาคม จนไปถึงสภาพบ้านที่กลับสู่สภาวะปกติในวันอังคารที่ ๑๖ ตุลาคม ลักษณะการลำดับเหตุการณ์ (chronology) หรือบันทึกเหตุการณ์ (chronicle) นี้ก็ยังเป็นวิธีการเล่าเรื่องราวของกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ที่เป็นที่แพร่หลาย เห็นได้จากมีการลำดับเหตุการณ์เช่นนี้หลากหลายสำนวน[๓๐]

เหตุที่วิธีการแบบลำดับเหตุการณ์ถูกเลือกใช้ในการเล่ากรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ก็เพราะว่ากรณี ๑๔ ตุลาคม นั้นไม่ได้มีลักษณะที่ยิ่งใหญ่

---

[๓๐]ตัวอย่างเช่น อนันต์ เสนาขันธ์ และคณะ, "วีรชนทุ่งพระเมรุ," ใน *ดับเทวดา* (พระนคร: พิฆเณศ, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑๑-๑๗๑; ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, *ขบวนการประชาชนตุลาคม ๒๕๑๖* (กรุงเทพฯ: กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๑๗); "ประมวลเหตุการณ์ ๕-๑๕ ตุลาคม," ใน *วันมหาปิติ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖: วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับพิเศษ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗-๕๘ (พิมพ์ครั้งแรก ๒๕๑๖); "บันทึก ๒๐ ปี เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา," ใน *รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย: รวม ๓ เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย, สารคดี ฉบับพิเศษ*, (กรุงเทพฯ: สารคดี ฉบับพิเศษ, ๒๕๔๑) ๓๖-๕๑. (พิมพ์ครั้งแรกใน *สารคดี* ๑๐๔ (ตุลาคม ๒๕๓๖)); ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "๑๔ ตุลา: บันทึกประวัติศาสตร์," ใน *จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา*, บรรณาธิการโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๙-๒๐๓ (พิมพ์ครั้งแรก ๒๕๔๑) เป็นต้น.

และกว้างขวางเท่านั้น แต่ทว่ามีความซับซ้อนของเหตุการณ์อย่างมาก ซึ่งความซับซ้อนนี้เองก็สามารถถูกเลือกให้แปรเป็นโครงเรื่อง (plot) ของประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ได้อย่างมากมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เราสามารถเลือกชุดความทรงจำที่มีต่อกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้หลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น

(ก) การเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ-การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย
(ข) การต่อสู้ขับไล่เผด็จการทหาร-ทรราช
(ค) ประวัติศาสตร์เลือด-โศกนาฏกรรมปราบปรามประชาชนผู้บริสุทธิ์
(ง) วันมหาปิติ-การปฏิวัติประชาชน
(จ) วันมหาวิปโยค-พระมหากรุณาธิคุณกับ “นายกฯ พระราชทาน”
เป็นต้น

ดังนั้น ถ้าหากจะเขียนประวัติศาสตร์กรณี ๑๔ ตุลาคม ก็ต้องจัดการเรื่องความซับซ้อนเหล่านี้ โดยต้องอาศัยวิเคราะห์และวิพากษ์ข้อมูลหลักฐานอย่างกว้างขวาง และต้องวิเคราะห์ข้อมูลผ่านมุมมองและจากจุดยืนต่างๆ ตามแต่นักประวัติศาสตร์แต่ละคนจะใช้หรือยึดถือ แล้วก็ผูกร้อยข้อเท็จจริงต่างๆ แปรมาเป็นโครงเรื่องหรือเรื่องราวที่สมเหตุสมผล จนเป็นคำอธิบายตามความหมายของงานประวัติศาสตร์ ในเมื่อภารกิจใหญ่โตและยากเย็นขนาดนี้ จึงไม่น่าแปลกใจที่วิธีการนิยมใช้เล่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ก็คือ การลำดับเหตุการณ์ ซึ่งก็มักจะไม่ได้อ้างอิงหรือวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานใดๆ ไม่ต้องผูกร้อยข้อเท็จจริงตามหลักเหตุผล แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า การลำดับเหตุการณ์จะมีความเป็นกลางไร้ซึ่งอคติ เพราะการคัดเลือกจัดวางเหตุการณ์ใดๆ เข้ามาเรียงลำดับ ตลอดจนการใช้ภาษาและการให้เหตุผลในการลำดับเหตุการณ์ ต่างก็ต้องผ่านมุมมองและจุดยืนแบบใดแบบหนึ่งอย่างแน่นอน

ในหนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา บทความลำดับเหตุการณ์ “เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖” นั้น นอกจากจะจัดหน้าหรือออกแบบรูปเล่มเฉพาะบทความนี้แตกต่างกันระหว่างฉบับปกแข็งและฉบับปกอ่อนแล้ว ในฉบับปกแข็งมีส่วนที่ทำหน้าที่เป็นเกริ่นนำ ซึ่งไม่มีหรือถูกตัดไปจากฉบับปกอ่อน โดยส่วนเกริ่นนำอธิบายเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เข้ากับประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เน้นที่ปัญหาการปฏิวัติ-รัฐประหารในการเมืองไทย ก่อนจะปูเรื่องเข้าสู่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา โดยลำดับเหตุการณ์สำคัญๆ ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เช่น การปัญหาทาง

เศรษฐกิจ การขึ้นราคาสินค้าอุปโภค-บริโภค กรณีทุ่งใหญ่ กรณีการเดินขบวนประท้วงลบชื่อนักศึกษารามคำแหง ๙ คนที่เกี่ยวข้องการวิจารณ์รัฐบาลเรื่อง "การต่ออายุราชการให้กับสัตว์ป่าทุ่งใหญ่" การชุมนุมประท้วงของกลุ่มต่างๆ เป็นต้น รวมถึงการวิเคราะห์สาเหตุที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม[๓๑] อันเป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ให้เห็นที่ความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์บางประการ

ในส่วนของลำดับเหตุการณ์ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖" นั้น แม้จะมีความยาวถึง ๓๕ หน้าในฉบับปกแข็ง และ ๒๗ หน้าในฉบับปกอ่อน แต่ก็ไม่ยากสำหรับการติดตามอ่าน เพราะเนื้อหาในลำดับเหตุการณ์ที่ไล่เรียงตามลำดับเวลานั้นใกล้เคียงกับลักษณะโครงเรื่องพื้นฐานของบทละครหรือบทอ่านทางวรรณกรรมที่จะมีองค์ประกอบได้แก่

(๑) การปูเรื่อง (exposition) (ที่มาและเป้าหมายของกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ - วันที่ ๕ ตุลาคม)

(๒) เข้าสู่ปมของเรื่อง (conflict) (กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญโดนจับรวม ๑๓ คน - วันที่ ๖-๗ ตุลาคม)

(๓) การขมวดปม (rising action) (การรวมตัวของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนเพื่อเรียกร้องให้ปล่อยตัวกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และให้รัฐบาลรีบประกาศใช้รัฐธรรมนูญ - วันที่ ๖-๑๓ ตุลาคม)

(๔) จุดวิกฤตที่ ๑ (crisis) (ไม่มีคำตอบจากรัฐบาลและยังไม่ปล่อยตัวกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ - วันที่ ๑๓ ตุลาคม)

(๕) จุดหมายของเรื่องที่ ๑ (climax) (การเดินขบวนของนักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชนในตอนเที่ยงวันที่ ๑๓ จนปล่อยตัวกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และสัญญาจะเร่งร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จ ฝ่ายนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนเหมือนจะชนะ - วันที่ ๑๓-๑๔ ตุลาคม)

(๖) จุดวิกฤตที่ ๒ (crisis) (เกิดการปะทะกันที่หน้าสวนจิตรลดา จนเกิดการจลาจล ทหาร-ตำรวจปราบปรามประชาชน จนมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต - วันที่ ๑๔-๑๕ ตุลาคม)

---

[๓๑] "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ตุลาคม ๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

■ ภาพประกอบบทความ "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๕-๑๖ ต.ค. ๑๗" ในฉบับปกอ่อน

(๗) จุดหมายของเรื่องที่ ๒ (ปฏิบท-anti-climax) (การต่อสู้จนฝ่ายนักเรียน นิสิตนักศึกษา และประชาชนได้รับชัยชนะ - วันที่ ๑๕ ตุลาคม)

(๘) การคลี่คลายปม (resolution) ("ทรราช" ลาออกจากทุกตำแหน่งและเดินทางออกนอกประเทศ บ้านเมืองกลับสู่ภาวะปกติ - วันที่ ๑๖ ตุลาคม) โดยบทสรุปของลำดับเหตุการณ์ได้เขียนไว้ว่า

> ...เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหว เพื่อสร้างประชาธิไตยในประเทศ โดยการต่อสู้คัดค้านกับการปกครองแบบเผด็จการทรราชที่สืบทอดอยู่ในเครือญาติอย่างไม่รู้จักจบสิ้น[๓๒]

ด้วยลักษณะโครงเรื่องเช่นนี้ ก็ถือเป็นวิธีอธิบายทางประวัติศาสตร์แบบหนึ่ง แม้จะไม่ได้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาแบบประวัติศาสตร์อย่างครบถ้วน แต่หากผู้อ่านเพียรพยายามอ่านจนจบก็จะได้รับ "สาร" บางอย่างที่ลำดับเหตุการณ์นี้ต้องการจะสื่อ ซึ่งถือว่ามีพลังในการอธิบายได้ในระดับหนึ่ง และหากรวมกับส่วนประมวลภาพผู้เสียชีวิตพร้อมประวัติ ก็ยิ่งเพิ่มพลังในการอธิบายเรื่องราวของ ๑๔ ตุลา มากเท่าที่หนังสืองานศพเล่มหนึ่ง (ซึ่งไม่ใช่งานศึกษาทางประวัติศาสตร์) จะทำได้

เรื่องผนวก: หนังสืองานศพของ "วีรชน" อีก ๒ เล่ม

เท่าที่พบหลักฐานในศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์ มูลนิธิ ๑๔ ตุลา[๓๓] นอกจากหนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ฉบับที่เป็นทางการทั้งฉบับปกแข็งและฉบับปกอ่อน ที่เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพแบบหมู่แล้ว ก็ปรากฏหนังสืองานศพของ "วีรชน" ผู้ที่เสียชีวิตในกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๒ ด้วยกันอีกอย่างน้อย ๒ เล่ม ได้แก่ *อนุสรณ์การพระราชทานเพลิงศพ นายจีระ บุญมาก:*

---

[๓๒]เรื่องเดียวกัน.

[๓๓]ศูนย์ข้อมูล ๑๔ ตุลา มูลนิธิ ๑๔ ตุลา ยังคงรับบริจาคหนังสือ เอกสาร หรือสื่อวัสดุใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าข้อมูลและจัดแสดงนิทรรศการ ซึ่งหนังสืองานศพของวีรชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ปรากฏแค่ ๒ รายการเท่านั้น.

วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖[๓๔] และ *อนุสรณ์วีรชนนิติกร กีรติภากร ๙ มีนาคม ๒๕๑๗*[๓๕] โดยในโอกาสนี้ขอแนะนำหนังสืองานศพ ๒ เล่มนี้ โดยสังเขป

จีระ บุญมาก

จีระ บุญมาก พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และกำลังศึกษาในระดับปริญญาโทที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เสียชีวิตในวัย ๒๙ ปี ทิ้งภรรยาและบุตรชาย ตลอดจนน้องๆ ที่กำลังอยู่ในวัยเรียนไว้ข้างหลัง โดย "เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้ไปร่วมในการต่อสู้ของประชาชน เป็นผู้ถือธงชาติไปร้องขอมิให้ทหารยิงนักศึกษาประชาชน ถูกกระสุนเข้าที่ขมับด้านซ้าย เสียชีวิตทันที หน้ากรมประชาสัมพันธ์"[๓๖]

ทั้งนี้ จากปกในของหนังสืองานศพ ทำให้ทราบว่า ศพของจีระ บุญมาก ได้รับการพระราชทานเพลิงศพในวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๑๕๑๗ ที่วัดโพธิ์แก้วนพคุณ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี แต่เนื้อหาในเล่มก็หาได้มีรายละเอียดของหมายกำหนดการ หรือรายละเอียดอื่นๆ ของกระบวนการพระราชทานเพลิงศพ ทราบเพียงแต่ว่า หลังจากมีการสวดศพเป็นเวลา ๗ คืนแล้ว ก็มีการบรรจุศพไปเก็บไว้เพื่อรอการฌาปนกิจต่อไป[๓๗]

ความพิเศษของหนังสืองานศพของจีระ บุญมาก ก็คือการรวบรวมบทความต่างๆ ที่ถูกตั้งชื่อว่า "บทความชุดประชาธิปไตย" อันมีรายการดังนี้

---

[๓๔]เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, *จีระ บุญมาก: วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖* (กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์, ๒๕๑๗) (อนุสรณ์การพระราชทานเพลิงศพ นายจีระ บุญมาก วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุวัดโพธิ์แก้วนพคุณ อ.เมือง จ.สิงห์บุรี วันเสาร์ที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๑๗).

[๓๕]เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, *อนุสรณ์วีรชนนิติกร กีรติภากร ๙ มีนาคม ๒๕๑๗* (กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์, ๒๕๑๗) (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจวีรชน นิติกร (จั่น) กีรติภากร วัดป้อมวิเชียรโชติการาม ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๗).

[๓๖]"นามผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๓๗]เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, ธนู บุญมาก, "เหตุที่ข้าพเจ้าจะได้เฝ้าล้นเกล้าทั้งสองพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จเจ้าฟ้าหญิงอีกสองพระองค์," ใน *จีระ บุญมาก: วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖*, ส่วนที่ ๑, หน้า ๓๓.

ตารางแสดงรายการของ "บทความชุดประชาธิปไตย"

ชื่อบทความ
"คึกฤทธิ์: *สยามรัฐรายวัน* หน้า ๕" โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (๑, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖)
"วีรบุรุษในอดีตและอนาคต" โดย ดร. กมล สมวิเชียร
"รากแก้วของประชาธิปไตย" โดย อารีย์ ศรีบูรธรรม
"จริงหรือไม่ที่ว่าคนไทยไม่สนใจในการเมือง" โดย ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช
"ประชาธิปไตยในสังคม" โดย ไพบูลย์ สุขสุเมฆ
"บุคลิกของนักประชาธิปไตย" โดย สนิท สมัครการ
"ประชาธิปไตยทางการเมืองของราษฎร" โดย อินสอน บัวเขียว
"ประชาธิปไตย: ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวย และการสร้างจิตใจ" โดย ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ
"นักศึกษากับบทบาททางการเมือง" โดย แสง สงวนเรือง
"ข้าราชการกับประชาธิปไตย" โดย ดร. ธวัช วิชัยดิษฐ์
"บทบาทของทหารกับการเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนา" โดย ยนต์ เมืองจันทร์
"วิกฤตการแรงงาน" โดย ดร. จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา
"ประชาธิปไตยในชีวิต" โดย ดร. กมล สมวิเชียร
"ประชาธิปไตยในจิตใจ" โดย ดร. กมล สมวิเชียร
"คติพจน์ของวิถีชีวิตประชาธิปไตย" โดย ดร. วิชัย ตันศิริ
"อนาคตของประชาธิปไตยในประเทศไทย" โดย ดร. ปราโมทย์ นาครทรรพ

บทความส่วนใหญ่จะเป็นบทความที่เคยตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว และจะมีบ้างก็เช่นบทความของกมล สมวิเชียร เรื่อง "วีรบุรุษในอดีตและอนาคต"[๓๘] นั้นเขียนขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่จีระ บุญมาก เป็นการเฉพาะ และ

[๓๘] เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, กมล สมวิเชียร, "วีรบุรุษในอดีตและอนาคต" ใน *จีระ บุญมาก: วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖*, ส่วนที่ ๒, หน้า ๙-๑๑.

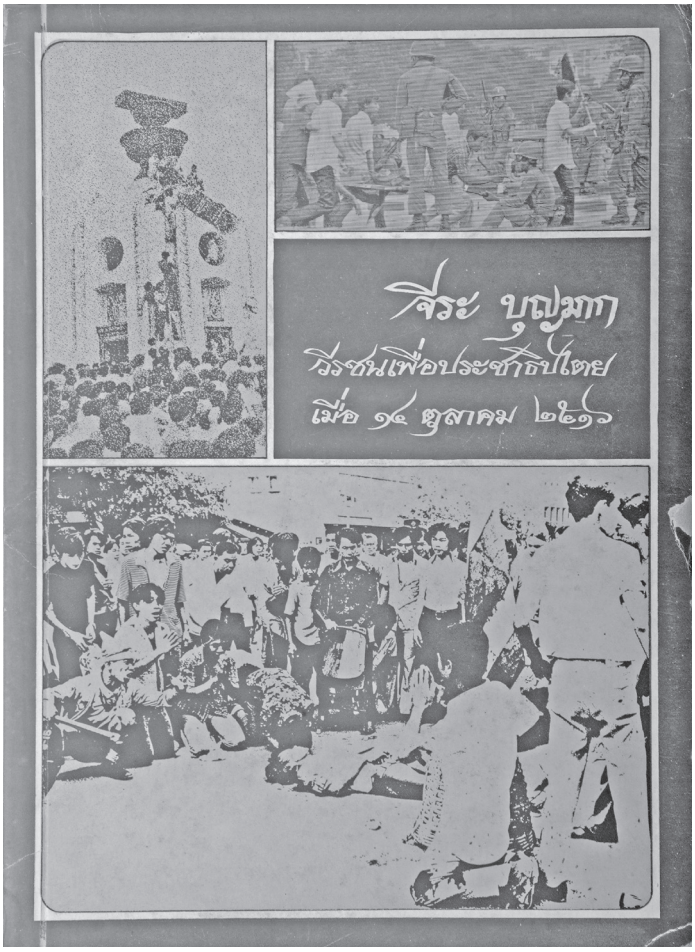

■ หนังสืองานศพ *จีระ บุญมาก: วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖*

ต้องกล่าวในที่นี้ด้วยว่า จีระ บุญมาก ถือเป็นวีรชนที่เสียชีวิตรายแรกๆ และจากการเสียชีวิตของเขาก็ส่งผลให้เป็นวีรชนที่มีชื่อเสียงมากที่สุดผู้หนึ่ง ดังนั้นหนังสืองานศพของเขาจึงมีความเป็นพิเศษโดยเฉพาะในส่วนประมวลบทความ

อย่างไรก็ดี นอกจากกลุ่มบทความดังกล่าวแล้ว ความน่าสนใจและความสำคัญของหนังสือเล่มนี้ยังมีอีกมาก ตัวอย่างเช่น การเล่าเรื่องประสบการณ์ของครอบครัวของจีระ บุญมาก ที่ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ที่วัดโพธิ์เก้าต้น ค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ในบทความของธนู บุญมาก บิดาของจีระ ที่ชื่อ "เหตุที่ข้าพเจ้าจะได้เฝ้าล้นเกล้าทั้งสองพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จเจ้าฟ้าหญิงอีกสองพระองค์"[๓๙] การเข้าเฝ้าฯ ครั้งนี้เป็นการประสานงานระหว่างศูนย์นิสิตฯ กับผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนินมาที่วัดโพธิ์เก้าต้น ในวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยทุกพระองค์มีพระราชปฏิสันถารกับครอบครัวของจีระ บุญมาก ส่วนหนึ่งของความทรงจำที่ธนู บุญมาก บิดาของจีระ ได้บันทึกเอาไว้ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า

> ... เขากล้าตายแทนฉันได้ **ฉันจะไม่ลืมบุญคุณของเขาเลย เขามีบุญคุณกับฉันอย่างเหลือล้น** ไม่ต้องเสียใจฉันจะช่วยอุปการะ พ่อแม่ ลูกเมีย และน้องๆ ของเขา เฉพาะน้องและลูกของเขา ฉันจะช่วยอุปการะส่งเสียให้เล่าเรียนศึกษาอย่างดีเท่าที่เขาจะสามารถเรียนได้[๔๐]

ซึ่งจากโอกาสในการเข้าเฝ้าฯ ครั้งนี้ น่าจะเป็นสาเหตุที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ได้พระราชทานเพลิงศพจีระ บุญมาก ในวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗

---

[๓๙]เอกสารมูลนิธิ ๑๔ ตุลา, ธนู บุญมาก, "เหตุที่ข้าพเจ้าจะได้เฝ้าล้นเกล้าทั้งสองพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จเจ้าฟ้าหญิงอีกสองพระองค์," ใน *จีระ บุญมาก: วีรชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖*, ส่วนที่ ๑, หน้า ๒๙-๓๓.

[๔๐]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒-๓๓, เน้นตามต้นฉบับ.

นิติกร กีรติภากร

นิติกร กีรติภากร เสียชีวิตขณะมีอายุเพียง ๑๖ ปี โดยมีสถานภาพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนอำนวยศิลป์ นิติกร "ถูกตี และถูกแก๊สน้ำตาเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่บริเวณหน้าพระราชวังสวนจิตรลดาหลายครั้ง และได้ถูกล้อมอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากเหตุการณ์ มีอาการประสาทหลอนมาตลอด จนกระทั่งในวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ จึงได้ถึงแก่กรรม ที่โรงพยาบาลสมุทรสาคร"[๔๑]

ในหนังสืองานศพของนิติกร ก็มีการนำเอาบทความ "แก๊สน้ำตา Tear-Gas" ของ พ.ญ. จิรพรรณ มัธยมจันทน์ และคณะ[๔๒] มาตีพิมพ์เผยแพร่อีกครั้ง เนื่องจากนิติกร ได้ประสบเหตุที่มีการใช้แก๊สน้ำตาด้วย ผู้จัดพิมพ์เลยนำมาเผยแพร่เพื่อจะได้เป็นประโยชน์กับแก่ผู้อ่านในการป้องกันตัวและแก้ไขเมื่อต้องเผชิญหน้ากับแก๊สน้ำตา[๔๓]

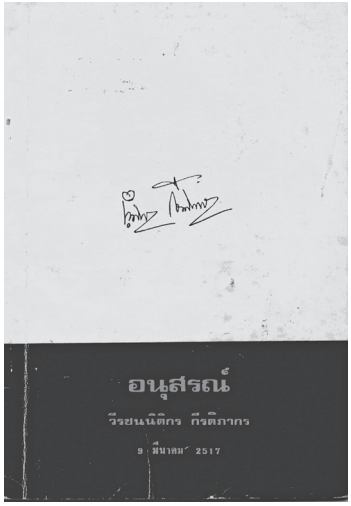

■ หนังสืองานศพ *อนุสรณ์วีรชนนิติกร กีรติภากร ๙ มีนาคม ๒๕๑๗*

---

[๔๑] "นามผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖," ใน *พิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกแข็ง, ไม่มีเลขหน้า.

[๔๒] จิรพรรณ มัธยมจันทน์, วีระ สันติภวังค์, และ จรีเมธ กาญจนรัณย์, "แก๊สน้ำตา Tear-Gas," ใน *อนุสรณ์วีรชนนิติกร กีรติภากร ๙ มีนาคม ๒๕๑๗*. หน้า ๓๓-๔๒. (ตีพิมพ์ครั้งแรกเรื่อง วารสารรามาธิบดี).

[๔๓] "คำนำของผู้จัดพิมพ์," ใน *อนุสรณ์วีรชนนิติกร กีรติภากร ๙ มีนาคม ๒๕๑๗*. หน้า ๓๒.

จบเรื่อง... แต่ยังไม่ "ปิด" เรื่อง

ช่วงหนึ่งปีนับแต่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ที่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมไทยครั้งใหญ่ มาจนถึง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่เป็นวันจัดพิธีพระราชทานเพลิงศพวีรชนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม อาจถือได้ว่าเป็นช่วง "ชี้เป็นชี้ตาย" ของสถานะของกรณี ๑๔ ตุลาคม ในความทรงจำสังคมไทยหรือประวัติศาสตร์ไทย หนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา นี้ หาใช่ต้นเหตุหรือเงื่อนไขของปัญหาของความทรงจำต่อกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ แต่เรื่องราวมากมายที่ลักลั่น สับสน และน่าฉงน ทั้งหลายนั้นได้เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อเกิดเหตุการณ์แล้ว และหลังจากนั้น ๑ ปี ภาพสะท้อนความลักลั่นเหล่านั้นก็มาปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านในหนังสืองานศพชุดนี้

หากจะเปรียบเทียบงานพระราชทานศพวีรชน ๑๔ ตุลาคม เป็น "งานศพ" ของ "ความทรงจำ ๑๔ ตุลา" งานศพงานนี้ก็ดูวุ่นวายเหลือแสน หลายๆ ฝ่ายต่างก็อ้างตนว่าเป็น "ทายาท" ที่จะรับ "มรดก" แห่ง "ความทรงจำ" ต่างก็เบียดแข่งแก่งแย่งกันออกหน้าเพื่อเป็นเจ้าภาพให้กับ "งานศพ" นี้ ราวกับมิได้นัดแนะตกลงกันมาก่อน ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว หาใช่ทุกฝ่ายที่จะกระตือรือร้นที่จะจัดงานศพเพื่อเป็นเกียรติสดุดีวีรชนคนจริงผู้สิ้นชีวิตจากการปราบปรามในกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ทั้งยังมีหลักฐานหลงเหลือพอให้เห็นการเตะถ่วงยื้อรั้งไม่ให้การจัดงานเป็นไปได้ด้วยซ้ำ

นอกจากจะแย่งกันเป็นเจ้าภาพและต่อรองกันไปมาจนทำให้การเตรียมงานวุ่นวายขลุกขลักเหลือคณานับแล้ว หลายๆ ฝ่ายต่างก็อาศัยโอกาสเหมาะเร่งเขียน "หนังสืองานศพ" ให้เป็นเหมือน "พินัยกรรม" อย่างเป็นทางการ ซึ่งก็ไม่สามารถใช้เพื่ออ้างสิทธิอันชอบธรรมใน "มรดก" แห่ง "ความทรงจำ ๑๔ ตุลา" ได้ เพราะพิรุธในพินัยกรรมที่ซับซ้อนสับสนและลักลั่นขัดแย้งมากมาย จนสามารถตั้งคำถามถึงความจริงใจและจริงจังในการจัดงานพระราชทานเพลิงศพได้ นอกจากนั้น พินัยกรรมหรือหนังสืองานศพธรรมดาเล่มหนึ่งเล่มนี้ ก็กลับกลายเป็นเป็นหลักฐานลายลักษณ์อักษรชั้นเยี่ยมที่เหลือไว้ให้เป็นข้อมูลหลักฐานในการสืบเสาะทางประวัติศาสตร์ สามารถบอกเล่าเรื่องราวที่เจ้าภาพและทายาททั้งหลายตั้งใจจะไม่บอกเอาไว้

วันคืนผ่านล่วงไป เกิดงานศพขึ้นอีกหลายงาน มีทั้งในใจกลางเมือง ในชนบท หรือในป่า หลายๆ ครั้งก็ไม่โอกาสได้จัดงานศพ และอย่างที่รู้ๆ กันว่า บ่อยครั้งตัวศพก็หายไปด้วยซ้ำ

นับเป็นโชคดีเพียงใด ที่วีรชน ๑๔ ตุลา ทั้งหลายได้รับพระราชทานเพลิงศพกลางท้องสนามหลวงอย่างสมเกียรติ...

นับเป็นโชคดีแค่ไหน ที่งานพระราชทานเพลิงศพวีรชนจัดขึ้นได้ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ทั้งๆ ที่มีอุปสรรคขัดขวางนานัปการ จนต้องรอนานถึง ๑ ปีเต็มๆ ...

นับเป็นโชคดีขนาดไหน ที่งานพระราชทานเพลิงศพวีรชนมีผู้คนมาร่วมงานนับแสนคนและลุล่วงไปได้ด้วยดี...

และนับเป็นโชคดีเท่าใด ที่มีหนังสืองานศพวีรชน ๑๔ ตุลา ให้คนรุ่นหลังได้ "อ่าน" อีกครั้ง

งานศพมิได้มีไว้เพื่อ "คนตาย" หรือ "ศพ" ที่ถูกฌาปนกิจ หากแต่มีไว้เพื่อ "คนเป็น" ที่มีงานให้ต้องรำลึก หนังสืองานศพก็เช่นเดียวกัน ที่ไม่ได้แจกให้ "คนตาย" ได้อ่าน แต่จะมี "คนเป็น" สักกี่คนที่ได้ "อ่าน"

โอละเห่ เอละช้า นะเพื่อนแก้ว หลับแล้วหรือไร... ไม่ไหวร่าง
หน้าเผือด เลือดคล้ำปนน้ำค้าง นอนอยู่กลางผืนดินของถิ่นไทย
มีเพียงเสียงปืนก้องกล่อมผองเพื่อน กลางแสงเดือน... กลางหาว... ดาวไสว
ยิ้มฝังเปื้อนเลือดอุ่นละมุนละไม เลือดประชาธิปไตยไหลหลั่งมา
นอนเถิดหนอเพื่อนผอง พี่น้องเอ๋ย วิญญาณเราสังเวยอย่างมีค่า
"เลือด" ละลาย "เหล็ก" ลงตรงบาทา ผู้อยู่หลังจะตั้งตาบูชาคุณ
เลือด... ชีวิต... น้ำตา... ที่กล้าหาญ จะจดการเพื่อปลุกชนทุกรุ่น
เตือนให้นึกถึงวันอันทารุณ กับไออุ่นเสรีที่วาวแวว
ดอกเจ้าเอย... ดอกมะลิเพิ่งผลิกลีบ มาด่วนรีบโรยร้างข้างศพแก้ว
เสรีภาพอาบร่าง... กลางเมืองแล้ว จักพราวแพรวดุจตะวันอันเรืองรอง
โอละเห่... เอละช้า นะเพื่อนรัก เชิญนอนพักผ่อนกายให้หายหมอง
เจ้าจิงโจ้ลงมาโล้สำเภาทอง คอยประคองรัฐธรรมนูญ... ทูนหัวเอย

จากเพื่อน... ถึงเพื่อน
ชลธี วิสุทธิรานนท์[๙๔]

---

[๙๔]ชลธี วิสุทธิรานนท์, "จากเพื่อน... ถึงเพื่อน" ใน *พระราชทานเพลิงศพวีรชน ณ เมรุท้องสนามหลวง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๗*, ฉบับปกอ่อน, ไม่มีเลขหน้า.

ย้อนรำลึกการฉลอง ๑๔ ตุลาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘*

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ**

---

* บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกใน สถาบันปรีดี พนมยงค์, *ภาพศิลปะคัทเอาท์การเมืองเดือนตุลา* (กรุงเทพฯ: สถาบันปรีดีพนมยงค์, ๒๕๔๖), หน้า ๘๒-๘๖. ในการปรับปรุงและตีพิมพ์ซ้ำครั้งนี้ ได้รับอนุญาตจากผู้เขียนแล้ว.

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

■ บรรยากาศงานรำลึก ๑๔ ตุลา ณ ถนนราชดำเนิน ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘ *ประชาชาติ* ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘)

๑. บทนำ

๑๔ ตุลาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้น เป็นการครบรอบ ๒ ปีของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ขบวนการนักศึกษาได้จัดงานเฉลิมฉลองเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา จนเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มากครั้งหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้มีการบันทึกไว้ว่า กลุ่มศิลปินที่ก้าวหน้าในขบวนการนักศึกษา ได้วาดภาพคัทเอาท์ขนาดใหญ่ ถึง ๔๘ ภาพ ซึ่งเป็นภาพบันทึกทางการเมืองเกี่ยวกับการต่อสู้ของประชาชน แล้วออกตั้งแสดงบนเกาะกลางถนนราชดำเนินกลางตลอดสาย ซึ่งทำให้ถนนราชดำเนินกลายเป็นสถานแสดงนิทรรศการภาพจิตรกรรมเพื่อชีวิตขนาดใหญ่ครั้งแรก และอาจจะเป็นครั้งเดียวในประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งสร้างผลสะเทือนอย่างมากต่อวงการศิลปะของประเทศไทย

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ งานรำลึกครั้งนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้งที่แหลมคมของการเมืองไทยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเผชิญหน้าระหว่างขบวนการนักศึกษาอันเป็นตัวแทนของฝ่ายก้าวหน้า กับกลุ่มพลังต่างๆ ของฝ่ายอนุรักษนิยมได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในขณะนั้น รัฐบาลที่บริหารประเทศ คือ รัฐบาลผสมสหพรรคที่นำโดย นายกรัฐมนตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ความจริง การเป็นนายกรัฐมนตรีของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ครั้งนี้ก็เป็นปรากฏการณ์พิเศษในทางการเมือง เพราะในการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้น พรรคกิจสังคมที่มี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เป็นหัวหน้านั้น ได้เสียงเพียง ๑๘ ที่นั่ง แต่ปรากฏว่า พรรคประชาธิปัตย์ที่ได้เสียงมากที่สุด ที่มีโอกาสตั้งรัฐบาลก่อน แต่กลับไม่ได้รับ

การรับรองจากสภาผู้แทนราษฎรในการแถลงนโยบายรัฐบาล ดังนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ จึงได้รวมพรรคต่างๆ ๑๒ พรรค ตั้งเป็นสหพรรค แล้วตั้งรัฐบาลแทนรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ผ่านการรับรองนโยบายจากสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

๒. การเคลื่อนไหวภาคประชาชน

ปรากฏว่า วันที่ ๒๑ มีนาคม อันเป็นวันที่รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ผ่านการรับรองนโยบายจากสภาฯ นี้ ได้เป็นจุดเริ่มต้นของเงื่อนเวลาสำคัญอย่างหนึ่ง เนื่องเพราะรัฐบาลได้แถลงว่า จะให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารและฐานทัพจากประเทศไทยในเวลา ๑ ปี ซึ่งหมายถึงว่า วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ฐานทัพสหรัฐอเมริกาทั้งหมดที่มีอยู่ จะต้องถอนออกจากประเทศไทย การเสนอนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลเกิดขึ้นเพราะกระแสการต่อสู้เพื่อเอกราชที่นำโดยขบวนการนักศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยรัฐบาลเผด็จการ[๑] ได้อนุญาตให้สหรัฐอเมริกานำทหารและฐานทัพมาตั้งในประเทศไทยได้เต็มที่เพื่อประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาในสงครามเย็น จนในที่สุด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ ประเทศไทยมีฐานทัพอเมริกันตั้งอยู่ถึง ๑๒ แห่ง มีทหารฝรั่งต่างด้าวเหล่านี้ประจำการอยู่ในไทยหลายหมื่นคน ทหารและฐานทัพเหล่านี้ ได้สิทธิพิเศษทั้งด้านเศรษฐกิจและการศาลเหนือกว่าประชาชนไทย คือ สามารถที่จะนำสินค้าอุปโภคบริโภคจากอเมริกาเข้ามาใช้ได้โดยไม่ต้องเสียภาษีให้รัฐบาลไทย และเมื่อกระทำความผิด ยังไม่ต้องขึ้นศาลไทย แต่ขึ้นศาลทหารของสหรัฐอเมริกาเอง ยิ่งกว่านั้น ในกรณีที่ทหารอเมริกันเกิดคดีความกับประชาชนไทย รัฐบาลเผด็จการยังยอมให้ฝ่ายสหรัฐอเมริกานำเอาประชาชนไทยไปขึ้นศาลทหารอเมริกันได้ด้วย

ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น สหรัฐอเมริกาได้ใช้ฐานทัพในไทยเป็นแหล่งในการรุกรานแทรกแซงประเทศเพื่อนบ้าน และแข่งขันกับมหาอำนาจฝ่ายตรงข้าม ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะเกิดความขัดแย้งกับเพื่อนบ้าน และจะต้องตกเป็นเป้าหมายการโจมตี หากเกิดสงครามระหว่างมหาอำนาจ แม้ว่า

---

[๑] หมายถึงตั้งแต่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๐๖) เป็นต้นมา สืบต่อมาจนถึงรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๑๖).

สงครามนั้นจะไม่เกี่ยวกับประชาชนไทยเลยก็ตาม ดังนั้น การคงอยู่ของทหารและฐานทัพอเมริกันจึงเป็นปัญหาใหญ่ ที่กระทบต่อเกียรติภูมิแห่งชาติอย่างมาก และทำให้เอกราชอธิปไตยของไทยไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ก็คือการครอบงำทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างมากเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ หลังกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ขบวนการนักศึกษา จึงถือเอาการรณรงค์ปัญหาเอกราช เป็นประเด็นสำคัญ โดยมุ่งที่จะคัดค้านการครอบงำของจักรพรรดินิยมอเมริกา และให้มีการถอนทหารและฐานทัพสหรัฐอเมริกาออกจากประเทศไทย และยังได้คัดค้านการครอบงำทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาอีกด้วย ปัญหาหนึ่งที่นำมาซึ่งการประท้วงอย่างหนักเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็คือ กรณีเทมโก ซึ่งก็คือการที่บริษัทเทมโกของสหรัฐอเมริกาได้อาศัยสิทธิพิเศษเข้ามาขอสัมปทานผูกขาดการทำเหมืองแร่ดีบุกในประเทศไทยอย่างไม่ถูกต้อง จนกลายเป็นกรณีอื้อฉาว ในที่สุดรัฐบาลไทยต้องยกเลิกสัมปทานของเทมโกเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ กรณีนี้กลายเป็นเหตุใหญ่เมื่อทูตพาณิชย์ของสหรัฐอเมริกาได้เข้าพบรัฐมนตรีอุตสาหกรรมของไทยเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ คัดค้านการยกเลิกสัมปทานของบริษัทเทมโก โดยยืนยันว่า บริษัทเทมโก ไม่มีความผิด และยังเสนอว่า รัฐบาลสหรัฐอเมริกาอาจจะเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐบาลไทยในกรณีนี้

แต่กรณีที่สำคัญและกลายเป็นกระแสใหญ่ คือเรื่อง กรณีเรือมายาเกวซ ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่เรือสินค้าชื่อ “มายาเกวซ” ของสหรัฐอเมริกาถูกรัฐบาลเขมรแดงยึดหลังจากการปฏิวัติในกัมพูชา ในวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ลอบส่งนาวิกโยธิน ๑,๐๐๐ คน เข้ามาที่ฐานทัพอู่ตะเภา โดยไม่แจ้งให้รัฐบาลไทยทราบ และใช้การปฏิบัติการจากประเทศไทย โจมตีกองเรือของกัมพูชา บีบให้ทางการกัมพูชาคืนเรือให้สหรัฐอเมริกา พอข่าวเรื่องนี้เริ่มเป็นที่เปิดเผย ขบวนการนักศึกษาก็ได้นัดชุมนุมครั้งใหญ่ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ปีเดียวกัน เพื่อประท้วงการที่สหรัฐอเมริกาละเมิดอำนาจอธิปไตยไทย โดยมีประชาชนเข้าร่วมนับหมื่นคน จากนั้น ก็ได้มีการเดินขบวนประท้วงอเมริกา จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปที่หน้าสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ที่ถนนวิทยุ และชุมนุมกันอยู่ที่นั่น ๓ วัน ในกรณีนี้ รัฐบาลไทยได้แสดงท่าทีแข็งกร้าวกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรก โดยการออกแถลงการณ์คัดค้านที่

สหรัฐอเมริกาละเมิดอธิปไตย ดำเนินการอันไม่เป็นมิตรและเรียกตัวเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกากลับประเทศ จนกระทั่งรัฐบาลสหรัฐอเมริกายอมแสดงความเสียใจกับรัฐบาลไทยอย่างเป็นทางการในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ฝ่ายนักศึกษาจึงได้เดินขบวนกลับมายังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยแล้วสลายตัว แต่ก็มีการประกาศว่า จะมีการต่อสู้ต่อไปจนกว่าสหรัฐอเมริกาจะถอนทหารและฐานทัพออกจากไทยทั้งหมด จากนั้น ต่อมา ในวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ขบวนการนักศึกษาก็จัดชุมนุมใหญ่ เพื่อแสดงประชามติให้มีการถอนฐานทัพอเมริกันออกจากประเทศไทยตามกำหนดที่รัฐบาลไทยตั้งไว้

นอกจากการเคลื่อนไหวต่อต้านจักรพรรดินิยม กระแสการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของประชาชนก็รุนแรงเช่นกัน โดยเฉพาะการต่อสู้ของชนชั้นชาวนาและกรรมกร ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ ชาวนาจาก ๒๕ จังหวัด โดยการนำของสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ได้รวมตัวกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล พร้อมทั้งยื่นข้อเรียกร้อง ๑๑ ข้อ ซึ่งสาระสำคัญก็คือ การเสนอให้รัฐบาลแก้ปัญหาที่ตกค้างหลายประการของชาวนา เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน เรื่องหนี้สินและค่าเช่า และให้ช่วยในปัญหาที่ถูกโกงที่ดิน ต่อมาวันที่ ๑ พฤษภาคม ชาวนานับพันคนก็มารวมตัวกันอีกครั้งที่สนามหลวง เพื่อขอคำตอบจากรัฐบาล แต่รัฐบาลกลับปฏิเสธไม่ยอมรับข้อเสนอ โดยอ้างว่าไม่อาจจะบรรจุเรื่องเข้าสภาผู้แทนราษฎรได้ ชาวนาจึงวางหรีดประท้วงที่บ้านนายกรัฐมนตรี ซอยสวนพลู และในที่สุดก็ต้องสลายตัวกลับภูมิลำเนาโดยไม่ได้ผลตามข้อเรียกร้อง

ในด้านการเคลื่อนไหวของกรรมกร ปรากฏว่า พนักงานโรงแรมดุสิตธานี ได้เรียกร้องให้ทางโรมแรมปรับค่าจ้าง เพิ่มค่าครองชีพ และสวัสดิการตั้งแต่วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ เมื่อข้อเรียกร้องไม่ได้รับการตอบสนอง พนักงานก็ได้นัดหยุดงานตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม และกลายเป็นกรณียืดเยื้อนานนับเดือน การประท้วงครั้งนี้ นำมาซึ่งการปะทะกันระหว่างพนักงานฝ่ายที่หยุดงานและฝ่ายที่ต้องการกลับเข้าทำงานในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ในที่สุดฝ่ายนายจ้างได้นำเอากลุ่มอันธพาลการเมืองฝ่ายขวา ที่เรียกว่า กลุ่มกระทิงแดง มาอารักขาโรงแรม

และในขณะที่โรงแรมดุสิตธานียังประท้วงอยู่นั้น ก็ได้เกิดการนัดหยุดงานของกรรมกรหญิงโรงงานสิ่งทอสแตนดาร์ดการ์เมนต์ เพื่อเรียกร้องค่าจ้างแรงงานและให้ปรับปรุงสวัสดิการ กรณีนี้ก็กลายเป็นความรุนแรงเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม จากการที่หน่วยตำรวจคอมมานโด พยายามนำเอา

กรรมกรส่วนที่ต้องการทำงานเข้าสู่โรงงาน ขณะที่กรรมกรฝ่ายนัดหยุดงานพยายามขัดขวาง ในที่สุดตำรวจได้ใช้กระบองตีคนงานได้รับบาดเจ็บถึง ๒๘ คน ซึ่งการใช้ความรุนแรงของฝ่ายตำรวจนี้ ได้รับการวิจารณ์อย่างหนัก

ในที่สุด กรณีดุสิตธานีและสแตนดาร์ดการ์เมนต์ ได้นำมาซึ่งการเคลื่อนไหวประท้วงของสหภาพแรงงานต่างๆ ซึ่งเปิดการชุมนุมกรรมกรนับหมื่นคนที่สวนลุมพินีในวันที่ ๔ มิถุนายน เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาดังกล่าว

จากนั้นต่อมา ในวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๘ คนงานไทยการ์ดประมาณ ๒,๐๐๐ คน ชุมนุมกันที่หน้าทำเนียบรัฐบาล เรียกร้องเงินชดเชยตามที่คนงานระบุว่า กองบัญชาการทหารสูงสุดไทยรับมาจากสหรัฐอเมริกาแล้วไม่จ่ายให้แก่พนักงานไทยการ์ด การชุมนุมของไทยการ์ดยืดเยื้อหลายเดือน จนแม้ล่วงเข้าสู่เดือนตุลาคม การประท้วงของไทยการ์ดก็ยังไม่ยุติ

ต่อมา ในวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เกิดการนัดหยุดงานของกรรมกรหญิงโรงงานกระเบื้องเคลือบวัฒนาวินิลไทม์ อำเภอกระทุ่มแบน ฝ่ายนายจ้างใช้อันธพาลเข้าคุ้มครองโรงงาน และเกิดการปะทะกับฝ่ายกรรมกรเป็นเหตุให้ นางสาวสำราญ คำกลั่น กรรมกรหญิงอายุ ๑๕ ปี ถูกยิงเสียชีวิต ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่เกิดความรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตในการนัดหยุดงาน

สำหรับขบวนการนักศึกษา การเคลื่อนไหวสำคัญที่สุดในระยะนี้ คือ กรณี ๙ ชาวนา เริ่มต้นจากเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เมื่อฝ่ายตำรวจภูธร ที่จังหวัดลำพูน ได้จับผู้นำชาวนาจังหวัดลำพูน ๘ คน และนักศึกษา ๑ คน ด้วยข้อหามั่วสุมทางการเมือง และทำให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง ศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้เรียกประชุมทันที และตกลงเคลื่อนไหวคัดค้านโดยยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา และขอให้รัฐบาลดำเนินการจับกุมตัวคนร้ายที่สังหารผู้นำชาวนาในขณะนั้น การชุมนุมของฝ่ายนักศึกษามีขึ้นในวันที่ ๕ สิงหาคม ทั้งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ และที่ประตูท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้คำตอบกับฝ่ายนักศึกษาว่า การจับกุมนั้นดำเนินไปตามหลักฐาน จึงไม่อาจปล่อยตัวได้ ดังนั้นการชุมนุมจึงยืดเยื้อต่อไปทั้งที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งต่างก็หยุดเรียนประท้วง การชุมนุมยืดเยื้อมาจนถึงวันที่ ๑๔ สิงหาคม จนเมื่อกรมอัยการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา การชุมนุมจึงสลายลง

จากกระแสการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของกรรมกร ชาวนา และนักศึกษาดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวภาคประชาชนนั้น ยังอยู่ในกระแสสูง

เพราะยังมีการเคลื่อนไหวอื่นๆ ของประชาชนที่เรียกร้องความเป็นธรรมในรอบ ๖ เดือนก่อนวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เช่น การประท้วงของตำรวจคัดค้านการโอนอำนาจปกครองจากตำรวจไปยังฝ่ายพลเรือน การประท้วงของพนักงานการไปรษณีย์โทรเลข เพื่อเรียกร้องให้จัดตั้งกิจการสื่อสารเป็นรัฐวิสาหกิจ การประท้วงของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นเพื่อต่อต้านการแต่งตั้งอธิการบดี การประท้วงของพนักงานรถประจำทางในกรุงเทพฯ ๑๘ บริษัทเพื่อเรียกร้องให้ปรับค่าแรงและสวัสดิการ การประท้วงของนักศึกษาประชาชนพังงาและภูเก็ตเพื่อคัดค้านการย้ายนายธวัช มกรพงษ์จากตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา การที่พรรคการเมืองสังคมนิยมในรัฐสภา ๓ พรรค ได้พยายามผลักดันให้มีการเลิกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์เพราะเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นเครื่องมือของรัฐ ในการคุกคามผู้ที่มีความเห็นต่าง และเห็นว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง การที่กลุ่มนักข่าวนักหนังสือพิมพ์รวมตัวกันเรียกร้องให้ยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๗ ที่ควบคุมหนังสือพิมพ์ และการเคลื่อนไหวของชาวนาเขตแม่เลียงเพื่อประท้วงเหมืองแร่ที่ทำลายสภาพแวดล้อม เป็นต้น

๓. ปฏิกิริยาต่อต้าน

ท่ามกลางการเคลื่อนไหวภาคประชาชนดังกล่าว การต่อต้านคัดค้านอย่างเป็นระบบของกลุ่มอนุรักษนิยมในสังคมไทยก็เกิดขึ้นแล้ว และทวีความรุนแรงเช่นกัน ประเด็นสำคัญที่นำมาสู่การคัดค้านนั้น ก็คือ ความหวาดวิตกว่าผลประโยชน์ของตนจะกระทบกระเทือนจากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยกลุ่มผู้มีอำนาจและกลุ่มอนุรักษนิยมแทนที่จะเห็นว่า การต่อสู้ของประชาชนที่เกิดขึ้นเพราะพวกเขาได้รับความเดือดร้อน กลับใช้ทัศนะที่คับแคบมาพิจารณาว่า การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของประชาชนนั้น เป็นความวุ่นวาย ทำให้สังคมไทยเกิดความไม่เป็นระเบียบ นอกจากนี้ ยังหวาดกลัวแนวโน้มที่ขบวนการนักศึกษาไทยกลายเป็นขบวนการสังคมนิยมมากขึ้น และเมื่อเห็นชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาและเวียดนามที่เกิดขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็ยิ่งก่อให้เกิดความหวาดกลัวทั่วไปว่า สังคมไทยจะประสบกับชะตากรรมเดียวกัน จึงทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมพยายามทุกวิถีทางที่จะสกัดกั้นกระแสนั้น จนในที่สุดสถานการณ์ก็นำมาสู่ความรุนแรง

■ การชุมนุมขับไล่ในกรณีเทมโก้
ประชาชาติ ๒ (๗๒) (๓ เมษายน ๒๕๑๘)

■ นักศึกษาชุมนุมต่อต้าน
สหรัฐอเมริกา *ประชาชาติ*
๒ (๗๓) (๑๐ เมษายน ๒๕๑๘)

■ การชุมนุมของกรรมกรทอผ้าที่
สแตนดาร์ดการ์เมนท์ *จตุรัส*
๑ (๑๐) (๑๖ กันยายน ๒๕๑๘)

ในกรณีของการต่อต้านจักรพรรดินิยมอเมริกา ปรากฏว่า กลุ่มอนุรักษนิยมปฏิกิริยาพยายามที่จะโฆษณาว่า สหรัฐอเมริกาเป็นมหามิตรของไทย เป็นผู้มีบุญคุณ ที่เข้ามาช่วยเหลือไทยให้พ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ การต่อต้านจักรพรรดินิยมอเมริกาจึงเป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผล แต่กลุ่มที่พวกฝ่ายขวาเหล่านี้เห็นว่าเป็นปัญหาก็คือกลุ่มชาวเวียดนามอพยพ ที่หนีภัยสงครามมาลี้ภัยและตั้งถิ่นฐานในภาคอิสาน โดยเฉพาะในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ กลุ่มประชาชนชาวสกลนครราว ๑,๐๐๐ คน ก็รวมตัวกันเรียกร้องให้ขับไล่ชาวเวียดนามกว่า ๗ หมื่นคนออกจากประเทศภายใน ๑ ปี โดยกล่าวหาว่าชาวเวียดนามเหล่านี้ทรยศ นิยมโฮจิมินห์มากกว่ารัฐบาลไทย กระแสการประท้วงขยายไปที่หนองคาย ซึ่งการต่อต้านชาวเวียดนามอพยพขยายตัวเป็นการจลาจล มีการทำลายทรัพย์สินของชาวเวียดนามเสียหายอย่างมาก

ความรุนแรงประการต่อมา ก็คือการจัดตั้งองค์กรอันธพาลฝ่ายขวาเพื่อคุกคามการเคลื่อนไหวของฝ่ายนักศึกษา องค์กรอันธพาลที่ขึ้นชื่อมากก็คือกลุ่มกระทิงแดง[๒] ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากอำนาจรัฐจนเหิมเกริม กรณีที่เห็นได้ชัดคือ การปฏิบัติการเผามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยฝ่ายกระทิงแดงอ้างว่า ระหว่างที่มีการชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในกรณีจับกุม ๙ ผู้นำชาวนาและนักศึกษา เมื่อต้นเดือนสิงหาคมนั้น มีนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ คนหนึ่งซึ่งเป็นฝ่ายอาชีวะถูกนักศึกษาทำร้าย กระทิงแดงจึงต้องยกพวกมาแก้แค้น เป็นที่น่าแปลกใจที่วิทยุยานเกราะของฝ่ายทหารได้ออกข่าวเรื่องนี้ล่วงหน้า โดยอธิบายว่า กระทิงแดงต้องเผาธรรมศาสตร์ เพื่อเป็นการตัดไม้ข่มนาม แต่กลับไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจมาป้องกันรักษาธรรมศาสตร์แต่อย่างใด ซึ่งทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เสียหายอย่างมาก ทรัพย์สินถูกปล้นสะดม และอาคารสถานที่ถูกทำลายหลายแห่ง แต่ทางมหาวิทยาลัย ได้ประกาศให้ฝ่ายนักศึกษาออกจากมหาวิทยาลัยให้หมดเสียก่อนที่กลุ่มกระทิงแดงจะมาถึง จึงเลี่ยงความเสียหายไปได้อย่างมาก

---

[๒]กลุ่มพลังฝ่ายขวาต่างๆ ได้แก่ กลุ่มนวพล, กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน, ชมรมวิทยุเสรี และชมรมแม่บ้าน เป็นต้น โดยกลุ่มเหล่านี้มีความเชื่อร่วมกันว่าขบวนการนักศึกษาที่ก้าวหน้าทั้งหมดเป็นผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์และมีความต้องการทำลายสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังนั้น จึงต้องทำลายพลังของนักศึกษาทุกวิถีทาง โดยกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญคือกระทิงแดง อันมีเจ้าหน้าที่อาวุโสของกองทัพและนักเรียนอาชีวะเป็นกำลังสำคัญ และกระทำความรุนแรงที่อยู่เหนือกฎหมายอยู่หลายครั้ง.

นอกจากนี้ยังมีการใช้ความรุนแรงสังหารผู้นำนักศึกษา ดังจะเห็นได้จากกรณีการถึงแก่กรรมของ นายนิสิต จิระโสภณ นักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และหัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์ *อธิปัตย์* ที่ตกรถไฟถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ ในขณะเดินทางไปยังภาคใต้ เพื่อทำข่าวการประท้วงกรณีเผาจวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งแนวโน้มของข้อมูลหลักฐานต่างๆ ในขณะนั้นมีแนวโน้มว่าจะเป็นการฆาตกรรมมากว่าอุบัติเหตุ

ความรุนแรงต่อมา ก็คือการเข่นฆ่าสังหารผู้นำชาวนาในชนบทอย่างต่อเนื่อง อาจกล่าวได้ว่า จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ มีผู้นำชาวนาถูกสังหารไปแล้ว ๕ คน หลังจากนั้น การสังหารผู้นำชาวนาก็เพิ่มทวี ที่ร้ายแรงมากก็คือ ในวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ คนร้ายก็ได้ยิงนายอินถา ศรีบุญเรือง ประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ภาคเหนือเสียชีวิต เหตุการณ์นี้กลายเป็นชนวนเหตุหนึ่งในการประท้วงกรณี ๙ ชาวนา นั้นคือการเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งดำเนินการหาตัวฆาตกรมาลงโทษ จากนั้น ต่อมาก็คือ เหตุการณ์วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ที่คนร้ายขว้างระเบิดใส่ประชาชนที่ชุมนุมคัดค้านการย้ายนายธวัช มกรพงศ์ ทำให้มีผู้เสียชีวิต ๑๕ คน บาดเจ็บ ๑๗ คน

ไม่เพียงแต่จะมีการสังหารผู้นำนักศึกษาและชาวนาเท่านั้น ฝ่ายอนุรักษนิยมยังได้มีการสร้างกระแสต่อต้านขบวนการนักศึกษา เช่น เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พล.ต.ประมาณ อดิเรกสาร รัฐมนตรีกลาโหม ได้แถลงให้ประชาชนทั้งหมดที่เป็นฝ่ายขวารวมกำลังกันต่อต้านสังคมนิยม นอกจากนี้ยังใส่ร้ายป้ายสีขบวนการนักศึกษา จากการที่มีการออกข่าวว่านักศึกษาออกไปปลุกระดมมวลชนในวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๘ ที่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ทางราชการท้องถิ่นได้ปลุกให้ชาวบ้านจำนวนหนึ่ง บุกมาเผารถและปิดล้อมโรงเรียนบ้านต้นแก้ว ที่เป็นที่จัดการสัมมนาระหว่างกลุ่มครูอาจารย์ นักศึกษา รวมถึงผู้นำชาวนา และได้ขับไล่ผู้ร่วมสัมมนา โดยกล่าวหาว่าเป็นการปลุกระดม จนการสัมมนาต้องยุติกลางคัน จากนั้นก็มีการสร้างกระแสเรื่องนักศึกษาเพื่อปลุกระดมมวลชนทั่วประเทศ และนายเปรม มาลากุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุตรดิตถ์ ก็ได้เริ่มกล่าวหาว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นที่สะสมอาวุธของฝ่ายนักศึกษา เพื่อเตรียมการก่อความวุ่นวาย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า กระแสการจัดงาน ๑๔ ตุลา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์แห่งกระแสของการต่อสู้ของประชาชน และความพยายามในการต่อต้านคัดค้านของกลุ่มอนุรักษนิยมปฏิกิริยา ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ค่อนข้างตึงเครียด และมีการปล่อยข่าวแม้กระทั่งว่า ฝ่าย

นักศึกษาจะฉวยเอางาน ๑๔ ตุลา ที่จัดขึ้น เพื่อก่อความวุ่นวายให้เป็นเหตุการณ์รุนแรงอีกครั้ง แต่ข่าวเช่นนี้ได้รับการปฏิเสธจากฝ่ายขบวนการนักศึกษา และแม้กระทั่งฝ่ายรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

๔. การจัดงาน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘

สำหรับขบวนการนักศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้น นายเกรียงกมล เลาหไพโรจน์ นิสิตคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับตำแหน่งเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย มาตั้งแต่วันที่ ๒๘ มิถุนายน ซึ่งทำให้การนำในขบวนการนักศึกษาเป็นปึกแผ่น เป็นเอกภาพ และมีทิศทางสู่สังคมนิยมชัดเจน ดังนั้น จึงได้มีการแถลงว่า การจัดงาน ๑๔ ตุลาคม ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ จะมีเป้าหมาย ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อเชิดชูจิตใจวีรชน
๒. เพื่อพิทักษ์และสืบทอดเจตนารมย์วีรชน
๓. เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์วีรชน

งาน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘ จึงมีการเตรียมงานหลายด้าน ตั้งแต่การจัดนิทรรศการ การเตรียมการชุมนุมและเดินขบวนเฉลิมฉลองจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปยังบริเวณที่ตระเตรียมงานวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์วีรชนที่สี่แยกคอกวัว การเตรียมงานพิธีกรรมวางศิลาฤกษ์ งานเตรียมการทำหนังสือที่ระลึก และรายการบนเวทีที่หอประชุมใหญ่ธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ ก็คือการที่แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ได้ตระเตรียมการวาดคัทเอาท์ขนาดใหญ่มาแสดง

หนังสือที่ออกในงานเฉลิมฉลอง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ คือ เรื่อง *วีรชนหาญกล้า*[๓] ซึ่งเป็นการรวมรวมประวัติการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษาประชาชนในกรณี ๑๔ ตุลา ที่เป็นระบบระเบียบชัดเจนที่สุดเล่มหนึ่งเท่าที่เคยมีมา นอกจากนั้น ยังมีหนังสืออื่นๆ ออกวางจำหน่ายในโอกาสนี้เป็นจำนวนมาก

---

[๓] ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์งานรำลึกถึงวีรชนคนกล้า ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, *วีรชนหาญกล้า: รำลึกถึงวีรชน ๑๔ ตุลาคม* (กรุงเทพฯ: ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๘).

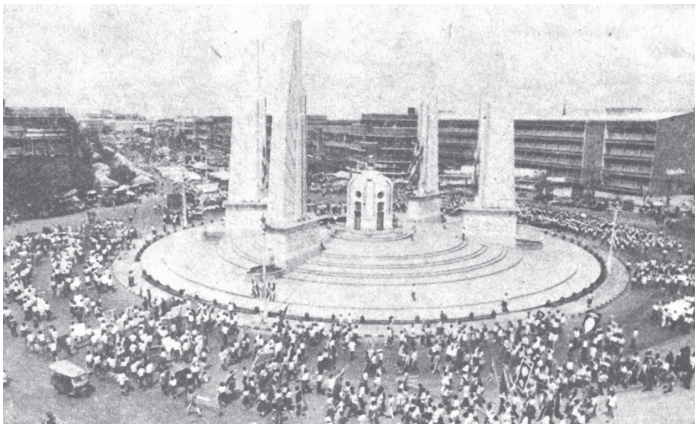

■ ขบวนรำลึก ๑๔ ตุลา เคลื่อนขบวนวนรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย *ประชาชาติ* ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘)

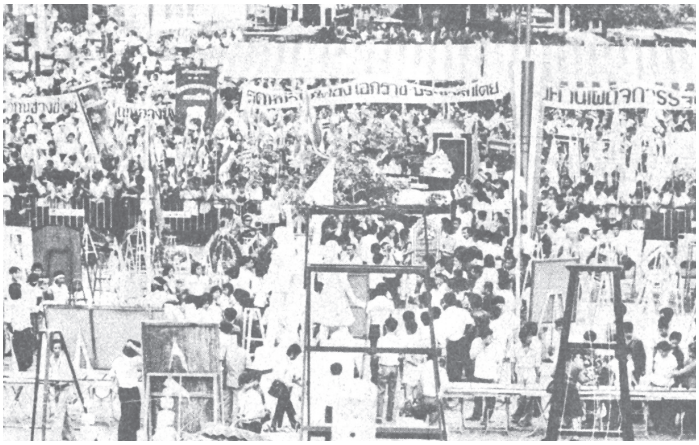

■ ขบวนมาหยุดหน้าพิธี (บริเวณสี่แยกคอกวัว ปัจจุบันคืออนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา) เพื่อวางพวงหรีด *ประชาชาติ* ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘)

การวางคัทเอาท์ขนาดใหญ่ ๔๘ ภาพที่ถนนราชดำเนินกลาง มีขึ้นในวันเสาร์ที่ ๑๒ ตุลาคม ซึ่งเป็นวันเริ่มงานเฉลิมฉลอง ๒ ปี ๑๔ ตุลา ปรากฏว่าในคืนวันนั้น มีกลุ่มต่อต้านพยายามเข้ามาเผาคัทเอาท์บางส่วน แต่ฝ่ายนักศึกษายังคงสามารถที่จะป้องการการทำลายนั้นไว้ได้

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ งานสืบทอดเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา ได้เริ่มขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นประธาน ขณะที่หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนฝ่ายขวา ยังคงพยายามสร้างข่าวว่า จะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในวันที่ ๑๔ ตุลาคม โดยมุ่งหวังที่จะสกัดกั้นมิให้ประชาชนมาร่วมงาน

วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เวลาเช้ามีการจัดพิธีทำบุญตักบาตรที่ถนนราชดำเนิน จากนั้น นักศึกษาประชาชนก็จัดขบวนเฉลิมฉลองจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มายังสี่แยกคอกวัว ซึ่งยังมีนักศึกษาประชาชนมาร่วมนับหมื่นคน ได้มีการวางพวงมาลาสักการะและไว้อาลัยต่อผู้เสียชีวิต จากนั้น สมเด็จพระสังฆราชได้เสด็จมาเป็นประธานวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์ ๑๔ ตุลา โดยมีนายกรัฐมนตรี เป็นผู้กล่าวรายงาน งานพิธี ๑๔ ตุลาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ จึงมีความยิ่งใหญ่ไม่น้อย และงานก็ผ่านไปโดยเรียบร้อยโดยไม่มีเหตุการณ์รุนแรง

อย่างไรก็ตาม อนุสาวรีย์ที่ได้มีการวางศิลาฤกษ์นั้น มิได้มีการสร้างตามเป้าหมาย เพราะเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ในปีต่อมา การก่อสร้างจึงชะงักงัน และบริเวณสี่แยกคอกวัวก็ถูกกลุ่มผู้ค้าสลากกินแบ่งรัฐบาลยึดเป็นสถานที่ทำการค้านานกว่า ๒๐ ปี ฝ่ายประชาชนเพิ่งจะสามารถเอาคืนมาและสร้างเป็นอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ได้สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ นี้เอง

สำหรับงาน ๑๔ ตุลาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้น ยังมีขึ้นในขณะที่ขบวนการนักศึกษายังเห็นอนาคตอันสดใส ในหนังสือ *วีรชนหาญกล้า* ได้สรุปว่าขบวนการนักศึกษาประชาชนกำลังอยู่ในช่วงเติบโต ขณะที่จักรพรรดินิยม ศักดินานิยม และทุนนิยมขุนนางที่เป็นศัตรูกำลังอยู่ในภาวะเสื่อมทรุด สถานการณ์การปฏิวัติในอินโดจีนที่เกิดขึ้นก็เป็นปัจจัยที่เป็นคุณแก่การปฏิวัติในสังคมไทย การต่อสู้ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กับฝ่ายรัฐบาล ชนชั้นปกครองก็เป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำในทางยุทธศาสตร์ ดังนั้น อนาคตของการต่อสู้ยังสดใสฟ้าใหม่นั้นใกล้เข้ามา และแม้ว่าการต่อสู้จะยากลำบากชัยชนะจักต้องเป็นของประชาชนไทยแน่นอน

ทั้งหมดนี้คือเรื่องราวอย่างสังเขปของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เมื่อ ๓๖ ปีก่อน ■

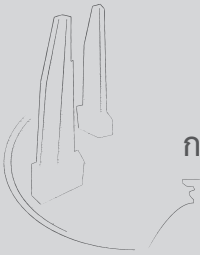

การรำลึก ๑๔ ตุลา ในสถานการณ์การสู้รบที่ปฏิวัติ

ธิกานต์ ศรีนารา*

*นิสิตปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

■ ภาพสหายนั่งรอชมการแสดงดนตรี
ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๐ บริเวณ
สนามบาสเกตบอลประจำค่ายองค์การเขต ๓
พัทลุง ตรัง สตูล *สายลมเปลี่ยนทิศ...*
แต่ดวงจิตมิได้เปลี่ยนเลย

เป็นที่ทราบกันดีว่า กรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์ที่โด่งดังและสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ดังจะเห็นได้จากการที่นับตั้งแต่เหตุการณ์นี้ยุติลง ก็ได้มีหนังสือเกี่ยวกับกรณีนี้ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ออกมามากมายหลากหลายมุมมอง จนทำให้ ๑๔ ตุลา กลายเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่ลงตัวมาถึงจนปัจจุบัน[๑] ความโด่งดังและสำคัญยิ่งของ ๑๔ ตุลา ยังถูกทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีกเมื่อเหตุการณ์นี้ถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ในปี ๒๕๔๔ ชื่อ "๑๔ ตุลา สงครามประชาชน" โดยผู้กำกับภาพยนตร์ผู้มีชื่อเสียงอย่างบัณฑิต ฤทธิ์ถกล และได้รับเสียงตอบรับจากประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวางทั้งในแง่ลบและบวก[๒] ไม่เพียงเท่านั้น ประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ยังถูกนำไปบรรจุเข้าเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของหนังสือเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาอีกด้วย ยังไม่นับว่าได้มีการจัดงานรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ขึ้นทุกๆ ปี และการจัดงานรำลึกครั้งยิ่งใหญ่ครบรอบ ๒๕ ปี และ ๓๐ ปี รวมถึงการจัดสร้างอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ที่บริเวณสี่แยกคอกวัวอีกด้วย ทั้งหลายทั้งปวงนี้ยืนยันว่า จนถึงปัจจุบันนี้ความทรงจำเกี่ยวกับ ๑๔ ตุลา ยังคงถูกให้ความสำคัญและถูกผลิตซ้ำอยู่อย่างต่อเนื่อง

เป็นความจริงที่ว่า ในรอบหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการจัดงานรำลึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา กันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดงานที่

---

[๑] ดูรายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาของการเขียนประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ได้ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลาฯ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔-๒๙.

[๒] ธิกานต์ ศรีนารา, "ความขัดแย้งทางความคิดในขบวนการคอมมิวนิสต์ไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๕" (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีการจัดงานรำลึกที่อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ อยู่ทุกๆ ปี มีการแสดงปาฐกถาโดยนักวิชาการที่มีชื่อเสียง เช่น ธงชัย วินิจจะกูล, เกษียร เตชะพีระ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เป็นต้น และถูกนำไปจัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มเล็กๆ ออกเผยแพร่ต่อสาธารณะวงกว้าง ซึ่งทำให้การจัดงานรำลึกหรือการแสดงการรำลึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ โดยตัวของมันเองได้กลายเป็น "ประวัติศาสตร์" ไปแล้วเช่นกัน แต่น่าเสียดายที่จนถึงปัจจุบันนี้ วงการประวัติศาสตร์ไทยก็ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์การจัดงานรำลึก ๑๔ ตุลา อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม, เมื่อนึกย้อนความทรงจำกลับไปถึงการจัดงานรำลึกหรือการแสดงการรำลึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ที่ผ่านมาหลายครั้งๆ อย่างคร่าวๆ ก็จะพบว่า แทบจะไม่มีใครรู้หรือมีคนรู้น้อยมากว่า ในระยะสองสามปีภายหลังเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งสังคมไทยอยู่ภายใต้การปกครองของทหารและภายใต้บรรยากาศที่การรวมกลุ่มแสดงความคิดเห็นทางการเมืองทุกรูปแบบ, รวมทั้งการแสดงการรำลึกถึง ๑๔ ตุลา ในรูปแบบต่างๆ, เป็นสิ่งต้องห้ามนั้น ได้มีกิจกรรมรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา ปรากฏขึ้นในอีกที่หนึ่ง นั่นคือ ในฐานที่มั่นปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.)

บทความชิ้นนี้ ต้องการเสนอ "หลักฐานใหม่" เกี่ยวกับการแสดงการรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา "ในสถานการณ์สู้รบที่ปฏิวัติ" หรือ ฐานที่มั่นของ พคท. ของนักศึกษาและปัญญาชนที่เข้าไปร่วมการปฏิวัติกับ พคท. ในเขตป่าเขา หลักฐานเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของบทความ, บทกวี, กลอน, คำประกาศ, คำแถลง, บทสัมภาษณ์ และเพลง ซึ่งตีพิมพ์อยู่ในวารสาร, จุลสาร หรือนิตยสารรายเดือนหรือรายสองเดือนที่ถูกจัดทำขึ้นในเขตป่าเขาโดยนักศึกษาและปัญญาชน[๓] การพิจารณา "หลักฐานใหม่" เหล่านี้ จะทำให้เราได้เห็นว่า ทั้ง พคท., นักศึกษา และปัญญาชนในช่วงหลังกรณี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น ไม่เพียงแสดงการ "รำลึก" ถึงกรณี ๑๔ ตุลา ในฐานะเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยเหตุการณ์หนึ่งที่ควรต้องรำลึกถึงอย่างเป็น "งานประจำ" เท่านั้น แต่พวกเขายังได้ "ตีความใหม่" และ "ใช้" กรณี ๑๔ ตุลา เป็นเครื่องมือในการสร้างแรงบันดาลใจทางการเมือง, สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสร้างความเกลียดชังต่อศัตรูทางการเมืองให้กับสมาชิกภายในขบวนการของพวกเขาด้วย[๓]

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑-๒.

[๓]ดูในการอ้างอิงข้อความของบทความนี้ จะคงรูปแบบอัขรวิธีตามต้นฉบับ อันอาจไม่ตรงตามอักขรวิธีมาตรฐานในปัจจุบัน.

การรำลึก ๑๔ ตุลา ฯ ในวารสารปฏิวัติของ พคท.

ในเดือนตุลาคมของทุกปี, ขณะที่บรรยากาศทางการเมืองในเขตเมืองเต็มไปด้วยความตึงเครียดเงียบงันเนื่องจากรัฐบาลห้ามทำกิจกรรมทางการเมืองทุกรูปแบบ, ในเขตป่าเขากลับมีการจัดกิจกรรมเพื่อรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และกรณี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยนักศึกษาและปัญญาชนที่เข้าป่าหลังกรณีนองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสัมมนาทางวิชาการเพื่อทำการศึกษาทบทวนชำระกรณี ๑๔ ตุลาอย่างจริงจัง เช่น การจัดการประชุมสัมมนาเพื่อสรุปบทเรียนกรณี ๑๔ ตุลาที่บริเวณฐานที่มั่นจังหวัดน่านในเดือนกันยายน ๒๕๒๑[๔] การจัดงานเวทีวัฒนธรรมที่มีการอ่านบทกวี แสดงดนตรี กล่าวคำปราศัย และแสดงละครไปจนถึงการตีพิมพ์วารสารหรือนิตยสารเพื่อแสดงการรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลาโดยตรง เช่น ในเดือนกันยายน ๒๕๒๒ มีการตีพิมพ์นิตยสาร *สามัคคี* ฉบับ "รำลึกเดือนตุลา" ซึ่งในฉบับเดียวกันมีบทความชื่อ "เหตุการณ์ ๑๔ ต.ค."[๕] ในเดือนตุลาคม ๒๕๒๑ กองบรรณาธิการนิตยสาร *ดาว* แสดงการรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา ไว้ในบท "เกริ่นนำ" ประจำฉบับว่า

> *'ดาว'* ยุคปรับปรุงฉบับที่สาม...ราย ๒ เดือน...เดือนตุลาคม - เดือนแห่งการต่อสู้เพื่อสิทธิประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา นักเรียน และประชาชนชาวไทย
>
> เราขอสดุดีวีรชนผู้หาญกล้า ๑๔ และ ๖ ตุลา คนหนึ่งล้มอีกสิบคนจะเข้าหนุน เราจักชูธงรักชาติ รักประชาธิปไตยของวีรชน ๑๔ และ ๖ ตุลาฯ ให้สูงเด่นยิ่งขึ้น
>
> เมื่อคิดถึงจิตใจที่องอาจกล้าหาญของวีรชน ๑๔ และ ๖ ตุลาฯ ทำให้เราตัดสินใจที่จะฝ่าฟันต่อไป แม้ว่าจะขาดปัจจัยที่จำเป็น ขาดประสบการณ์ก็ตาม[๖]

---

[๔] สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "การชำระประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง* (กรุงเทพฯ: ๖ ตุลารำลึก, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕-๘๙.

[๕] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๖๙, เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง "เหตุการณ์ ๑๔ ต.ค," *สามัคคี* ๑ (๓) (กันยายน ๒๕๒๒: ฉบับ "รำลึกเดือนตุลา"): ๖-๑๖.

[๖] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๑๙/๒, เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, *ดาว* (ตุลาคม ๒๕๒๑): ๒.

ขณะที่ *ตะวันแดง* ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๒ ตีพิมพ์บทนำชื่อ "ภารกิจยังไม่สิ้นสุด" ประกาศว่า

> จิตใจที่องอาจกล้าหาญ ไม่กลัวตายของวีรชน ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา จักได้รับการสืบทอดตลอดไป ถึงแม้ว่า วีรชนเหล่านั้นจะได้จากพวกเราไปแล้ว แต่อุดมการของพวกเขาก็ไม่ได้ตายไปด้วย ภารกิจต่อสู้เพื่อเอกราช ประชาธิปไตย และการกินดีอยู่ดียังไม่สิ้นสุด จักรพรรดินิยมอเมริกา และพวกชนชั้นปกครองที่เป็นลูกสมุน ยังคงดำเนินการกดขี่ขูดรีดประชาชนต่อไปอย่างไม่รามือ[๗]

เช่นเดียวกัน บรรณาธิการ *ธารธรรม* ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๑ แถลงว่า "*ธารธรรม* ฉบับนี้เราจัดทำขึ้นเพื่อรำลึกถึงวีรชนและการต่อสู้ของเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ใน "เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาอันยิ่งใหญ่" และ "กรณีนองเลือด ๖ ตุลา"[๘] ในเดือนตุลาคม ๒๕๒๒ กองบรรณาธิการ *เปลวเทียน* (ฉบับ "จะก้าวตามรอยเพื่อนเดือนตุลา") ตีพิมพ์บทนำประจำฉบับชื่อ "สืบทอดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ยืนหยัดต่อสู้เพื่อประชาชนจนถึงที่สุด"[๙] และในเดือนตุลาคม ๒๕๒๒ กองบรรณาธิการ *รุ่งอรุณ* แสดงการรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา ไว้ในบทนำที่ชื่อ "เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา และจิตใจ ๖ ตุลา ปลุกเร้าใจเราตลอดกาล"[๑๐] เป็นต้น

---

[๗] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๒๒/๑ เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง "ภารกิจยังไม่สิ้นสุด," *ตะวันแดง* ๓ (ตุลาคม ๒๕๒๒): ๖-๗.

[๘] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๒๙.๕/๓, เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, *ธารธรรม* ๒ (๑) (ตุลาคม ๒๕๒๑): ๔๕.

[๙] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๓๕/๖ เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง "สืบทอดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ยืนหยัดต่อสู้เพื่อประชาชนจนถึงที่สุด," *เปลวเทียน* ๑ (๑๑) (ตุลาคม ๒๕๒๒: ฉบับ "จะก้าวตามรอยเพื่อนเดือนตุลา"): ๓.

[๑๐] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๕๔/๒ เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง "เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาและจิตใจ ๖ ตุลา ปลุกเร้าใจเราตลอดกาล," *รุ่งอรุณ* ๑ (๓) (ตุลาคม ๒๕๒๒): ๒.

■ นิตยสาร *อธิปัตย์* และ *ตะวันแดง* ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) *บนเส้นทางภูบรรทัด*

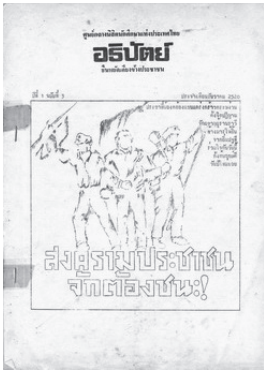

รำลึก ๑๔ ตุลา ในรูป "บทความ"

การรำลึก ๑๔ ตุลา ในรูปแบบของบทความนั้นมีอยู่หลายชิ้น โดยทุกชิ้นจะมีลักษณะร่วมกันคือยืนยันให้ยกย่องกรณี ๑๔ ตุลา ที่ "จิตใจ" หรือ "เจตนารมณ์" ไม่ใช่ในฐานะ "แนวทาง" ตามที่ ผิน บัวอ่อน เคยเสนอ[๑๑] และทุกชิ้นจะพยายามเชื่อมโยง ๑๔ ตุลา (และ ๖ ตุลา) เข้ากับเป้าหมายในการปฏิวัติของ พคท. ผ่านคำอธิบายที่ว่า "เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา" เป็น "เจตนารมณ์ที่คัดค้านเผด็จการ เรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งเนื้อแท้ของเจตนารมณ์ดังกล่าวก็เกี่ยวพันกับการคัดค้านจักรพรรดินิยมและอิทธิพลศักดินา" ของ พคท. ตัวอย่างเช่น บทความของ อยุทธ์ นรานุภาพ ชื่อ "ตุลาประชาธิปไตย - การปฏิวัติประชาธิปไตย ระบอบประชาธิปไตย และสิทธิประชาธิปไตย" ในนิตยสาร *ทิศทาง* ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๓ ที่อธิบายว่า

> ๑๔ ตุลา เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขานรับความเรียกร้องต้องการร่วมกันของประชาชนไทยทั่วทั้งประเทศที่ปรารถนาประชาธิปไตย ๖ ตุลา เป็นผลงานของกลุ่มปกครองกระหายเลือดที่ทำลายประชาธิปไตย
>
> . . .
>
> **เจตนารมณ์ '๑๔ ตุลา' และ '๖ ตุลา'** คือ เจตนารมณ์ที่คัดค้านเผด็จการ เรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งเนื้อแท้ของเจตนารมณ์ดังกล่าวก็เกี่ยวพันกับการคัดค้านจักรพรรดินิยมและอิทธิพลศักดินา. ภารกิจเพื่อเอกราชประชาธิปไตยที่คนรุ่นก่อนดำเนินมาเป็นลำดับยังไม่บรรลุ. เลือดของวีรชนเดือนตุลาเรียกร้องให้เราคนรุ่นปัจจุบันมีหน้าที่ต้องไปบรรลุให้จงได้[๑๒]

ในเดือนตุลาคม ปี ๒๕๒๒ เพื่อแสดงการรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ผู้จัดทำนิตยสาร *ดาวเหนือ* ได้จัดพิมพ์ *ดาวเหนือ* ฉบับ "ปักใจสืบทอด

---

[๑๑]สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "การชำระประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, หน้า ๕๒-๕๙.

[๑๒]หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๒๖/๓ เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เรื่อง "ตุลาประชาธิปไตย-การปฏิวัติประชาธิปไตย ระบอบประชาธิปไตย และสิทธิประชาธิปไตย," *ทิศทาง* ๑ (๑๐) (ตุลาคม ๒๕๒๓): ๑๑, ๒๒.

เจตนารมย์วีรชน ๑๔-๖ ตุลา"[๑๓] ออกเผยแพร่ภายในขบวนปฏิวัติ โดยที่ข้อเขียนส่วนใหญ่ในเล่มล้วนแต่เกี่ยวข้องกับ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ทั้งสิ้น เช่น บทไว้อาลัย, บทนำ, รวมทั้งบทความ "ศึกษา ๑๔ ตุลา" และ "ความคิดเห็นเพิ่มเติม" ของ ประภา น้อมจิต เป็นต้น ใน "บทไว้อาลัย" ผู้เขียนได้พยายามทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงความเกี่ยวพันระหว่างกรณี ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ในฐานะ "จิตใจ" แห่งการต่อสู้เพื่อ "เอกราช รักประชาธิปไตย คัดค้านเผด็จการ" ที่ควรจะต้องนำเอา "ไปยืนหยัดทั่วทั้งขบวนการปฏิวัติของเรา เพื่อจะสามัคคีมวลชนเรือนแสน เรือนล้าน ไปทำการปฏิวัติ"

> ดอกผลจากการต่อสู้ ๑๔ ตุลาคม ได้บุกเบิกสถานการณ์ของฝ่ายประชาชนให้ก้าวรุดหน้าไปอีกก้าวหนึ่ง จิตใจ ๑๔ ตุลาคมที่กล้าต่อสู้ได้หยั่งรากลึกลงไปในหัวใจของผู้รักชาติรักประชาธิปไตยทั้งมวล กระแสการเคลื่อนไหวของประชาชนขยายขอบเขตออกไปกว้างขวางขึ้น หน้ากากอันเลวร้ายของชนชั้นปกครองไทยถูกกระชากออกมาอย่างล่อนจ้อน ยิ่งขบวนการของประชาชนเติบใหญ่ขึ้นเท่าใด บัลลังค์เลือดของชนชั้นปกครองก็ง่อนแง่นลงทุกวัน ชนชั้นปกครองปฏิกิริยาฟาสซิสต์จึงก่อกรณีนองเลือด ๖ ตุลาคมขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อหวังทำลายดอกผลการต่อสู้ของประชาชนให้สิ้นซาก
>
> . . .
>
> จิตใจ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา คือ จิตใจที่รักเอกราช รักประชาธิปไตย คัดค้านเผด็จการ อย่างถึงที่สุด กล้าต่อสู้ กล้าเสียสละ ไม่กลัวความยากลำบาก ไม่กลัวตาย จิตใจเช่นนี้ ได้ถูกนำไปยืนหยัดตอกย้ำในการเคลื่อนไหวทั้งภายในและภายนอกประเทศ เกียรติภูมิการต่อสู้ของประชาชนเรายิ่งสูงส่งและไม่มีวันตายไปจากจิตใจของทุกคน มีแต่เราจะต้องนำเอาจิตใจ ๑๔ และ ๖ ตุลาคมไปยืนหยัดทั่วทั้งขบวนการปฏิวัติของเรา เพื่อจะสามัคคีมวลชนเรือนแสน เรือนล้าน ไปทำการปฏิวัตินั่นเอง
>
> จิตใจ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา จงเจริญ[๑๔]

---

[๑๓] คำว่า "เจตนารมย์" สะกดตามต้นฉบับเดิม.

[๑๔] "บทไว้อาลัย," *ดาวเหนือ* ๑ (๔-๕) (ตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๒๒), หน้าพิเศษ.

ในเดือนตุลาคม ๒๕๒๒ เพื่อแสดงการรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลาคม *อธิปัตย์* นอกจากจะตีพิมพ์บทกวีเกี่ยวกับกรณี ๑๔ ตุลาคมชื่อ "มหาตุลารำลึก"[๑๕] แล้ว ยังได้ตีพิมพ์บทความของ "ฝ่ายการเมือง ศนท." เรื่อง "ย้อนมอง ๑๔ ตุลาคม: การต่อสู้ที่ยิ่งใหญ่ของประชาชนไทย" ด้วย "ฝ่ายการเมือง ศนท." อธิบายว่า กรณี ๑๔ ตุลา "เป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์การพัฒนาของประวัติศาสตร์" นั่นคือ

> การต่อสู้กรณี ๑๔ ตุลาคม เป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เมื่อมีการกดขี่ของชนชั้นปกครอง เมื่อมีการกดขี่ของชนชั้นปกครองก็จะต้องมีการดิ้นรนต่อสู้ของอีกชนชั้นที่ถูกปกครอง เมื่อการต่อสู้นี้ดำเนินไปถึงระดับที่แน่นอนหนึ่ง ก็มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรุนแรงเข้าแก้ปัญหา การต่อสู้ของผู้ถูกกดขี่นี่แหละที่เป็นมูลเหตุของการพัฒนาสังคม
>
> การเคลื่อนไหวกรณี ๑๔ ตุลาคมก็เช่นกัน เป็นการสะท้อนออกของประชาชนอย่างรวมศูนย์ที่ไม่สามารถทนอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลที่ปฏิกิริยาต่อไปได้ ดังนั้น การเกิดขึ้นของเหตุการณ์นี้จึงไม่ใช่เรื่องบังเอิญหรือเกิดขึ้นอย่างลอยๆ แต่เป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์การพัฒนาของประวัติศาสตร์
>
> เราระลึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมด้วยความภาคภูมิใจในเกียรติประวัติการต่อสู้อันยิ่งใหญ่และเสียสละของประชาชนไทย ภารกิจในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยอย่างแท้จริงของประชาชนและวีรชน ๑๔ ตุลาคมที่หลั่งเลือดพลีชีพไปอย่างมีเกียรติได้ตกอยู่บนบ่าของพวกเราที่ยังอยู่ จิตใจ ๑๔ ตุลาคมที่กล้าต่อสู้กล้าเสียสละจะได้รับการเชิดชูสืบทอดตลอดไป การต่อสู้ของมวลมหาประชาชนไทยนั้นไม่มีอะไรมาหยุดยั้งได้ เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคมจะต้องปรากฏเป็นจริง ประเทศไทยใหม่ที่มีเอกราชประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จะต้องปรากฏขึ้นอย่างแน่นอน[๑๖]

ควรกล่าวด้วยว่า ใน *อธิปัตย์* ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๒ นี้ ยังมีข้อเขียนเกี่ยวกับกรณี ๑๔ ตุลา อีก ๒ ชิ้น นั่นคือ "๑๔ ตุลาคมและกองทัพ

---

[๑๕] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๗๙/๑๐ เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เรื่อง "มหาตุลารำลึก," *อธิปัตย์* ๓ (๒๕) (ตุลาคม ๒๕๒๒): ๗.

[๑๖] ฝ่ายการเมือง ศนท., "ย้อนมอง ๑๔ ตุลาคม: การต่อสู้ที่ยิ่งใหญ่ของประชาชนไทย," *อธิปัตย์* ๓ (๒๕) (ตุลาคม ๒๕๒๒): ๑๓.

วัฒนธรรมอันเกรียงไกร” ในคอลัมน์ “ศิลปวรรณกรรม”[๑๗] เขียนโดย เสถียร จันทิมาธร ส่วนอีกชิ้นอยู่ในคอลัมน์ “อธิปัตย์ ทัศนะ” เขียนโดย จาตุรนต์ ฉายแสง ซึ่งอธิบายว่า

> วันมหาปิติ ๑๔ ตุลาคมในสายตาของเราคือวันที่ประชามหาชนผู้ไม่อาจทนอยู่เยี่ยงทาสได้ต่อไป ลุกขึ้นมาสำแดงกำลังประกาศเจตนารมณ์เพื่อเอกราช ประชาธิปไตย และความเป็นธรรมของตน การปราบปรามที่เหี้ยมโหดของชนชั้นปกครองปฏิกิริยาก็ไม่อาจกดขวัญประชาชนลงได้ ประชาชนกลับเชิดชูจิตใจกล้าต่อสู้ กล้าเอาชนะ ไม่กลัวเสียสละยืนหยัดต่อสู้จนกลุ่มถนอม - ประภาสถูกขับไล่ออกไป การต่อสู้ในครั้งนั้นได้ช่วงชิงสิทธิประชาธิปไตยมาให้ประชาชนในระดับหนึ่ง แต่อำนาจการปกครองก็ยังคงอยู่ในมือของพวกนายทุนใหญ่ ศักดินาใหญ่ต่อไป[๑๘]

รำลึก ๑๔ ตุลา ใน “บทกวี” / “กลอน” / “กวีนิพนธ์”

ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๐ *อธิปัตย์* ได้ตีพิมพ์ “กวีนิพนธ์” ของประเสริฐ จันดำ ชื่อ “เจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลาคม และวีรชน ๖ ตุลาคม จงเจริญ” ซึ่งมีเนื้อหาแสดงการยกย่องเชิดชู “เจตนารมณ์วีรชน” ๑๔ ตุลา, แสดงความโกรธแค้นต่อ “ชนชั้นปกครอง” ที่ก่อกรณีนองเลือด ๖ ตุลา และปลุกเร้าผู้คนให้ร่วมกันสืบทอด “เจตนารมณ์” ของ ๑๔ และ ๖ ตุลา ต่อไป โดยการเข้าร่วมการปฏิวัติภายใต้การนำของ พคท. อย่างเต็มที่ ดังนี้

โคลง ๕ พัฒนา

ลูกไทยสู้	โจรพาล
ฮึกเหิมหาญ	แกว่นกล้า
มันซมซาน	ซกซก
บอดบวมบ้า	หดหัว (หุยฮา)

---

[๑๗]เสถียร จันทิมาธร, “๑๔ ตุลาคมและกองทัพวัฒนธรรมอันเกรียงไกร,” *อธิปัตย์* ๓ (๒๕) (ตุลาคม ๒๕๒๒): ๔๙-๕๓.

[๑๘]“อธิปัตย์ ทัศนะ,” *อธิปัตย์* ๓ (๒๕) (ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕๔.

ภุชงคปบาตฉันท์

คะครืนคลื่นประชาชน ก็อึงอลและเกรียงไกร
เผด็จการดุดันใด บ อาจต้าน บ ทานแรง
ตุลามาศประกาศนาม มิครั่นคร้ามขยาดแหยง
จะหลั่งเลือดดุเดือดแดง ถลันสู้ทะลวงตี
มนุษย์โหดทุเรศห่า นะเข่นฆ่าประชาชี
คนเราก็ยอมพลี บ เสียดายและตายแทน
อุดมการวะวาวงาม นิยมยามมุตามแผน
ประสานสู้นะหมื่นแสน ประมวลมากมหาศาล
ตุลาคมก็เวียนมา จะยาตรา ท กล้าหาญ
วนาแน่นประชาชาญ ลุนาคร ณ บัดดล

กาพย์ยานี ๑๑

อาวรณ์อาลัยหา ซึ้งศรัทธาวีรชน
สิบสี่ตุลาพ้น มาถึงหกตุลาตาม
อ้ายโจรมหาโจร จักรพรรดินิยมทราม
เข่นฆ่าและคุกคาม มันสมคบศักดินา
บอดบามไร้ความคิด อวดอ้างสิทธิ์อันใดมา
ปราบปรามปวงประชา และลูกไทยเลือดหลั่งนอง
ขุนศึกอันธพาล พวกเผดผีมันลำพอง
ฆ่าคนเป็นก่ายกอง ไม่นานดอก – ให้คอยดู
นักรบแห่งป่าดง ได้จับปืนขึ้นยืนชู
มั่นใจโค่นพวกสู ให้ฉิบหาย ให้ฉิบหาย

กลอนแปด

ขอเดินตามรอยเลือดวีรชน ประกาศตนต่อสู้ไม่ขาดสาย
เข้าสืบทอดเจตนารมณ์ท้าทาย พวกมันต้องพังทะลายไม่พอมือ
หมื่นนักสู้แสนนักรบล้านคนกล้า ร้อยภูเขาพันป่าสะท้านอื้อ
เมื่อกองทัพประชาชนเราลุกฮือ ศัตรูใดจักหือมาต้านทาน
ขอบอกกล่าวทั่วกันในวันนี้ มวลประชาทุกถิ่นที่ผู้กล้าหาญ
ถึงคราวเรามุ่งมั่นประจันบาน โค่นสังคมสามานย์กันเถิดเรา
โค่นศัตรูหมาพาลกันเถิดเรา โค่นศัตรูสามตัวกันเถิด - เทอญ[๑๙]

---

[๑๙]หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๗๙/๑ เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง “เจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลาคม และวีรชน ๖ ตุลาคม จงเจริญ,” *อธิปัตย์* ๑ (๒) (พฤศจิกายน ๒๕๒๐): ๓๖-๓๗.

ขณะที่จุลสาร *ดาว* ฉบับประจำเดือนตุลาคม ๒๕๒๑ ก็ตีพิมพ์ "กลอน" ของ "ดอกจาน ใบแหน" ที่เขียนขึ้นเพื่อ "รำลึกวีรกรรมของวีรชน ๑๔ และ ๖ ตุลาฯ" ดังนี้

อา...
สูญชีพใช่สิ้นชาติ วีรชน
เลือดหลั่งดั่งลามลน ลุกไหม้
ไฟธรรมประจำวัน เวียนวาด
เวียนวาดประกาศให้ โลกรู้ ชูธรรม

บา...
ชีพดับ อุดมการยังกู่ก้อง
ร่ำร้อง ร่ำเรียกหาไป่ซาสูญ
เลือดหลั่ง ร่างยิ่งล้มยิ่งเกื้อกูล
ยิ่งเพิ่มพูน พลังเติบสืบต่อไป

ธงชัย ชูไสววะไวพริ้ว
ริ้วริ้ว ร้อยมือเทิดชูเชิดให้
ธงธรรม ประจำเรียงเด่นเกรียงไกร
คือจิตใจ วีรชนกล้า ตุลาคม

จิตใจ วีรชนกล้า ตุลาคม
โอ้... วีรชนกล้า ตุลาคม

ชีพนี้พลีมอบให้ มวลชน
ถมร่างวางแทนหน จรัสจ้า
ทูนธรรมเทิดค่าคน เคียงคู่ โลกนา
เคียงคู่วีรภาพกล้า กาจกล้า วีรชนฯ

ใช่! วีรภาพกล้า กาจกล้า วีรชน
บา... กาจกล้า วีรชน

รำลึกวีรกรรมของวีรชน ๑๔ และ ๖ ตุลาฯ
รจนาโดย ดอกจาน ใบแหน
(ในนามหนังสือ *"ดาว"*)[๒๐]

---

[๒๐]หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๑๙/๒, เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, *ดาว* (ตุลาคม ๒๕๒๑): ๑.

รำลึก ๑๔ ตุลา ด้วย "เพลง"

นอกจากบทกวีแล้วก็ยังมีการรำลึก ๑๔ ตุลา ในรูปแบบของ "เพลง" ด้วย เช่น ในนิตยสาร *สามัคคี* ฉบับเดือนกันยายน ๒๕๒๒ (ฉบับ "รำลึกเดือนตุลา") มีการตีพิมพ์เพลง "สิบสี่ตุลา," "แด่วีรชน" และ "สดุดี วีรชน ๑๔ ตุลา"[๒๑] ขณะที่นิตยสาร *ดาว* ฉบับเดือนตุลาคม ๒๕๒๑ มีการตีพิมพ์เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ๑๔ ตุลา ๓ เพลง ได้แก่ เพลง "สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา" เพลง "สิบสี่ตุลา" และ เพลง "ขบวนการ ๑๔ ตุลา" เนื้อหาของเพลง "สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา" มีดังนี้

สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา

วีรชนเลือดเข้มข้นด้วยรักชาติ
สู้ทรราชมุ่งกู้ชาติอย่างอาจหาญ
ฝ่าห่ากระสุนหนุนเนื่องเป็นสายธาร
เผด็จการไม่อาจต้านพลังร่วมสามัคคี

วิญญาณรักอิสระตราตรึงจิต
อำนาจฟาสซิสต์ หมายมุ่งพิชิตไม่เคยถอยหนี
เลือดแดงรินไหลทาทาบอาบปฐพี
เกียรติเกริกก้องทั่วธรณีเสียงสดุดีกังวาน

ประวัติศาสตร์ของชาติไทยจารึกไว้
สิบสี่ตุลา... วันยิ่งใหญ่เลือดไทยกล้าหาญ
สืบทอดจิตใจเทอดทูนอุดมการ
เพื่อเอกราชยืนนาน ประชาธิปไตยคงไว้คู่แผ่นดิน[๒๒]

รำลึก ๑๔ ตุลา ในบทสัมภาษณ์ของผู้นำนักศึกษา

การรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา ไม่เพียงแต่แสดงออกในรูปแบบของกวี, เพลง, บทความ เท่านั้น แต่ยังแสดงออกในรูปแบบของบทสัมภาษณ์บุคคลที่

---

[๒๒]หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๑๙/๒, เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, *ดาว* (ตุลาคม ๒๕๒๑): ๑.

มีชื่อเสียงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสัมภาษณ์บุคคลที่เคยเป็นผู้นำนักศึกษาที่มีชื่อเสียงอยู่ในช่วงระหว่างหลังกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ - ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อย่าง เกรียงกมล เลาหไพโรจน์ อดีตเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ปี ๒๕๑๘ และรักษาการเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ในสถานการณ์สู้รบที่ปฏิวัติ ที่ตั้งขึ้นในช่วงหลังกรณี ๖ ตุลาคม และ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล อดีตผู้นำนักศึกษาในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

ในกรณีของ เกรียงกมล เลาหะไพโรจน์ เป็นการให้สัมภาษณ์ต่อหนังสือพิมพ์ *อธิปัตย์* เกี่ยวกับการที่รัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ ร่วมกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์นำเอาที่ดินบริเวณตึก กตป. เดิมที่เคยกำหนดจะเป็นสถานที่สร้างอนุสาวรีย์วีรชน ๑๔ ตุลาคม ไปทำเป็นอาคารพาณิชย์ ทั้งๆ ที่ในปี ๒๕๑๘ ได้มีการจัดงานรำลึกวันครบรอบ ๒ ปี เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม และสมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้นได้เสด็จไปวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์ ๑๔ ตุลาคม เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในบางตอนเกรียงกมล กล่าวว่าที่ชนชั้นปกครองทำเช่นนั้นก็เพราะ “พวกเขาอยากลบวีรภาพที่ยิ่งใหญ่ของประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมให้หมดไปจากประวัติศาสตร์ด้วยซ้ำ” ต่อไปนี้เป็นบทสนทนาระหว่างเขากับหนังสือพิมพ์ *อธิปัตย์*

อธิปัตย์ รู้สึกอย่างไรต่อการที่รัฐบาลขุนศึกเกรียงศักดิ์ จะเอาที่ซึ่งเตรียมสร้างอนุสาวรีย์วีรชน ๑๔ ตุลาคม ไปทำเป็นอาคารพาณิชย์

เกรียงกมล ผมรู้สึกว่ารัฐบาลเกรียงศักดิ์ กำลังย่ำยีจิตใจนักศึกษาประชาชนอย่างมาก พวกเขากำลังท้าทายพลังประชาชน

อธิปัตย์ อะไรทำให้เขากล้าทำถึงเพียงนั้น

เกรียงกมล ที่จริงแล้วเขาทำเช่นนั้นเพราะความกลัวมากกว่ารัฐบาลเกรียงศักดิ์เกลียดชังและหวาดกลัวพลังประชาชน.

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมที่ยิ่งใหญ่ได้ส่งผลสะเทือนอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางแก่การต่อสู้ของประชาชนไทย. วีรกรรมของวีรชน ๑๔ ตุลาคม เป็นที่สะเทือนใจ และประทับอยู่ในความทรงจำของประชาชนไทยทุกคน ประชาชนต้องการให้สร้างอนุสาวรีย์วีรชน ๑๔ ตุลาคม แต่ชนชั้นปกครองที่ขายชาติกดขี่ปราบปรามประชาชนไม่ได้ต้องการเช่นนั้น พวกเขาอยากลบวีรภาพที่ยิ่งใหญ่ของ

ประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมให้หมดไปจากประวัติศาสตร์ด้วยซ้ำ.

อธิปัตย์ ทำไมเขาหวาดกลัวพลังประชาชน.

เกรียงกมล พวกเขากลัวพลังประชาชนมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว. เพราะถ้าประชาชนยิ่งลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเอกราช ประชาธิปไตย และความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้นเท่าใด บัลลังก์ที่เกรอะกรังไปด้วยเลือดเนื้อของประชาชนของพวกเขาก็จะยิ่งสั่นคลอนมากเท่านั้น. พวกเขากลัวว่าถ้าปล่อยให้มีการสร้างอนุสาวรีย์ก็จะเป็นสิ่งที่ปลุกเร้าให้ประชาชนกล้าลุกขึ้นมาต่อสู้กับพวกเขามากยิ่งขึ้น รัฐบาลเกรียงศักดิ์กลัวแม้กระทั่งรูปปั้นของวีรชน.

อธิปัตย์ ดูเหมือนว่าอนุสาวรีย์วีรชน ๑๔ ตุลาคมจะถูกขัดขวางมาแต่ต้น.

เกรียงกมล ความจริงประชาชนได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะสร้างอนุสาวรีย์วีรชนนับแต่หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมเป็นต้นมา โดยกำหนดสถานที่ไว้สองแห่งคือ บริเวณที่ตั้งกองบัญชาการตำรวจนครบาลผ่านฟ้า กับบริเวณที่ตั้งสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ถนนราชดำเนิน ซึ่งทั้งสองแห่งถูกเผาในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม. แต่รัฐบาลในขณะนั้นก็บ่ายเบี่ยงด้วยข้ออ้างต่างๆ นานา และกลับอนุมัติให้ใช้ที่ดินบริเวณตึก กตป. เดิมแทน จนถึงสมัยรัฐบาล มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กระทรวงการคลังจึงอนุมัติจัดซื้อที่ดินดังกล่าวจากสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

ศูนย์ได้จัดประกวดและคัดเลือกแบบแปลนก่อสร้างไว้เรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรอีกหลายท่านก็ได้อาสาจะเป็นผู้ปั้นและหล่อรูปวีรชนให้อีกด้วย และในระหว่างการเฉลิมฉลองรำลึกวีรกรรมการต่อสู้ ๑๔ ตุลาคมในปี ๒๕๑๘ รัฐบาลในขณะนั้นก็ได้เข้าร่วมในพิธีวางศิลาฤกษ์โดยสมเด็จพระสังฆราช. เรื่องนี้เป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักศึกษาประชาชนทั่วไป. ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาฯ ได้พยายามผลักดันให้เร่งก่อสร้างโดยเร็วที่สุด แต่การก่อสร้างก็ไม่สามารถดำเนินไปได้ เพราะรัฐบาลไม่ได้มีความจริงใจใน

เรื่องนี้ สำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินเดิมก็บ่ายเบี่ยงเตะถ่วงในการโอนที่ดิน จนกระทั่งเปลี่ยนรัฐบาลและเกิด "กรณีนองเลือด ๖ ตุลาคม" ขึ้น เงินของศูนย์ฯ ที่ฝากไว้ในธนาคารทั้งหมดรวมทั้งที่สำหรับใช้ในการก่อสร้างอนุสาวรีย์ก็ถูกรัฐบาลยึดไปโดยมิชอบ และก็เก็บเรื่องทั้งหมดเงียบไว้ รวมทั้งเงินจำนวนนั้นด้วย.

อธิปัตย์ นักศึกษาประชาชนควรมีบทบาทในเรื่องนี้อย่างไร.

เกรียงกมล เมื่อรัฐบาลเกรียงศักดิ์บังอาจย่ำยีจิตใจของประชาชนฝ่าฝืนเจตนารมณ์ของนักศึกษาประชาชนทั่วทั้งประเทศ นักศึกษาก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องลุกขึ้นมาคัดค้านอย่างถึงที่สุด ด้วยการเผยแพร่เรื่องราวความเลวทรามที่รัฐบาลเกรียงศักดิ์ก่อขึ้นในครั้งนี้ให้รับรู้กันอย่างกว้างขวางในหมู่นักศึกษาประชาชน สามัคคีคัดค้านรัฐบาลเกรียงศักดิ์อย่างเด็ดเดี่ยว บีบบังคับให้พวกเขาล้มเลิกโครงการที่ชั่วช้านั้นเสียโดยเร็วที่สุด[๒๓]

ขณะที่ เกรียงกมล เลาหะไพโรจน์ แสดงความเห็นต่อต้านการที่รัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ จะเอาที่ดินที่เตรียมไว้สำหรับสร้างอนุสาวรีย์ ๑๔ ตุลา ไปสร้างอาคารพาณิชย์ว่า เป็นความพยายามของชนชั้นปกครองที่จะ "ลบวีรภาพที่ยิ่งใหญ่ของประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมให้หมดไปจากประวัติศาสตร์" เสกสรรค์ ประเสริฐกุล กล่าวถึงกรณี ๑๔ ตุลาคมผ่านบทสัมภาษณ์ที่เขามีให้กับกองบรรณาธิการ *อธิปัตย์* ชื่อ "การปฏิวัติคือมหาวรรณกรรมที่มีชีวิต เขียนด้วยเลือด หยาดเหงื่อ และน้ำตา" ว่า บทเรียนที่ได้รับจากการต่อสู้ ๑๔ ตุลาคมที่มีค่ามากที่สุด คือ "บทเรียนการต่อสู้ทางชนชั้น" ซึ่งเขาหมายถึง "ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นปกครองปฏิกิริยากับประชาชนนั้น เมื่อถึงจุดแตกหักแล้วก็ต้องจัดการปัญหาด้วยความรุนแรง" และตามคำของเขา "กรณี ๑๔ ตุลาคมก็เป็นอย่างนั้น แต่ในการเคลื่อนไหว ๑๔ ตุลาคม นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ไม่กลัวการปราบปรามของพวกมัน มันใช้ความรุนแรงมาเรา ก็ใช้ความรุนแรงที่เป็นธรรมตอบโต้การปราบ และ

---

[๒๓] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๗๙/๕, เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง "สัมภาษณ์เกรียงกมล เลาหไพโรจน์ รักษาการเลขาธิการ ศนท.," *อธิปัตย์* ๑ (๑๑) (สิงหาคม ๒๕๒๑): ๒๘-๓๐.

ยืนหยัดพิทักษ์จุดมุ่งหมายของการเคลื่อนไหว นั่นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและทำให้เราได้รับชัยชนะมาระดับหนึ่ง” เสกสรรค์ยังยืนยันด้วยว่า ปัจจัยชี้ขาดชัยชนะของ ๑๔ ตุลาคม คือ “พลังการต่อสู้ของประชาชน” หาใช่มาจากความขัดแย้งในหมู่ชนชั้นปกครองไม่[๒๔]

อธิปัตย์ ขอให้ช่วยอธิบายปัจจัยชัยชนะของการเคลื่อนไหว ๑๔ ตุลาคม มีบางคนเห็นว่า เราชนะเพราะชนชั้นปกครองปฏิกิริยาโค่นกันเอง.

เสกสรรค์ ความขัดแย้งของกรณี ๑๔ ตุลาคม เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มปกครองถนอม - ประภาส กับนักเรียนนักศึกษาประชาชนที่ไม่พอใจรัฐบาลที่มีถนอม - ประภาสเป็นผู้นำ. กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ความขัดแย้งนี้อยู่ในขอบเขตปริมณฑลของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นปกครองปฏิกิริยากับประชาชน แต่ไม่ใช่ส่วนทั้งหมดของมัน.

ในหมู่ชนชั้นปกครองปฏิกิริยา หรือในวงการรัฐบาลถนอม - ประภาสก็มีความขัดแย้งดำรงอยู่ ในวงการนักเรียนนักศึกษาเองก็มีความขัดแย้งดำรงอยู่ แต่ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นความขัดแย้งรอง ในกรณี ๑๔ ตุลาคม เป็นความขัดแย้งที่ขึ้นต่อและถูกกำหนดโดยความขัดแย้งหลักในตอนนั้น คือ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มถนอม - ประภาสกับ นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ที่เคลื่อนไหวคัดค้านรัฐบาล.

ในความขัดแย้งหลักของกรณี ๑๔ ตุลาคม ประชาชนได้สามัคคีรวมพลังกันอย่างกว้างขวาง ฐานะทางการเมืองของนักเรียนนักศึกษาที่เป็นกองหน้าของการเคลื่อนไหวได้เปรียบกลุ่มถนอม - ประภาสมาก สามทรราชโดดเดี่ยวอย่างที่สุด แม้ในหมู่ชนชั้นปกครองปฏิกิริยาด้วยกันเอง พลังและการต่อสู้ของฝ่ายประชาชนได้ผลักดันให้ความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ในหมู่ชนชั้นปกครองปฏิกิริยายกระดับ

---

[๒๔]หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๗๙/๖, เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เรื่อง “เสกสรรค์ ประเสริฐกุล: “การปฏิวัติคือมหาวรรณกรรมที่มีชีวิตเขียนด้วยเลือด หยาดเหงื่อ และน้ำตา,” *อธิปัตย์* ๒ (๑๓) (ตุลาคม ๒๕๒๑): ๓๐.

แหลมคมขึ้น. แต่ก่อนพวกมันขัดแย้งเพราะแก่งแย่งอำนาจและผลประโยชน์กัน แต่ในกรณี ๑๔ ตุลาคมพวกมันต้องขัดแย้งกันล้อมรอบเงื่อนไขของประชาชนด้วย จะยอมตามข้อเรียกร้องของนักเรียนนักศึกษาประชาชนหรือจะปราบต่อไป หรือยุติการปราบอย่างไม่มีเงื่อนไข. เนื่องจากพลังและการต่อสู้ของประชาชนยิ่งใหญ่ กลุ่มของชนชั้นปกครองปฏิกิริยาที่เห็นว่าควรยุติการปราบและยอมตามเงื่อนไขของประชาชน จึงก้าวจากการเคยเป็นด้านรองในหมู่ชนชั้นปกครองปฏิกิริยามาเป็นด้านหลักที่มีฐานะครอบงำ สามทรราชจึงต้องออกจากประเทศไป. เมื่อสามทรราชออกนอกประเทศไปแล้ว พวกที่เหลือยังต้องหันมายอมปฏิบัติตามเงื่อนไขของฝ่ายประชาชน ไม่ใช่ว่าจะเถลิงอำนาจได้อย่างเต็มที่โดยเข้าแทนที่กลุ่มถนอม - ประภาสเท่านั้น มันต้องถูกบีบให้ยุติการปราบปรามประชาชนอย่างไม่มีเงื่อนไข ยอมให้รัฐธรรมนูญภายใน ๖ เดือนและยอมรับพลังของนักเรียนนักศึกษาประชาชน สิ่งเหล่านี้ ล้วนขัดต่อเจตนารมณ์ทั่วไปของ

ถ้าไม่มีการเคลื่อนไหว ๑๔ ตุลาคม ถึงกลุ่มอื่นจะเข้าแทนที่กลุ่มถนอม - ประภาสได้ มันก็คงไม่มีเหตุผลอะไรมายอมตามข้อเสนอของประชาชน แต่ก็อีกนั่นแหละ ถ้าไม่มีการเคลื่อนไหวของนักเรียน นักศึกษา ประชาชน ในกรณี ๑๔ ตุลาคม การที่ใครจะเข้ามาแทนที่ถนอม - ประภาสก็คงไม่ใช่เรื่องง่าย.

เช่นนี้แหละจึงกล่าวได้ว่า พลังและการต่อสู้ของประชาชนเป็นปัจจัยชี้ขาดชัยชนะของการเคลื่อนไหว ๑๔ ตุลาคมที่ยิ่งใหญ่. จริงอยู่อำนาจรัฐยังคงอยู่ในมือของชนชั้นปกครองปฏิกิริยา แต่เมื่อเรากล่าวถึงชัยชนะของ ๑๔ ตุลาคม เราก็ดูว่าเราบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ เมื่อบรรลุก็ถือว่าชนะ การวัดชัยชนะของ ๑๔ ตุลาคมไม่ใช่วัดที่ได้อำนาจรัฐหรือไม่. ถ้าเป็นเช่นนั้นในการรบการยุทธครั้งต่างๆ ของสงครามประชาชน พูดได้ว่าไม่ชนะ เพราะยังไม่ได้ยึดอำนาจรัฐ เพียงแต่ถอนค่ายศัตรูบางค่ายหรือบดขยี้กำลังบางส่วนของมันเท่านั้น. เราต้องรู้จักจำแนกชัยชนะใน

ส่วนทั้งหมดกับชัยชนะเฉพาะส่วนของประชาชน เพื่อไม่ให้เราหลงระเริงจนลืมจุดหมายปลายทาง ขณะเดียวกันเราก็ต้องมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งนี้ มองเห็นว่าการสะสมชัยชนะเฉพาะส่วนเป็นสิ่งเป็นไปได้และเป็นการพัฒนาไปสู่ชัยชนะขั้นสุดท้าย เพื่อไม่ให้เรารู้สึกมึดมนต่อการต่อสู้ครั้งน้อยใหญ่ต่างๆ ดูเบาพลังที่กำลังอยู่ในระหว่างพัฒนาและมองข้ามปัญหาจังหวะก้าวของการต่อสู้ฝ่ายประชาชน คิดแต่จะรุกครั้งเดียวชนะทั้งกระดานอยู่เรื่อย ซึ่งเป็นไปได้ยากมาก[๒๕]

อย่างไรก็ดี เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ไม่เพียงเห็นว่า ปัจจัยชี้ขาดชัยชนะของ ๑๔ ตุลาคม คือ พลังประชาชน เท่านั้น แต่ยังได้แสดงความเห็นโต้แย้งผู้ที่เสนอความคิดเรื่อง “แนวทาง ๑๔ ตุลาคมจงเจริญ” ด้วย ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อกองบรรณาธิการ *อธิปัตย์* ถามเขาว่ามีความเห็นอย่างไรเมื่อมีคนเสนอ “แนวทาง ๑๔ ตุลาคมจงเจริญ” ขึ้นมา เสกสรรค์ตอบว่า

เสกสรรค์ นั่นเป็นการประเมิน ๑๔ ตุลาคมอย่างฉวยโอกาสเอียงขวา. การเคลื่อนไหว ๑๔ ตุลาคม ไม่ใช่การต่อสู้เพื่อยึดอำนาจรัฐ คำขวัญที่เสนอในครั้งนั้น เช่น การเรียกร้องรัฐธรรมนูญและขับไล่สามทรราชก็เป็นเพียงคำขวัญปฏิรูป แต่ไม่ใช่ลัทธิปฏิรูป เราไม่ได้ปฏิเสธการปฏิรูปที่สร้างเงื่อนไขให้กับการปฏิวัติ และการเคลื่อนไหวต่อสู้ของประชาชนเพื่อให้มีการปฏิรูปบางอย่าง นับได้ว่า เป็นชัยชนะเฉพาะส่วนของการปฏิวัติ แต่จะเอามาแทนที่การปฏิวัติในส่วนทั้งหมดไม่ได้. การต่อสู้ ๑๔ ตุลาคมเป็นชัยชนะขั้นหนึ่งของประชาชนที่ปฏิวัติ ทำให้เรามีสิทธิเสรีภาพที่จะเคลื่อนไหวอย่างมีเงื่อนไขมากขึ้นที่จะพัฒนากำลังของเราให้เติบใหญ่.

การที่เคยมีคนเสนอ “แนวทาง ๑๔ ตุลาคมจงเจริญ” ขึ้นมานั้นเป็นการเสนอให้พึงพอใจชัยชนะเฉพาะส่วน โดยละทิ้งชัยชนะในส่วนทั้งหมด เท่ากับเป็นการปฏิเสธปัญหา

---

[๒๕]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐-๓๒.

ใจกลางของการปฏิวัติทั้งปวง อันได้แก่ ปัญหาอำนาจรัฐ. การที่อำนาจรัฐจะเปลี่ยนมือจากชนชั้นหนึ่งมาสู่อีกชนชั้นหนึ่งหรือไม่ เป็นปัญหาชี้ขาดชัยชนะ หรือการพ่ายแพ้ของการปฏิวัติ. หลัง ๑๔ ตุลาคมอำนาจรัฐยังคงอยู่ในมือชนชั้นปกครองปฏิกิริยา กลไกรัฐอันชั่วร้ายของพวกมัน ยังคงปราบปรามทำร้ายประชาชนต่อไป รัฐบาลชุดหลังถนอม - ประภาสก็ยังคงขายชาติปล้นประชาชนต่อไป ฉะนั้น การเสนอ "แนวทาง ๑๔ ตุลาคม จงเจริญ" ขึ้น จึงเป็นการดำเนินลัทธิปฏิรูปโดยธาตุแท้ เป็นการยกการต่อสู้และขบวนการประชาชนให้เป็นเพียงแค่เครื่องพ่วงท้ายของชนชั้นปกครองปฏิกิริยากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เป็นการดำเนินลัทธิยอมจำนนและยุบเลิกพลังการต่อสู้ของประชาชน ตลอดจนจุดยืนที่เป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองของชนชั้นผู้ถูกกดขี่โดยแท้ ฉะนั้น กล่าวอย่างถึงที่สุด แล้วแนวทางนี้เป็นแนวทางที่ปฏิปักษ์ปฏิวัติ คนที่เสนอสิ่งนี้ขึ้นมาย่อมจะรู้ดีถึงความจำกัดของ ๑๔ ตุลาคม และความหมายในทางทฤษฎีของแนวทางที่เขาเสนอ[๒๖]

ในท้ายที่สุด, ด้วยกรอบคิดอันเดียวกันกับ พคท. เสกสรรค์ ประเสริฐ-กุล ได้ชี้ให้เห็นว่า "เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคม" เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากจุดหมายของ "การปฏิวัติประชาชาติ ประชาธิปไตย" ที่เสนอโดย พคท. ได้, ตามคำของเขา

เสกสรรค์ การเคลื่อนไหว ๑๔ ตุลาคมสอนเราว่า สิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน จะได้มาก็ด้วยการต่อสู้และการต่อสู้กับชนชั้นปกครองปฏิกิริยานั้น ท้ายที่สุดแล้วก็ต้องอาศัยความรุนแรงที่ปฏิวัติไปเอาชนะความรุนแรงที่ปฏิกิริยาของพวกมัน.

เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคม เป็นเจตนารมณ์เพื่อเอกราชประชาธิปไตย การต่อสู้ของพวกเราในสถานการครั้งนั้นล้วนพุ่งเป้าโจมตีชนชั้นปกครองปฏิกิริยาและจักรพรรดิ

[๒๖]เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒-๓๓.

นิยมอเมริกาเจ้านายเหนือหัวของมัน. พวกมันได้ดิ้นรนพยายามตลอดที่จะทำลายดอกผลและบิดเบือนเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคม กระทั่งก่อกรณีนองเลือด ๖ ตุลาคมขึ้นมา เดี๋ยวนี้เรามองเห็นแล้วว่า ตราบใดที่อำนาจรัฐปฏิกิริยายังอยู่ เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคม ก็ยังจะไม่ปรากฏเป็นจริง และลำพังการต่อสู้ด้วยสองมือเปล่าเพียงอย่างเดียวก็จะไม่สามารถพิทักษ์เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคมไว้ได้.

ฉะนั้น ถ้าเราต้องการยืนหยัดพิทักษ์เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคมไว้ ยืนหยัดผลักดันให้เจตนารมณ์นี้ปรากฏเป็นจริง ก็มีแต่จะต้องเข้าร่วมและประสานหนุนช่วยสงครามประชาชนที่กำลังดำเนินอยู่และขยายตัวแผ่กว้างออกไปอย่างเต็มที่.

ฉะนั้น เราจะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคม เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากจุดหมายของการปฏิวัติประชาชาติประชาธิปไตย ที่เสนอไว้โดย พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และหนทางที่พิทักษ์เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคมก็เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ โดยอาศัยชนบทล้อมเมืองแล้วยึดเมืองในที่สุด อันเป็นหนทางการปฏิวัติที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยชี้ไว้เช่นเดียวกัน[๒๗]

รำลึก ๑๔ ตุลา ใน “คำแถลง” ขององค์กรแนวร่วม

ในเดือนตุลาคม ๒๕๒๓ นิตยสาร *ทิศทาง* ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ “คำแถลงของคณะกรรมการประสานงานกำลังรักชาติรักประชาธิปไตย ระลึกวันครบรอบ ๗ ปีของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม อันยิ่งใหญ่” ซึ่ง คณะกรรมการประสานงานกำลังรักชาติรักประชาธิปไตย แถลงในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๓ มีเนื้อหา ดังนี้

กรณี ๑๔ ตุลา เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองอันยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เป็นผลจากการปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างความเรียกร้องต้องการของประชาธิปไตยของประชาชนกับการ

---

[๒๗] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

ผูกขาดอำนาจของกลุ่มปกครองเพียงหยิบมือเดียว การพังทลายของระบอบปกครองถนอม - ประภาส นอกจากจะนำมาซึ่งสิทธิประชาธิปไตยของประชาชนที่กว้างขวางขึ้นแล้ว ยังเป็นการสั่นคลอนอิทธิพลของจักรพรรดินิยมอเมริกาที่ครอบงำประเทศไทยอย่างรุนแรงอีกด้วย ผลสำเร็จจากการต่อสู้ครั้งนี้ได้ปลุกเร้าให้กำลังใจแก่ประชาชนชั้นชนต่างๆ อย่างใหญ่หลวง ประชาชนวงการต่างๆ ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้ทวงสิทธิ์อันชอบธรรมของตนทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ นับร้อยนับพันครั้งในเวลาต่อมา เหตุการณ์ในครั้งนั้นได้พิสูจน์ให้เห็นว่า เมื่อประชาชนสามารถรวมพลังสามัคคีได้อย่างเข้มแข็งกว้างขวางใหญ่โตและมีความปักใจร่วมกันต่อสู้อย่างแน่วแน่ก็จะสามารถเอาชนะอำนาจฟาสซิสต์ที่เข้มแข็งปานใดก็ได้

. . .

ท่ามกลางสถานการณ์ที่ประชาชนไทยทั้งหลายไม่อาจทนอยู่ต่อไปได้อีก เราคณะกรรมการประสานงานกำลังรักชาติรักประชาธิปไตยขอเรียกร้องให้ประชาชนไทยทุกคนจงสามัคคีกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ร่วมมือร่วมใจกันเคลื่อนไหวรณรงค์เพื่อสิทธิประชาธิปไตย เพื่อเอกราชของชาติและเพื่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สรุปบทเรียนอันล้ำค่าจากกรณี ๑๔ ตุลาคม อาศัยจิตใจอันเด็ดเดี่ยวมั่นคงของวีรชน ๑๔ ตุลา ยกระดับการต่อสู้ขึ้นมา ปรับปรุงวิธีการต่อสู้ให้มีระดับสูงขึ้น ปักใจมุ่งมั่นเพื่อให้ประชาชนไทยก้าวไปสู่ชัยชนะในที่สุด[๒๘]

บทสรุป

จะเห็นได้ว่า ขณะที่ในช่วงตั้งแต่หลังกรณี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นต้นมา กิจกรรมทางการเมืองของนักศึกษาและปัญญาชนในเขตเมืองเกือบทุกรูปแบบกลายเป็น “สิ่งต้องห้าม” ของรัฐบาล ซึ่งนั่นรวมถึงการทำกิจกรรมเพื่อรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ด้วย แต่การทำกิจกรรมการเมืองซึ่งรวมถึงการทำกิจกรรมเพื่อรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ของนักศึกษาและ

---

[๒๘] หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D ๒๖/๓ เอกสารพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เรื่อง “คำแถลงของคณะกรรมการประสานงานกำลังรักชาติรักประชาธิปไตยระลึกวันครบรอบ ๗ ปีของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม อันยิ่งใหญ่,” *ทิศทาง* ๑ (๑๐) (ตุลาคม ๒๕๒๓): ๙๖-๙๙.

ปัญญาชนในเขตป่าเขากลับเต็มไปด้วยความคึกคักเร่าร้อนเข้มข้น และก็เป็นการรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา ในความหมายและฐานะใหม่ นั่นคือ ด้วยอิทธิพลโดยตรงจาก พคท. นักศึกษาและปัญญาชนที่เข้าร่วมการปฏิวัติกับ พคท. ได้ตีความประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา โดยใช้ทฤษฎี "กึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา" ทฤษฎีที่เป็นจุดกำเนิดของยุทธศาสตร์การปลุกระดมชาวนาให้ลุกขึ้นมาปฏิวัติตามแนวทาง "ชนบทล้อมเมืองและยึดเมืองในที่สุด" ที่มีหลักการว่าชาวนาในชนบทคือปัจจัยชี้ขาดที่สำคัญในการปฏิวัติ ไม่ใช่ด้วยการลุกขึ้นสู้ในเมือง และด้วยหลักคิดเช่นนี้เองที่ทำให้นักศึกษาและปัญญาชนเห็นว่า ๑๔ ตุลา ควรถูกยกย่องเชิดชูและสืบสาน "เจตนารมณ์" และ "จิตใจ" ที่กล้าหาญรักชาติ รักประชาธิปไตยของนักศึกษาประชาชนเท่านั้น ไม่ควรถือว่า ๑๔ ตุลา เป็น "แนวทาง" ในการต่อสู้ทางการเมืองตามที่ ผิน บัวอ่อน เคยเสนอไว้ในช่วงหลังกรณี ๑๔ ตุลา นอกจากนี้ จากหลักฐานชิ้นต่างๆ ที่นำมาแสดงให้ดูจะเห็นว่า การรำลึกถึงกรณี ๑๔ ตุลา ของนักศึกษาและปัญญาชนยังแสดงให้เห็น "วัฒนธรรมการเมือง" ซึ่งก็คือ การ "อธิบาย" และ "ใช้" กรณี ๑๔ ตุลา เป็นเครื่องมือในการสร้างแรงบันดาลใจทางการเมืองให้กับสมาชิกภายในขบวนการปฏิวัติ, สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในขบวนการปฏิวัติ และสร้างความเกลียดชังต่อศัตรูทางการเมืองให้กับสมาชิกภายในขบวนการปฏิวัติด้วย ■

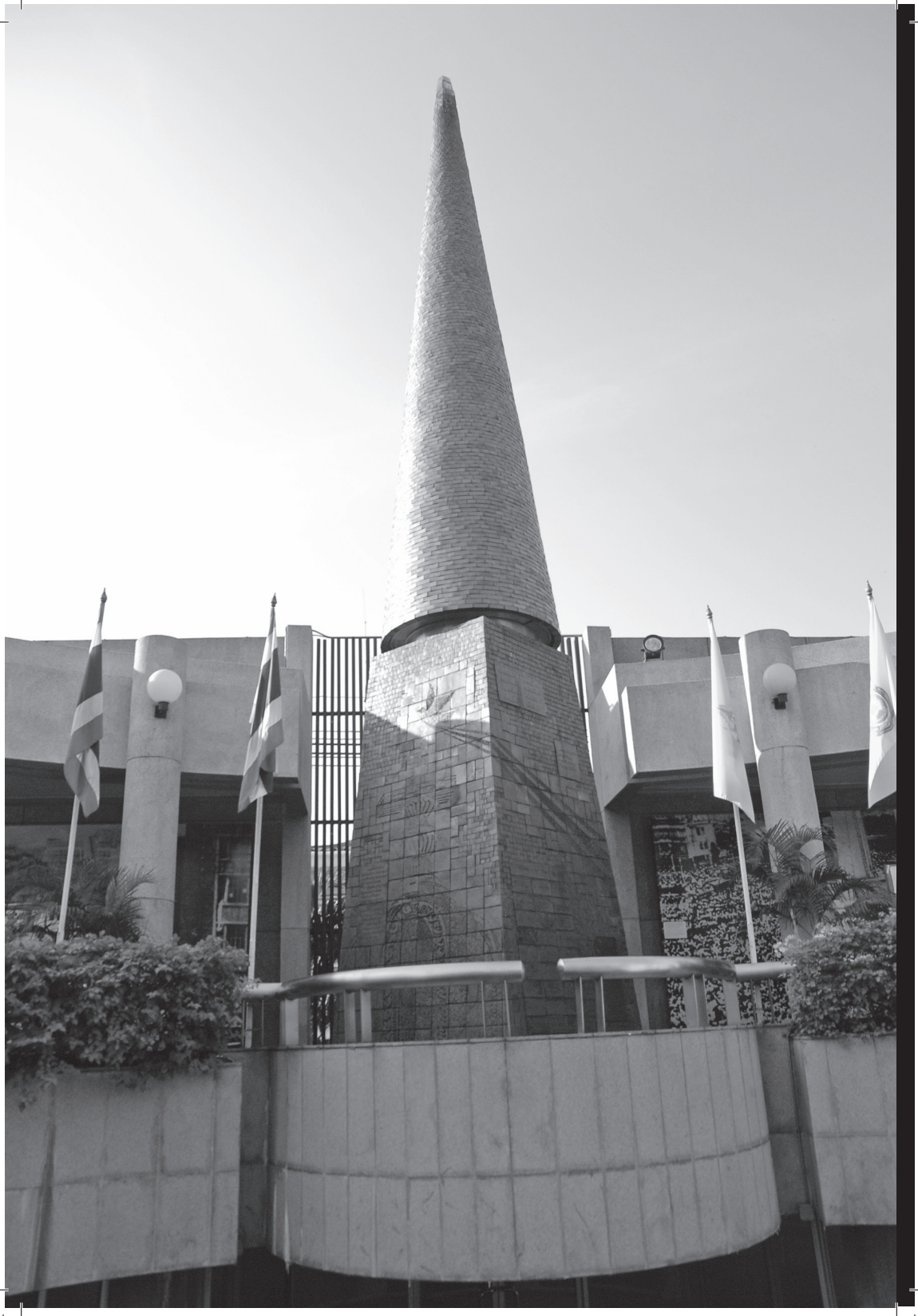

ภาคผนวก

อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖
และมูลนิธิ ๑๔ ตุลา

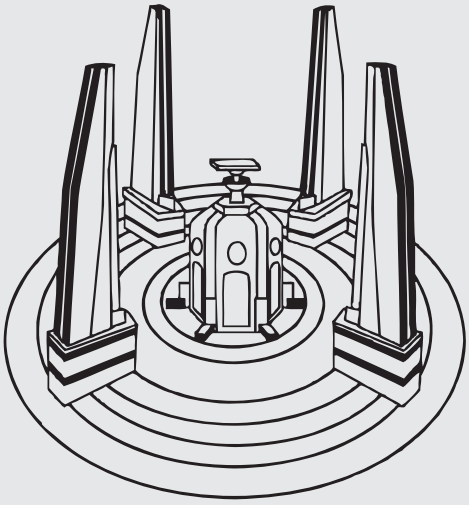

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ และมูลนิธิ ๑๔ ตุลา

นับตั้งแต่เหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ สิ้นสุดลง ความยิ่งใหญ่ของเหตุการณ์ดังกล่าวได้ทำให้เกิดข้อเสนอว่าควรจะสร้างอนุสาวรีย์วีรชนเพื่อรำลึกถึงทั้งตัวเหตุการณ์และผู้ที่เสียชีวิตในครั้งนั้น โดยขบวนการนักศึกษาในสมัยนั้นเป็นแกนสำคัญในการผลักดันครั้งนี้

ในเบื้องต้น คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็ขานรับกระแสเรียกร้อง ด้วยการมีมติเห็นชอบในเดือนธันวาคม ๒๕๑๗ ให้สร้างอนุสาวรีย์วีรชน ๑๔ ตุลา ได้ และมอบให้ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นผู้ประสานงาน โดยในด้านหลักการนั้น รัฐบาลก็เห็นพ้องกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศูนย์นิสิตฯ หรือ ศนท.) ว่า เหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์บ้านเมือง ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็น “เจ้าของ” ดังนั้น การสร้างอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ จึงควรเป็นเรื่องของรัฐร่วมกับประชาชน และสถานที่ตั้งของอนุสรณ์สถานก็ควรจะอยู่ในบริเวณถนนราชดำเนินอันเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖

๐ ปี ๒๕๑๘: ศิลาฤกษ์แห่งอนุสาวรีย์วีรชน

ในปี ๒๕๑๘ อันเป็นช่วงของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เริ่มมีการผลักดันในการสร้างอนุสาวรีย์อย่างจริงจังขึ้น โดยในเดือนกรกฎาคม ได้มีการประชุมระหว่างรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ, ปลัดทบวงฯ, ผู้แทนสำนักงบประมาณ และผู้แทนศูนย์นิสิตฯ ซึ่งเห็นพ้องต้องกันว่าควรให้ใช้สถานที่บริเวณสี่แยกคอกวัว อันเป็นบริเวณอาคารคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ (กตป.) เก่า[๑] เป็นสถานที่ก่อสร้างอนุสาวรีย์ โดยศูนย์นิสิตฯ มีแนวคิดเพิ่มเติมว่า สิ่งก่อสร้างนี้ไม่ควรมีหน้าที่แค่ใช้รำลึกเหตุการณ์ในอดีตเท่านั้น แต่ควรจะเป็นอาคารอนุสรณ์สถานที่มีประโยชน์ใช้สอยด้วย

ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการสร้างอนุสาวรีย์วีรชน โดยจะก่อสร้างตามแบบของเทอดเกียรติ ศักดิ์คำดวง ที่ชนะเลิศจากการประกวดการออกแบบอนุสาวรีย์วีรชน (ซึ่งก็คือแบบของอนุสรณ์สถานในปัจจุบัน) และความหวังการสร้างอนุสาวรีย์เริ่มมีเค้าความเป็นจริงมากขึ้น เมื่อมีพิธีวางศิลาฤกษ์ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘ ณ บริเวณที่ดินที่เคยเป็นอาคารคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเสด็จมาเป็นประธานในพิธี

ในปี ๒๕๑๙ แม้ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่าง “ซ้าย” กับ “ขวา” จะรุนแรงขึ้น แต่การผลักดันในการสร้างอนุสาวรีย์ยังคงมีอยู่ต่อไป โดยในเดือนเมษายน รัฐมนตรีกระทรวงการคลังในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เห็นชอบที่จะให้กรมธนารักษ์ขอซื้อที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัว (ที่วางศิลาฤกษ์ไปแล้วในปี ๒๕๑๘) จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ แต่ในส่วนของการก่อสร้างอนุสาวรีย์ เห็นว่าควรให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมบริจาคค่าก่อสร้างด้วย โดยรัฐบาลจะรับภาระหากเงินที่บริจาคยังไม่เพียงพอ แต่ก่อนหน้าที่จะได้จัดการเรื่องราวให้เรียบร้อย ก็มีอันต้องเปลี่ยนรัฐบาลเป็นชุดของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

---

[๑] ในช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐ ที่ดินบริเวณอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ในปัจจุบัน คืออาคารคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ หรือที่เรียกกันในสมัยนั้นว่า ตึก กตป. โดยมี พันเอกณรงค์ กิตติขจร บุตรชายของจอมพลถนอม กิตติขจร และเป็นบุตรเขยของจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นหัวหน้าหน่วยงาน มีการเล่าลือในสมัยนั้นว่าพันเอกณรงค์ ใช้องค์กรนี้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับปฏิปักษ์ของตน อาคารนี้ได้ถูกเผาทำลายในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖.

■ สมเด็จพระสังฆราชทำพิธีวางศิลาฤกษ์
อนุสาวรีย์วีรชน ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘
ประชาชาติ ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘)

■ บริเวณโถงนิทรรศการของอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ในปัจจุบัน *มูลนิธิ ๑๔ ตุลา*

๐ หลัง ๖ ตุลา: อนุสาวรีย์ที่ยังไม่มีโอกาสได้สร้าง

เมื่อถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๑๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ประสงค์จะเร่งรัดโครงการ เห็นว่าไม่จำเป็นต้องรอให้ประชาชนบริจาคค่าก่อสร้าง พร้อมทั้งมีหนังสือขอซื้อที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ แต่ยังมิทันได้รับคำตอบใดๆ ก็เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา[๒] ขึ้นเสียก่อน รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร จึงได้มีมติให้ยกเลิกโครงการก่อสร้าง และในปีถัดมา ก็ได้มีมติให้ยึดเงินที่ประชาชนบริจาคเพื่อการก่อสร้างอนุสรณ์สถาน

แม้ว่าการรัฐประหารในปี ๒๕๒๐ จะทำให้สภาพการเมืองเปิดกว้างยิ่งขึ้นเมื่อเทียบกับยุคก่อนหน้า แต่โครงการสร้างอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ก็ยังคงไม่ได้รับความสนใจแต่อย่างใด ในปี ๒๕๒๕ นักศึกษาได้เริ่มเรียกร้องถึงเรื่องดังกล่าวจากรัฐบาล พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ อีกครั้ง แม้จะยังไม่มีคำตอบที่แน่ชัดก็ตาม

เสียงเรียกร้องเหล่านี้ ยิ่งดังขึ้นอีกในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ อันเป็นช่วงรัฐบาล พล.อ. ชาติชาย ชุณหะวัณ เนื่องเพราะในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๒ ได้มีข่าวว่ารัฐบาลจะคืนทรัพย์สินของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นเหตุให้สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยออกมาคัดค้านถึงขั้นอดข้าวประท้วง จนรัฐบาลต้องล้มเลิกแนวคิดนั้นไป เหตุการณ์นี้ทำให้กรณี “๑๔ ตุลา” ถูกกล่าวถึงอีกครั้ง และประเด็นเรื่องการสร้างอนุสรณ์สถานยิ่งเข้มข้นขึ้น ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ปีเดียวกัน ได้มีการรวมตัวของนักศึกษา นักวิชาการ และตัวแทนองค์กรเอกชน ตั้งขึ้นเป็น “คณะกรรมการติดตามการสร้างอนุสรณ์สถานวีรชน ๑๔ ตุลา” ขึ้น โดยมีศาสตราจารย์ระพี สาคริก เป็นประธาน และส่งตัวแทนเข้าพบนายกรัฐมนตรี หลังจากนั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้คืนเงินบริจาคของประชาชนแก่ทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อนำไปใช้ในการสร้างอนุสรณ์สถาน โดยปรึกษาประสานงานกับนิสิตนักศึกษาต่อไป

---

[๒] เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่ตำรวจตระเวนชายแดน และกลุ่มพลังอนุรักษนิยมที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อทำลายขบวนการนักศึกษา เช่น กระทิงแดง นวพล ลูกเสือชาวบ้าน รวมตัวกันล้อมปราบนักศึกษาที่ชุมนุมขับไล่พระภิกษุถนอม สุกิตติขจโร (จอมพลถนอม กิตติขจร) ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างโหดเหี้ยม เพียงเพราะเชื่อว่านักศึกษาเหล่านี้มีสายสัมพันธ์กับเวียดนาม และจ้องล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์.

อย่างไรก็ดี การสร้างอนุสรณ์สถานก็ยังมิได้รุดหน้าไปมากเท่าที่คาดหวังไว้ เหตุผลสำคัญก็เพราะไม่สามารถขอเช่าที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้ จึงพยายามแก้ไขด้วยการยกระดับของ "คณะกรรมการติดตามฯ" จากที่ตั้งกันเองให้เป็นการตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี โดยในชั้นแรก ยังให้ศาสตราจารย์ระพี สาคริก เป็นประธานเช่นเดิม และต่อมาจึงให้รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยเป็นประธานกรรมการแทน เพื่อให้เป็นทางการมากขึ้น

๐ กำเนิดมูลนิธิ ๑๔ ตุลา

จากความล่าช้าในระบบราชการ ที่แม้จะยกระดับ "คณะกรรมการติดตามฯ" ขึ้นก็ยังมิอาจแก้ได้ ในปี ๒๕๓๓ จึงได้เริ่มมีแนวคิดในการแก้ปัญหาด้วยการจัดตั้งเป็นมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ขึ้น โดยให้มูลนิธิดังกล่าวมีหน้าที่เกี่ยวกับการก่อสร้างอนุสรณ์สถานและรับโอนเงินบริจาคจากประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มาดำเนินการ โดยได้ยื่นเรื่องขอจัดตั้งมูลนิธิฯ ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๓ และได้รับอนุญาตในวันที่ ๑๔ ธันวาคม ปีเดียวกัน

แม้มูลนิธิ ๑๔ ตุลา จะถือกำเนิดขึ้นเพื่อผลักดันเรื่องนี้โดยเฉพาะ แต่ปัญหาหลักคือเรื่องของ "สถานที่" ก็ยังคงค้างคาอยู่ โดยความพยายามขอเช่าที่ดินจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ยังคงไม่ประสบผล เพราะสำนักงานทรัพย์สินฯ เสนอว่า ให้ทบวงมหาวิทยาลัยเจรจากับผู้เช่าเดิมก่อน ถ้าตกลงกันได้แล้ว สำหนักงานทรัพย์สินฯ ก็ยินดีในการให้เช่าที่ดิน เนื่องจากยังเจรจากับผู้เช่าเดิมไม่ได้ ปัญหาจึงยังค้างคาอยู่

๐ ๒๘ ปี แห่งการรอคอย

ในปี ๒๕๔๑ อันเป็นช่วงรำลึกครบรอบ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา โครงการสร้างอนุสรณ์สถานได้รุดหน้าขึ้นไปอีกขั้น จากการที่ธีรยุทธ บุญมี ประธานกรรมการจัดงาน ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา และกรรมการบางคน เช่น ประสาร มฤคพิทักษ์ และธีรพล นิยม ได้ติดต่อกับอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการติดต่อขอเช่าที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

■ ภาพสลักและบทกวีบริเวณฐานสถูปวีรชน *มูลนิธิ ๑๔ ตุลา*

■ ประติมากรรม "ปฏิมานุสรณ์ ๖ ตุลา ๒๕๑๙" สร้างโดย สุรพล ปัญญาวชิระ เมื่อทศวรรษ ๒๕๓๐ *มูลนิธิ ๑๔ ตุลา*

ทว่า นอกจากเรื่องของที่ดินแล้ว อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งรัฐบาลออกจากบริเวณที่จะใช้ก่อสร้าง ซึ่งก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล ในฐานะประธานคณะทำงานย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งฯ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล รวมถึงความร่วมมือจากกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พิจิตต รัตตกุล และเลขานุการผู้ว่าฯ สมคาด สืบตระกูล ตลอดจนบุคคลอื่นอีกหลายคน ทำให้การย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งออกจากพื้นที่ประสบความสำเร็จในช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๔๒

การก่อสร้างอนุสรณ์สถานได้เริ่มเดินหน้าไปเรื่อยๆ โดยบริษัท แปลนคอนซัลแทนท์ จำกัด ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางเสียงสนับสนุนจากกลุ่มผู้ผลักดัน ก็มีเสียงคัดค้านดังขึ้นด้วยเหตุผลนานา เช่น

▷ เห็นว่าไม่ควรรื้อฟื้นเหตุการณ์ที่มีการฆ่าฟันกัน

▷ ไม่ควรสร้างสิ่งที่จะทำให้เกิดความบาดหมางกับทหาร

▷ ผู้เสียชีวิตหลายคนเป็นชาวบ้านธรรมดาที่มิได้เรียกร้องประชาธิปไตย ทำไมต้องยกย่องให้เป็นวีรชนด้วย

▷ ผู้ค้าสลากที่ต้องสูญเสียพื้นที่ค้าขายมองว่าเป็นกรณี “คนตายไล่คนเป็น”

ฯลฯ

ห้วงเวลานี้จึงเป็นช่วงแห่งการตอบคำถามต่อสาธารณะ เพื่อสร้างความเข้าใจว่า อนุสรณ์สถานเป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่พึงรู้สำหรับอนุชน มิได้เน้นเรื่องการฆ่าฟันกัน และไม่ได้มุ่งสร้างความบาดหมาง แต่ต้องการให้เกิดบทเรียนทางประวัติศาสตร์อันเป็นมโนทัศน์สำคัญในการก้าวสู่อนาคตอย่างระมัดระวังต่อไป

สำหรับผู้เสียชีวิตนั้น ไม่ว่าเขาจะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือชาวบ้านธรรมดาที่เพียงแค่จะเข้ามาดูเหตุการณ์ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า การเสียชีวิตของพวกเขา เป็นส่วนหนึ่งของความวิปโยคในเหตุการณ์ เรื่องราวของพวกเขาควรค่าแก่การระลึกถึง ไม่เพียงแต่จากญาติมิตรเท่านั้น แต่สำหรับบุคคลทั่วไปด้วย

ในที่สุด วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๔ หรือ ๒๘ ปีหลังเหตุการณ์ อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ที่ใช้แบบที่ชนะเลิศจากการประกวดออกแบบเมื่อยี่สิบ

กว่าปีที่แล้ว ก็ได้สร้างสำเร็จและมีพิธีสมโภชขึ้น พร้อมทั้งมีพิธีทางศาสนาเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ อนุสรณ์สถานที่ขบวนการนักศึกษาเคยผลักดันมาตั้งแต่ช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ก็กลายเป็นความจริงขึ้นมา

๐ หลักการและความหมายของอนุสรณ์สถาน

หากใครสักคนเดินเท้ามาจากสนามหลวง ผ่านหน้าโรงแรมรัตนโกสินทร์ อันเป็นจุดปะทะที่สำคัญจุดหนึ่งในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ค่อยๆ เดินผ่านหน้าสำนักงานของหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* จนถึงสี่แยกคอกวัว เมื่อข้ามถนนตะนาวมา จะเห็นอาคารอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ที่แม้ปัจจุบันจะอยู่ในระหว่างปรับปรุงและย้ายสำนักงานไปที่ตึกด้านหลัง แต่เมื่อมองลอดเข้าไปตัวสถูปวีรชนยังคงตั้งอย่างสง่างามอยู่ในสายตา

ก่อนที่จะมีการก่อสร้างอนุสรณ์สถานนี้ขึ้น ได้เริ่มพูดถึงหลักการและหน้าที่ของอนุสรณ์สถาน โดยคณะกรรมการอำนวยการสร้างอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ภายใต้สังกัดมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากทางกรุงเทพมหานคร ญาติวีรชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีศาสตราจารย์นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เป็นประธาน ได้มอบหมายให้ผู้ชนะการประกวดแบบคนเดิมเป็นผู้พัฒนาแบบให้เหมาะกับยุคสมัย ด้วยแนวคิด ๒ ประการ คือ ต้องเคารพความจริงของประวัติศาสตร์ และให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

จากแนวคิดดังกล่าว สถาปนิกได้นำไปพัฒนาแบบอนุสรณ์สถานฯ ให้เป็นอนุสรณ์สถานที่เน้นความสงบนิ่ง โล่งกว้าง และเรียบง่าย เพื่อรำลึกและคารวะต่อวีรชน มีประติมากรรมรำลึกอยู่ใจกลาง (ภายหลังจึงเรียกว่า สถูปวีรชน) อาคารประกอบด้วยสวนหย่อม ลานกิจกรรมสำหรับการอภิปราย ฟังเพลง และการแสดงกลางแจ้ง มีส่วนที่เป็นห้องประชุม ห้องสมุด (ภายหลังเรียกว่า ห้องอ่านหนังสือ) และมีโครงการที่จะพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ต่อไปในอนาคต

สำหรับประติมากรรมรำลึกหรือสถูปวีรชนนั้น ประกอบด้วยฐานทรงสี่เหลี่ยมสูง ๕ เมตร ช่วงกลางปลายสอบเข้ายาว ๗ เมตร และยอดแหลมทรงสถูปสีทองสูง ๒ เมตร รวมความสูงทั้งสิ้น ๑๔ เมตร ปลายแหลมของยอดสถูปแสดงถึงจิตวิญญาณสูงส่งของมวลมนุษย์ ส่วนปลายยอดสถูปมีรอยหยักคล้ายสร้างไม่เสร็จ เพื่อสื่อความหมายว่าภารกิจการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยยัง

ไม่สิ้นสุด ยอดปลายสถูปทำด้วยวัสดุโปร่งแสงเพื่อให้เห็นแสงไฟที่ส่องออกมาจากภายในตัวสถูป แฝงนัยถึงไฟแห่งประชาธิปไตยที่เป็นอมตะ

สำหรับฐานสถูปทั้งสี่ด้านบุด้วยกระเบื้องดินเผาที่แข็งแกร่ง สลักรายชื่อวีรชน ๑๔ ตุลา และรายล้อมด้วยแผ่นอิฐสลักบทกวีที่เกี่ยวเนื่องกับสิทธิเสรีภาพ ความเสียสละ เด็กและผู้หญิง กรรมกรและชาวนา นอกจากนั้นยังจัดทำแผ่นอิฐแกะลายจากแบบภาพถ่ายหรือภาพศิลปะจากการสร้างสรรค์ของศิลปิน เพื่อสื่อถึงการเติบโตงอกงามของสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย ซึ่งออกแบบสร้างสรรค์โดยสุโรจนา เศรษฐบุตร

๐ มูลนิธิ ๑๔ ตุลากับกิจกรรมเพื่อสังคม

มูลนิธิ ๑๔ ตุลา มีพันธกิจในการสืบสานแนวคิดประชาธิปไตยและสืบทอดเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา ด้วยการสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ประชาธิปไตยและการเมืองภาคประชาชน ส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม ประสานงานองค์กรประชาธิปไตยทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงพัฒนาอนุสรณ์สถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิฯ ก็ได้อิงกับหลักการเหล่านี้ โดยผู้สนใจสามารถติดตามชมรายละเอียดและภาพกิจกรรมได้ในเว็บไซต์: www.14tula.com หรือหากมีคำถามหรือข้อเสนอแนะใดๆ ติดต่อได้ที่ e-mail: oct14_f@hotmail.com

นอกจากนี้ มูลนิธิ ๑๔ ตุลา ยังเตรียมแผนการรับบริจาคสิ่งของต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ อาทิเช่น หนังสือ ภาพถ่าย งานศิลปะ และบทกวีที่เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป ■